

“ACCOORD”

zei v. Putte

Geschiedenis v.d. Oud Hinkelenoordpolder

Woensdrecht
van

Woensdrecht

1685 - 2004

“Accoord” zei Van Putte

**De geschiedenis van de Oude-Hinkelenoordpolder van Woensdrecht
1685-2004**

door

Eug. Jansen

EEN WOORD VOORAF

De aanleiding tot het schrijven van een boekje over Oud-Hinkelenoord was de ontdekking van een bedrijfskaart die in 1772 was gemaakt door de Thoolse landmeter Christiaan Bestebroer.

Bestebroer had de kaart gemaakt in opdracht van Willem van Putte, boer en schout uit Oud-Hinkelenoord, die zijn nieuwe grondaankopen in de Zuidpolder van Woensdrecht op deze kaart had laten intekenen.

De persoon Willem van Putte had me altijd al aangetrokken. Niet alleen vanwege zijn bezit, want hij had geluk te boeren in de gouden tijd, die de tweede helft van de 18^e eeuw was voor de landbouw. Maar ook vanwege de heldhaftigheid waarmee hij zich in 1789 tegen overvallers verdedigde stond mij aan.

Vanaf 1690 tot 1825 hebben de Van Putte's, als schout en schepenen, de polder voor de "heren" mede zijn gezicht gegeven.

Dat is de reden dat ik het stopwoord "akkoord", zei van Putte van de laatste Hendrik van Putte [1937] in de Hinkelenoordpolder heb gekozen tot titel van dit boek.

Velen van zijn voorvaders zullen als bestuurders van Hinkelenoord dit woord uitgesproken hebben.

Toch moet ik in één adem de Jacobsen noemen die gelijktijdig met de Van Putte's in 1690 naar de polder kwamen en er een lange periode drie van de vier hoeves bewoonden.

Na de bedijking van de Nieuwe-Hinkelenoord in 1801 werd ook de hoeve hier weer beboerd door een Jacobs. Opvallend is dat vele families uit Lillo kwamen en hun roots in Zeeuws-Vlaanderen [Doel] hadden.

Niet alleen de meeste boeren in 1685 kwamen hiervandaan, maar ook veel dijkwerkers en arbeiders kwamen uit Lillo en Berendrecht.

Later moet Hinkelenoord nog steeds een aantrekkingskracht hebben gehad op mensen uit deze streken. Jacob Jacobs [Migielsen] ± 1800, Cornelis Michielsen ± 1860 en in 1937 Matheus Wolfert komen uit Lillo of Zeeuws-Vlaanderen.

Het boek is op een ogenblik geschreven dat de traditionele boerderijen die er nog in Oud-Hinkelenoord staan het moeilijk zullen hebben om te overleven.

De niet meer functionele hoge schuren staan op het punt te verdwijnen door sterk veranderende landbouwmethoden van de laatste jaren.

Bij de intensieve kippen- en varkenshouderij hebben grote damwandstallen de plaats ingenomen voor de traditionele schuren bestemd voor akkerbouw.

Hopend zal de fietser in 2050 [als hij de polder nog in kan] hier of daar het dak van zo'n grote oude schuur boven de polder uit zien rijzen.

Hoewel het boek door mij geschreven is en alle fouten voor mijn rekening komen had het niet tot stand gekomen zonder de ondersteuning van anderen.

Met dank aan:

Karin Sion: type- en computerwerk, Cor van Opdorp: oud schrift, René Jacobs: archief, Jan van Elzakker: Nederlands, Jac. van den Maegdenbergh: 20e eeuwse geschiedenis.

Verder de tegenwoordige boeren uit Oud-Hinkelenoord.

Als de akkerbouw nog rendabel blijft in Nederland zijn de betreffende boeren het die de boerderijen in Hinkelenoord in stand zullen houden, zonder daarvoor veel financiële ondersteuning en publieke waardering te krijgen.

Hopelijk wordt de ondergang van dit erfgoed nog een tijd uitgesteld.

Eugène Jansen

Hoogerheide 2004

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de schrijver.

DE OUDSTE GESCHIEDENIS TEN WESTEN VAN WOENDSRECHT

De Merovingisch-Karolingische [7e – 8e eeuw] vonden in de buurt van het kerkhof van Woensdrecht zijn tot nu toe de vroegste bewoningssporen van het gebied.

De werkgroep archeologie wist een drietal woningplattegronden bloot te leggen inclusief aardewerk en etensresten, die o.a. bestonden uit visresten en mosselschelpen.

Het westelijk gelegen schorrengebied moet de visplek geweest zijn van de bewoners van Woensdrecht.

Eb en vloed waren toen nog niet van grote invloed in de buurt van Woensdrecht.

De oude Schelde [Agger] die vanaf Antwerpen richting Bergen op Zoom liep, passeerde de landtong van Woensdrecht op zo'n 600 meter.

Een kleine kreek was voldoende voor deze mensen om de Schelde te bereiken en zo hun mosselen te gaan rapen.

De abdij van Nijvel zou bezitter geweest zijn van de goederen in deze streek.

In het jaar 836 plunderen en verbrandden de Noormannen Antwerpen. Hoogstwaarschijnlijk hebben ze de bewoners van de nederzettingen aan de wal bij de oude Schelde geplunderd, gedood of verjaagd.

Dit is misschien de reden dat er hierna geen archeologische vondsten gedaan zijn t/m de 11^e eeuw bij Woensdrecht.

In de 12^e eeuw was de St. Michielsabdij uit Antwerpen begonnen met bedijkingen ten noorden van Antwerpen.

Het patronaatsrecht was te Woensdrecht nog in handen van St. Michiels. Dit was het recht om een priester of pastoor voor te dragen bij het bisdom als een parochie gesticht werd.

Maar in 1250 ruilt St. Michiels dit recht met de Heer van Breda voor de tienden [belastingen] van Zandvliet.

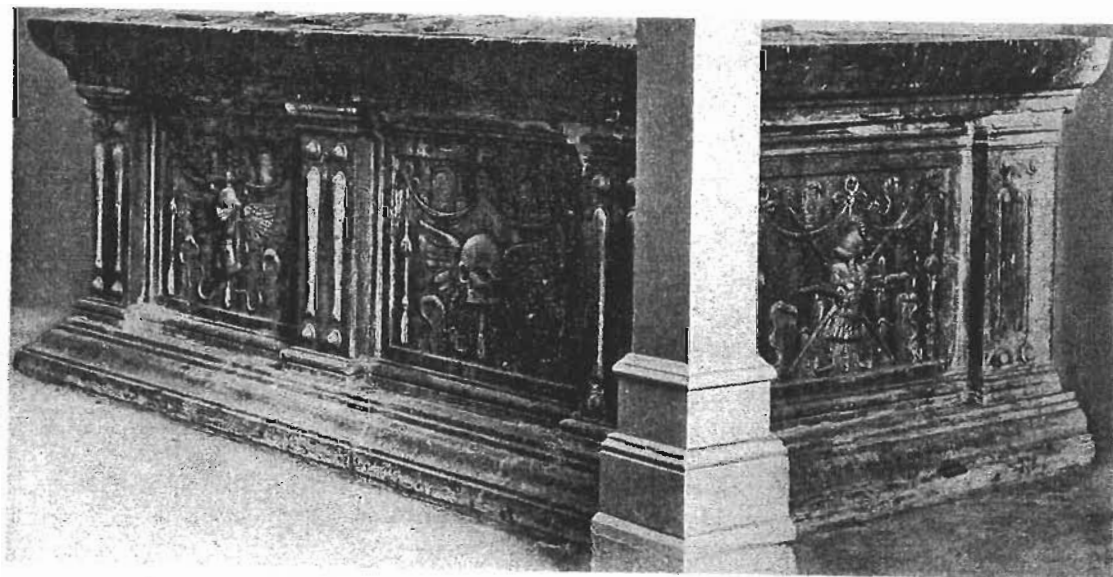
In 1250 was Woensdrecht een heerlijkheid van Breda.

Een van de leenmannen* van de heer van Breda was de heer van Kruiningen. Deze had nogal wat bezittingen te danken aan vroeger verlichte werkzaamheden aan kloosters en abdijen o.a. Gertrudis te Nijvel.

Woensdrecht komt in bezit van de heren van Kruiningen door de rechten van Rijsbergen te ruilen met de heer van Breda.

Godfried van Kruiningen was de eerste heer van Woensdrecht.

Tot 1492 zouden de heren van Kruiningen het grondgebied van Woensdrecht behouden.

Het graf van Arnoudt van Kruiningen in de kerk te Kruiningen, Zuid-Beveland.

*leenman: houder van een leen, vazal.

HET ZEEUWSE GEBIED TEN WESTEN VAN AGGER

In de zuidoosthoek van Beveland heeft men in het begin van de 12^e eeuw de schorren van Agger bedijkt.

Dit zou in de buurt geweest zijn van het zuidelijk gedeelte van de Anna-Mariapolder en Nieuwe Hinkelenoord [Hoogerwerf].

Men noemde dit de kleine Aggerpolder.

En dit poldertje, dat misschien een eilandje [Hoogerwerf?] geweest is, moet zijn omgeven door lage dijkjes.

Er moet ook een klein dorp gelegen hebben; Agger genaamd.

Tot 1276 werd de tol van Agger genoemd, welke bezit was van de heren van Breda.

De tol lag aan de Honte [Westerschelde].

Alles verdween in 1288 onder de golven door een zware vloed.

Meer naar het noorden ten noordwesten van Woensdrecht werd de polder van Hinkelenoord bedijkt wat ook weer een eiland geweest zou zijn. Er werd een dorp gesticht ook met de naam Hinkelnoord.

Het lag aan het riviertje de Hinkele dat zich van de Schelde afsplitste richting Kruiningen.

De situering nu is de scheiding Hoogerwaardpolder – Markiezaatsgebied iets ten noorden van de hoeve Meeuws. Het wordt al in 1248 genoemd.

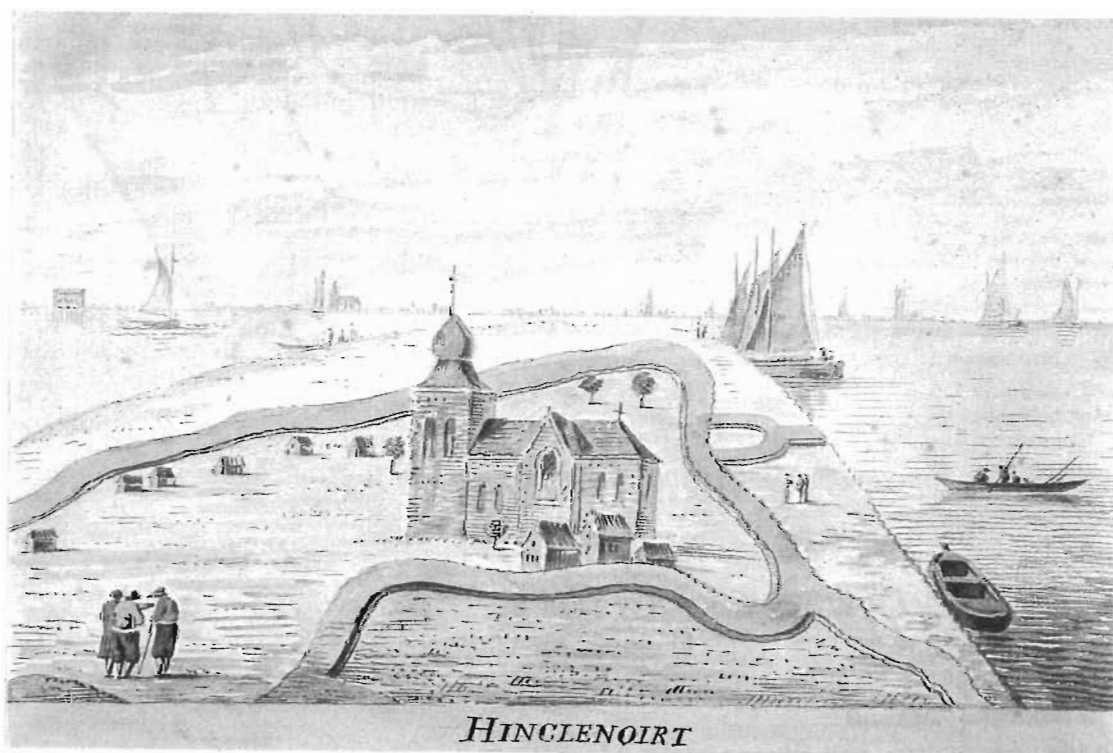
De parochie omvatte waarschijnlijk een hele strook ten westen van de Schelde.

Het was een bedevaartsoord met een kerk die gewijd was aan Onze Lieve Vrouw.

Die zou verschenen zijn in de polder tussen Emmaus en Hinkelenoord. Er is één pelgrimsinsigne van bekend.

In 1552 verdween het dorp Hinkelenoord voorgoed onder de golven.

Al lag het dan niet zo in de buurt, het zou later in 1685 de naam geven aan de ambachtsheerlijkheid Hinkelenoord.

*Afbeelding van het vergane dorp Hinkelenoord.
18de eeuwse fantasie voorstelling.*

DE GROTE AGGERPOLDER

In 1459 wordt de kleine Aggerpolder plus nog een groot gebied ten noorden hiervan bedijkt. Het krijgt de naam Grote Aggerpolder en is dan met zijn 1550 gemet de grootste polder van Zuid-Beveland.

Vóór 1471 werd een parochie gesticht met het 2^e dorp Agger in de streek.

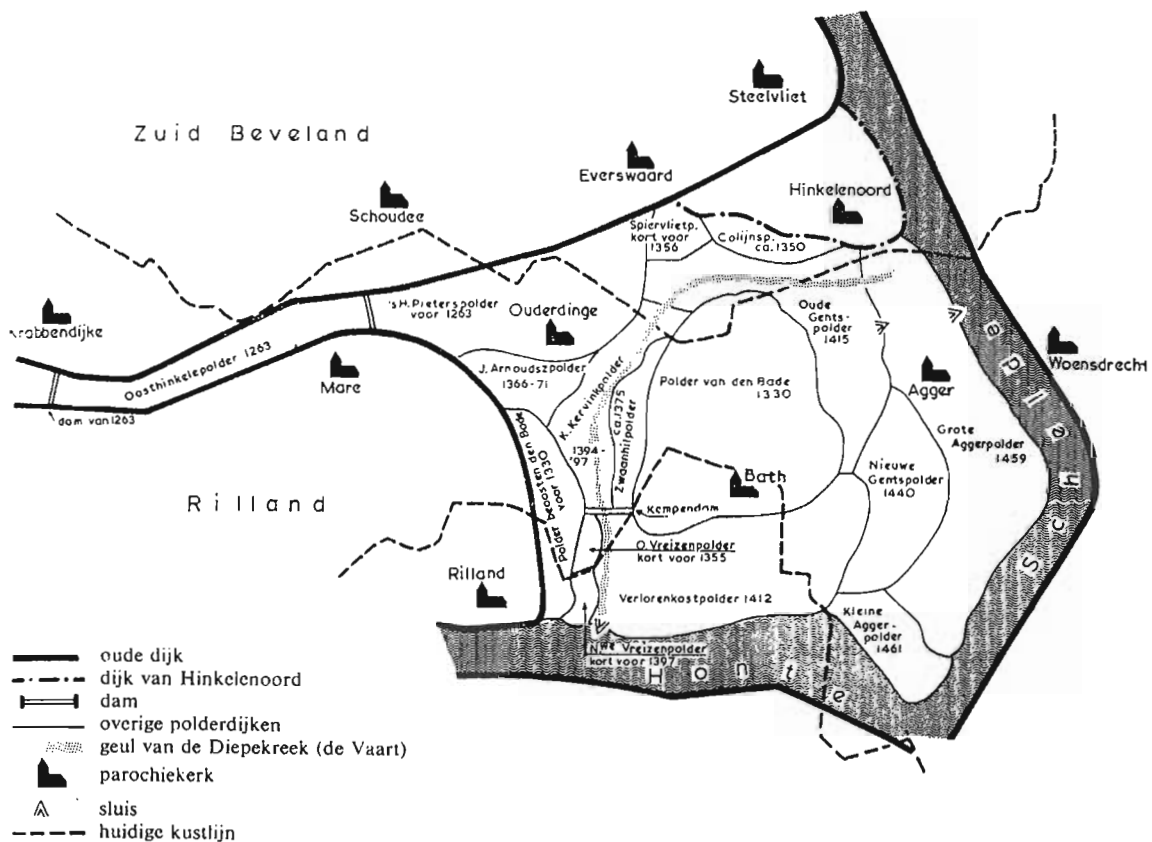
De kerk was in 1529 nog niet afgebouwd en moesten er nieuwe cijzen worden aangeboord om het dak er op te krijgen.

Dat het er op zat toen de watersnoden van 1530 en 1532 alles overspoelden zullen we nooit weten.

Jan Reigersbergh-Reimelaar zou in 1551 over deze watersnoden rijmen:

Een grote hoge vloed ijzersterk over heel
Zeeland tot groot mishagen
zag men menig mensen wenen kermen
en deerlijk klagen.

Dit zou het einde zijn voor vele parochies [plaatsen] in oost Zuid-Beveland.

Vermoedelijke situatie omstreeks 1500. O.Z.Beveland.

HET NEERLAND VAN WOENSDRECHT 1428

Als vroegste bedijking bij Woensdrecht ten oosten van de Agger is het poldertje "Heer Wissedijke" bekend.

Het lag ten noordwesten van Woensdrecht. Mogelijk is dit poldertje opgegaan in de Neer [of Noord] landpolder van Woensdrecht.

Deze polder werd door de heer Jan III van Kruiningen uitgegeven ter bedijking op 12 november 1427.

Het gebied van deze inpoldering was gelegen ten noorden van de haven van Woensdrecht tot Hildernisse. Het land werd uitgegeven naar Woensdrechtse keuren [rechten].

In 1430 zal de polder klaar geweest zijn want er worden een dijkgraaf, gezworenen en schepenen aangesteld. Deze hadden toezicht op wegen en waterlozingen. Daarbij kwam nog drie man personeel aan de polder. Twee voor onderhoud aan sluis en watergangen, een schutter en een sluiswachter die elke dag de sluis moest opdraaien.

Iedereen binnen de bedijkingen moest bij noodweer als “sij den clock hoeren slaen of te hoeren [op de hoorn blazen] off die wete hen wert gedean, wie daerniet quame sal verbeure xx zwerte” [boete voor degene die niet kwam]. Nog meer boetes waren als men tegen het gezag van dijkgraaf en gezworenen zondigde.

Wat ons interesseert: waar lag nu die vroegste haven van Woensdrecht?

Zelf denk ik dat we die moeten zoeken net ten noorden van Non plus ultra, de Langeweg op. Wij hebben u al verteld over de bewoning in de 8^e eeuw tegen de helling bij het kerkhof van Woensdrecht.

Bij veldonderzoek bleek daar een oude kreek uit te komen die gevuld was met puin van woningen uit Woensdrecht van de laatste wereldoorlog.

Op de verkavelingskaart uit 1652 van de polder van Woensdrecht is deze waterloop te zien. Bij reconstructie van de Langeweg bij Non plus ultra is door de heer Juin van de gemeente Woensdrecht een onder eind van een havenpaal gevonden die in de archeologische kelder van het museum in Ossendrecht is te zien.

De havens van Woensdrecht zullen zich later westelijk verplaatsen bij de nieuwe inpolderingen. Ze komen in het begin uit op de Agger [oude Schelde]. Later monden ze uit in de Zuidkreek [Woensdrechtse kil] die richting Kreek-Rak* [Westerschelde] uitmondde.

De haven van de 1^e inpoldering zou geheel verzanden met de stormvloed van 5 november 1530.

Schout Melis Bleck zou proberen de dijken te herstellen waarbij de havenmonding werd toegedijkt.

Iedereen was het hier niet mee eens, maar voor de geschillen waren opgelost kwam de Pontiaansvloed van 13 januari 1552 die de zaak nog verder in de vernieling zou storten.

Moest er nog iets over geweest zijn van het neerland van Woensdrecht dan zou de watersnood van 1570 hier een einde aan maken.

Olieverfschilderij van Raaymakers ± 1935. 17^e eeuwse impressie van het schorrengebied en Agger met het 20^e eeuwse Woensdrecht op de achtergrond.

De Tachtigjarige Oorlog is begonnen, van herbedijking komt niets meer. Het zeewater klotst tegen de landtong van Woensdrecht.

Tot de vrede van Munster [1648] moet er gewacht worden voor men weer aan bedijkingen kan denken.

In de archieven ziet men nog enige tekenen van leven van de oude polder.

Ten zuiden van Woensdrecht [Zuidland] waar de oude kleigronden met een slappe helling tegen de zandgronden opkruipen worden nog zaken gedaan.

Het huis op het Veer wordt in 1569 genoemd, dat van Geert Hendrickx is.

Mogelijk was er nog een veerdienst op Zeeland of Vlaanderen.

Nicolaas en Mattheus van Cranevelt, erfgenaam van wijlen de heer Jacob van Beecke [raadsheer van de markies van Bergen op Zoom en heer van Calfvenne] laat weten dat hij een hoeve genaamd “weelenbeecke” daar eertijds huisinge en de schure op gestaan heeft, groot 6 gemet 152 roeden in koop heeft gekregen van de voogden van juffrouw Johanna van Bergen. De hoeve wordt al in 1561 als bezit van Jacob van Beke genoemd.

Dit allemaal in het Oudland alsmede een weide van 1 gemet, 190 roeden en daarbij nog 14 gemet saaylant, gelegen in diverse stukken, aangeduid met mooie toponiemen zoals “de vette blok”, “den espen” en “de oude Suitlandse dijk”,

Men praat van zaailand. Of dit land in deze periode van overstroming beboerd kan worden tegen de helling is een vraagteken.

Hoogstwaarschijnlijk lieten de gebroeders Cranevelt hun bezit in het overstroomde gebied registreren om zich in te dekken tegen de komende bedijkingen. Ook anderen die aanwassen in 1580, 1624 en 1625 hadden gekocht kregen geschillen over deze gorzen.

Voorals Cornelis Michiel Soetens was iemand die zich voor de bedijking zoveel mogelijk grond wilde toeëigenen.

De “gemeente” grond, die helemaal in het zuiden van het Zuidland lag, werd door Soetens geclaimd. Deze 43 gemet grote “gemeinte” was in de oude Neerlandpolder gemeenschapsgrond. Vele processen werden er over gevoerd, maar in 1667 zou de grond toch worden toegewezen aan de markiezin van Bergen op Zoom.

Als de zaken voorkwamen voor de Raad van Brabant te 's-Gravenhage had Cornelis Soetens altijd de steun van zijn zoon Jacob Soetens. Die was lid in de Raad van Brabant en in Bergen op Zoom waar hij commissaris ordinaires van de monsteringe was.

Dit was een hoge militaire administratieve baan. Hieruit zal zijn vriendschap gegroeid zijn met prins Frederik Hendrik van Oranje.

Jacob was getrouwd met jonkvrouw Gertruijd van Schilperoord en had ook grond onder Woensdrecht.

Jacob Soetens trouwt in 1656, na de dood van zijn vrouw [1652], voor de tweede keer met de Ossendrechtse Elizabeth van Os[ch].

Elizabeth was eerder gehuwd geweest met Adriaan de Hase.

Als dochter van Roeland van Os kwam zij uit een geslacht van Staatse militairen [officieren] die in Ossendrecht het Beiershof [Vijverhoeve?] bewoonden.

Het wapen in het oude gemeentehuis van Ossendrecht is afkomstig van de Vijverhoeve [Emile van den Eynden] en was van de familie van Os[ch].

Deze familie was in 1628 bezitter van aanwassen en gorsingen in Woensdrecht en Wissendijck waar in 1652 de polder van Woensdrecht kwam te liggen.

DE POLDER VAN WOENSDRECHT 1651

De twee heren Soetens zullen best wat in de pap te brokkelen gehad hebben bij de bedijking van de polder van Woensdrecht. De polder werd in 1651 bedijkt door het hoogheemraadschap “Delftland” uit Delft.

Op het eerste gezicht raar zou je zo zeggen, dat is voor Delftland niet bij de deur.

De reden hiervan zal geweest zijn dat Cornelis Soetens hiervan penningmeester was, een topfunctie. Zelf had hij nogal wat aanwassen in het te bedijken gebied.

Door zijn invloed in betere kringen moet het voor hem een klein kunstje geweest zijn om de 150.000 gulden bij elkaar te brengen voor de bedijking van de polder.

Zelf bracht Cornelis met zijn familie flinke bedragen in voor de bedijking.

De polder sloot aan in het zuiden bij de polder van Ossendrecht, die gelijktijdig werd ingedijkt. De bedijking liep evenwijdig met de loop van de Agger naar het noorden tot de latere grintweg en knikte van daaruit naar het noordoosten en sloot aan het hoge bij Lindonk.

De ingelanden van Ossendrecht hadden de bedijking van Woensdrecht nooit vertrouwd en eisten omdat ze bang waren voor doorbraken een schenkeldijk tussen de polders.

Die kregen ze, maar ze moesten het leggen en onderhoud zelf wel betalen.

Door slechte ondergrond kwam de Schenkeldijk wat noordelijker te liggen op Woensdrechts grondgebied waardoor de gehele “gemeente” van Woensdrecht in de polder van Ossendrecht kwam te liggen. Ten nadele van de eigenaren want voor beide polders moesten ze geschotten [polderlasten] afdragen.

Twee jaar na het indijken in 1653 breekt de dijk van Woensdrecht door.

Doordat de Schenkeldijk nog niet goed van hoogte was overstroomt ook de polder van Ossendrecht. De Schenkeldijk wordt snel hersteld en in 1654 boert men voort in Ossendrecht.

Pas in 1657 is de polder van Woensdrecht herbedijkt. Hadden de bedijkingsofficieren [dijkgraaf, rentmeester, gezworenen, enz] van Woensdrecht misschien beter voor zichzelf gezorgd dan voor de dijk?

Ze lieten op een opgekarde hoogte een herenhuis wegzetten dat een totaal van 2330 gulden zou gaan kosten. Geheel gebouwd met stenen, glazen ramen, ijzerwerk, sloten enz.

Het zou te ver voeren om verder in te gaan op de bedijkingswijze van deze polder. Het is te lezen in “Dickmaels voor quaet” over de polder van Ossendrecht.

Een kostenpost van deze polder wil ik u niet onthouden. Dat is de sluis van de polder die in de bedijking kwam ter hoogte van de nieuwe hoeve van Hopmans aan de grintweg in de Zuidpolder van Woensdrecht.

De sluis werd openbaar aanbesteed in de “herberg van ’t hart” in Dordrecht.

Gillis Jacobsen Hollaert wonend te Dordrecht was de laagste inzetter voor 4500 gulden, die in eikenhout volgens bestek gemaakt werd en daarna per boot naar Woensdrecht werd vervoerd en gesteld.

DE VOGELKOOI VAN WOENSDRECHT

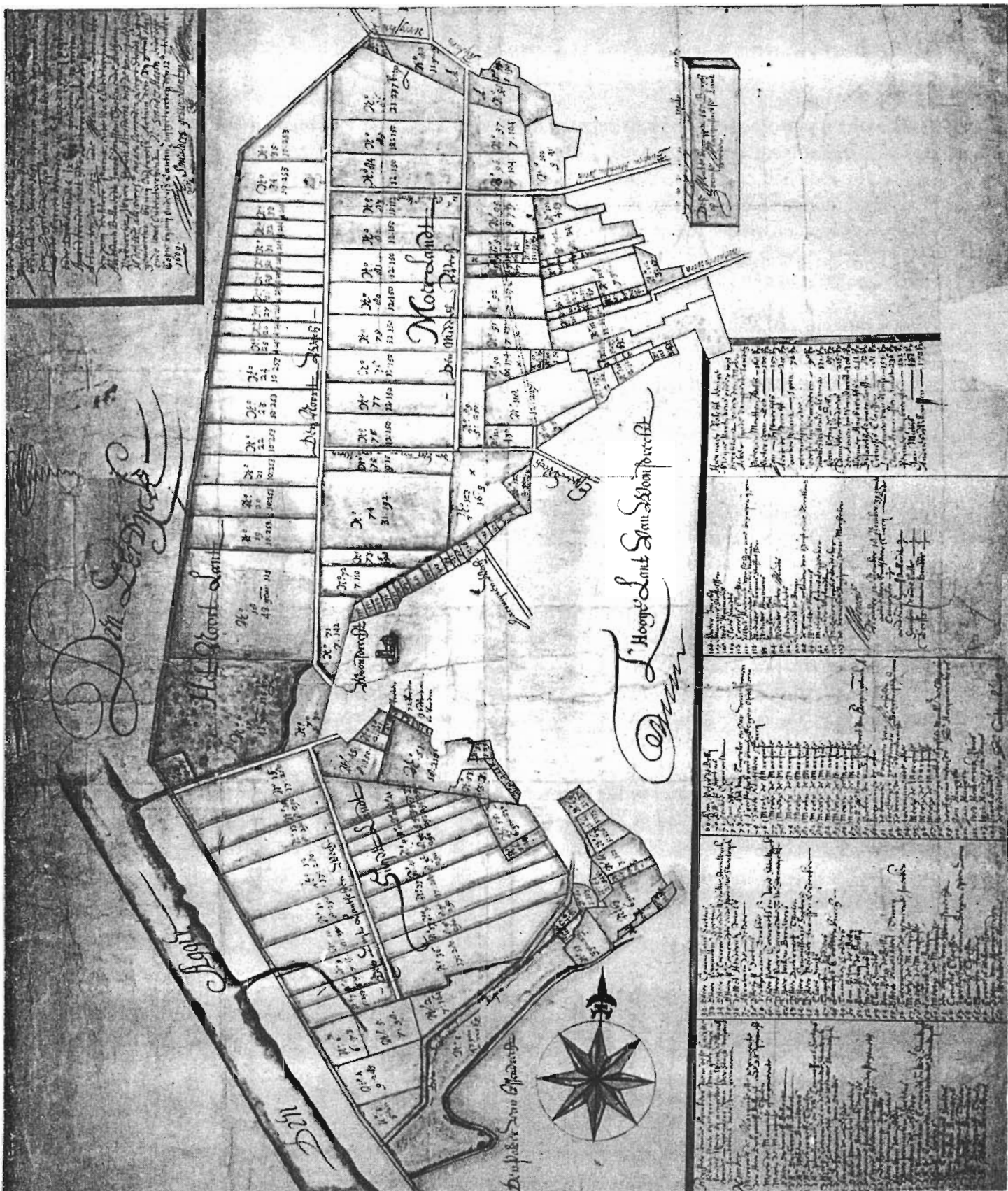
Een bericht uit 1661: De heer Anthonij van Baudoux, kapitein en kommandant op ’t fort Hoogerwerf laat aan de zeedijk van Ossendrecht namens de Zeeuwse overheid materialen aanslaan, die gekomen zijn in ’t schip van Jacob Pauwels.

Ze zijn daarna per wagen en kar vervoerd naar de hoeve “de vogelkooij” van de penningmeester Cornelis Soetens te Woensdrecht om geschut te worden [opgeslagen].

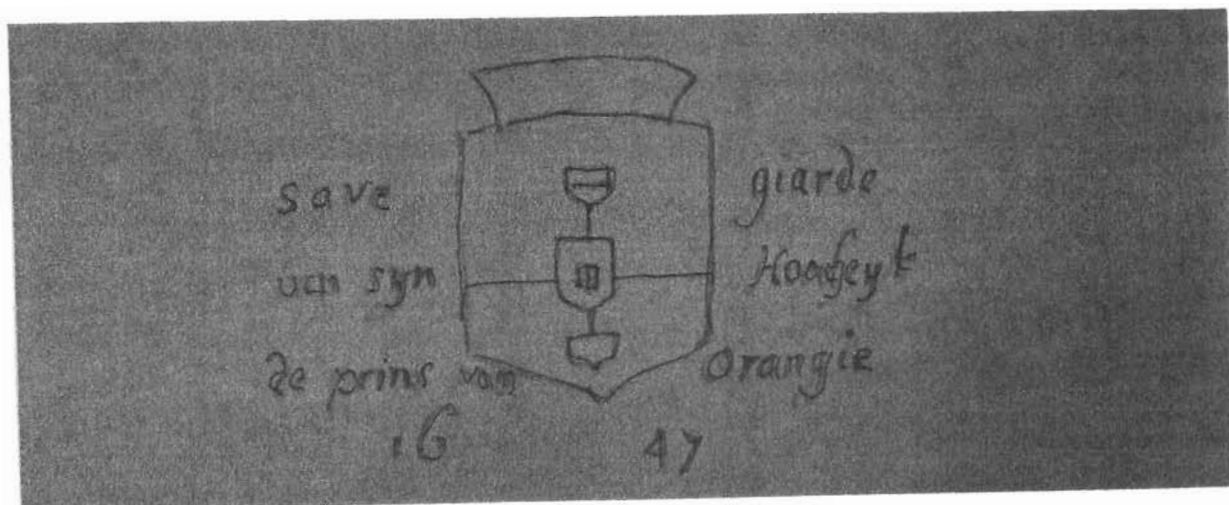
Cornelis Soetens heeft een pak papier nagelaten over processen die hij voerde over het bezit van deze kooi.

Wat was het geval?

In 1644, voor de inpoldering, had Cornelis Soetens op zijn land in Woensdrecht een vogelkooi aangelegd. De Tachtigjarige Oorlog was nog niet afgelopen en het octrooi en sauvegarde [bescherming] werd hem gegeven door prins Frederik Hendrik.

Kaart van de polder van Woensdrecht 1652.

Het wapen gesteld in 1647 door de prins van Oranje waarin alle soldaten te voet als te paard den gebruiker van de vogelkooi Cornelis Soetens met zijn eenden, zwanen en gevogelte, geboomte, plantagies, dreef, huisinge en stallinge in sauvegarde stelt. Het mocht niet betreden worden.

We hebben al verteld dat de zoon van Cornelis Soetens, die voor $\frac{1}{4}$ eigenaar was van de vogelkooi, door zijn hoge militaire functie de prins goed zal gekend hebben en dat hij bovendien lid was van de raad van Brabant. Ons kent ons.

Een belangrijk punt waarop Soetens zich altijd zal beroepen gaat terug naar 1440.

Jan III van Kruiningen had na de bedijking van het Neerland een gunst voor de bewoners van Woensdrecht afgekondigd.

De landlieden en de schippers van Woensdrecht mogen de onderdijk en de wildert beweiden en vogels vangen.

Dat vangen van vogels, daar ging het Soetens om.

In 1647 werd de sauvegarde [bescherming] verleend, wat gelijktijdig het octrooi voor de vogelkooi zou bevestigen. Wat in 1647 officieel werd gedaan door het stellen van het wapen* van de prins van Oranje.

Volgens Soetens zelf moet de vogelkooi ettelijke jaren zusterlijk en vredelijk gewerkt hebben. Ja zelfs tot 1657.

Maar uit "pure pickanticheyt" tussen hem en vrouwe Elisabeth van Bergen op Zoom over oude processen waren er wrijvingen ontstaan.

De vrede van Munster had een einde gemaakt aan de Tachtig jarige Oorlog en de markiezin had wat meer tijd om de puntjes op de i te zetten in het Zuidkwartier.

Zij vecht het octrooi van Soetens, wat de vogelkooi betreft, aan met als reden:

Zijne hoogheid de prins heeft zelf nooit gepretendeerd enig gezag of jurisdictie op het platteland van het Markiezaat te hebben.

Soetens, vasthoudend, voert een getuige uit Moerstraten op, genaamd Adriaan Louijsen alias "de Snol", out omtrent 77 jaren.

Die beweert in de jaren 1627, 1628 op verzoek van de heer van Rijkhoven, in zijn leven gouverneur in Moerstraten, gelegen in het Markiezaat, een vogelkooi gegraven te hebben.

De vogelkooi lag op de hoeve genaamd "de leege hoeve" toebehorende aan juffrouw Robijns Cumsius.

En dat "Snol" als opzichter "verscheidene tal veel vogels heeft gevangen".

Hij verklaart zeker te weten dat deze heer gouverneur nooit octrooi zou hebben gehad van de markiezin en de kooi altijd particulier was.

De kooi van Moerstraten zou na de vrede in onbruik zijn geraakt door het aflaten van het ijs, waardoor de afzetting afbrak en wegspoelde.

* bezegeling van het octrooi

In februari 1657 stuurt de markiezin de vorster van Borgvliet naar Woensdrecht op de kooiman Arij af om te zeggen dat hij de akte van de kooi binnen 10 dagen zal moeten tonen. Dit zien we terug komen tussen een briefwisseling van Helliger Jansen, boer en bewoner van de Kooihoeve met Cornelis Soetens.

Hij schrijft Soetens die in 's-Gravenhage woont dat de zestig zakken bestel??, 100 raapkoeken en de twee “laderkens” zijn aangekomen.

Verder vertelt hij dat hij zal zorgen voor het planten en het hakken van het hout in de vogelkooi.

De resterende planten uit Loenhout waren nog niet aangekomen.

Tenslotte schrijft Helliger dat hij nog even had willen wachten met schrijven, maar de boot [post] voer niet voor woensdag.

Ook het bezoek van de vorster van Borgvliet aan de kooiman Arij werd aangeroerd, de brief eindigt met: "wij wense u al te samen goedennacht en godt bevolen".

Soetens zou als kleine overwinnaar uit het geschil komen voor een kleine chijs [belasting] van 4 carolus guldens.

De vrouw van Bergen op Zoom is met de uitspraak van 1659 niet direkt akkoord gegaan.

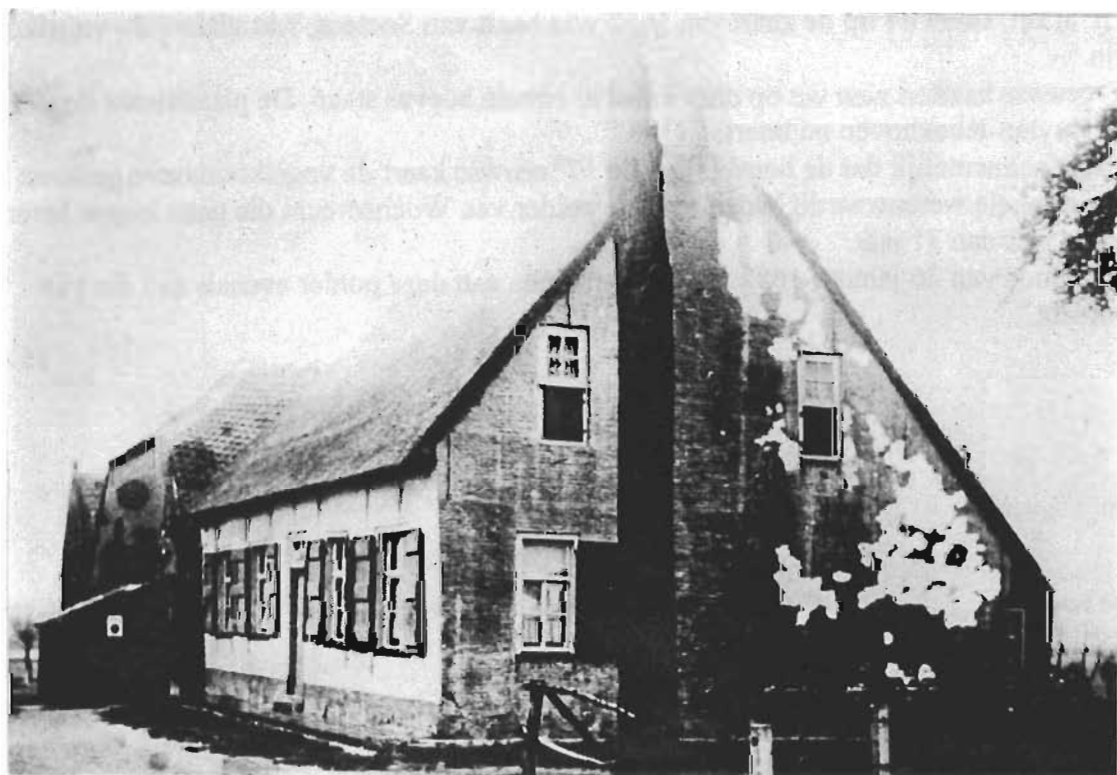
[illegible]

Brief van C. Soetens waaruit blijkt dat de hoeve Tafelrond en de Kraaienbergh [Stompe torenbergh] en het Vogelven aan elkaar lagen.

“Wat soo sijn uit hare naam en door hare last op 11 december 1662 voorleden gecommendeerd 's morgens tussen 10 en 11 uren binnen de voorschreven bewalde en beplante vogelkooi van Soetens en hebben vijff van haare domestijcken [huisdieren] en de knechts met roere [geweren] en de vier honden ende hebben aldaer op de voors. vogelkooi geschoten en gejaecht, waardoor het gevogelte soo wilt als tam met honderden gevlucht ende weggevlogen sijn”.

Daarna liepen zij naar boven naar Soetens huis zeggende tegen zijn kooiman:” ’t zal tap [drinken] zijn of we schieten nog eens zo veel”, en nu de kooiman vresende geslagen te worden heeft hen bier gelangd [geschonken].

Cornelis Soetens beklaagde zich weer bij de raad van Brabant over zoveel geweld en eist buiten bescherming van zijn kooi dat de Markiezin alle onkosten van de schade zal betalen.

Boerderij Kuylen-Koekhoven die hoogstwaarschijnlijk uit de 17^e eeuw stamt. Deze hoeve kan de Vogelkooihoeve geweest zijn. Het perceel nr. 45 was in 1651 bezit van Cornelis Soetens. Op deze plaats zijn archeologische vondsten uit ± 1500 gevonden.

Waar lagen nu de vogelkooi en de hoeve van Soetens?

We hebben al gezien dat in 1661 de aangeslagen goederen van de Zeedijk vervoerd werden naar de hoeve “de vogelkooi” van de penningmeester Soetens in de polder van Woensdrecht. Deze had bij de indijking in 1651 op drie plaatsen grond in de polder:

zuidelijk bij de Agger en in het noordland en ten derde een perceel, kavel 44, in de hoek van de grintweg-zomerbaan die aansloot aan het hoge.

Dit perceel lag net ten zuiden van een moeras met een kreek waar vanuit het hoogland water in liep [zie kaart 1652].

Bij het octrooi dat op 9 maart 1659 opnieuw werd uitgegeven staat een omschrijving van de plaats van de kooi.

Het lag op 10 morgen [7 à 8 ha] van de gemeente Woensdrecht van vroente [wildert] oplopend tegen duinen ter plaatse genaamd “het zwaluwenmeer” [of Swalmenmoer].

De kooi liep dus vanaf duinen en wildert in een meer of ven.

Een tweede en betere indicatie wordt gevonden in een memorie van Soetens tegen het proces van het vogelven.

Hierin wordt herinnerd dat de erfgenamen van wijlen Meeuws Adriaanse Cuyper een hofstede te Woensdrecht hebben verkocht genaamd "Tafelrond".

De koper Muts heeft hierdoor den Craeijnbergh die aan deze hoeve lag in bezit gekregen.

De stompetorenberg moet in de 17^e eeuw Kraaienberg genoemd zijn.

De Kraaienberg en het vogelven moesten samen 17 stuivers aan rente opbrengen die aan Meeus Adriaansen betaald werden.

Volgens Soetens had Adriaansen het vogelven zich maar toegeëigend.

Op de kaart van Adan 100 jaar later wordt de hoeve Tafelrond op de hoek Dorpstraat – Stompetorenweg ingetekend.

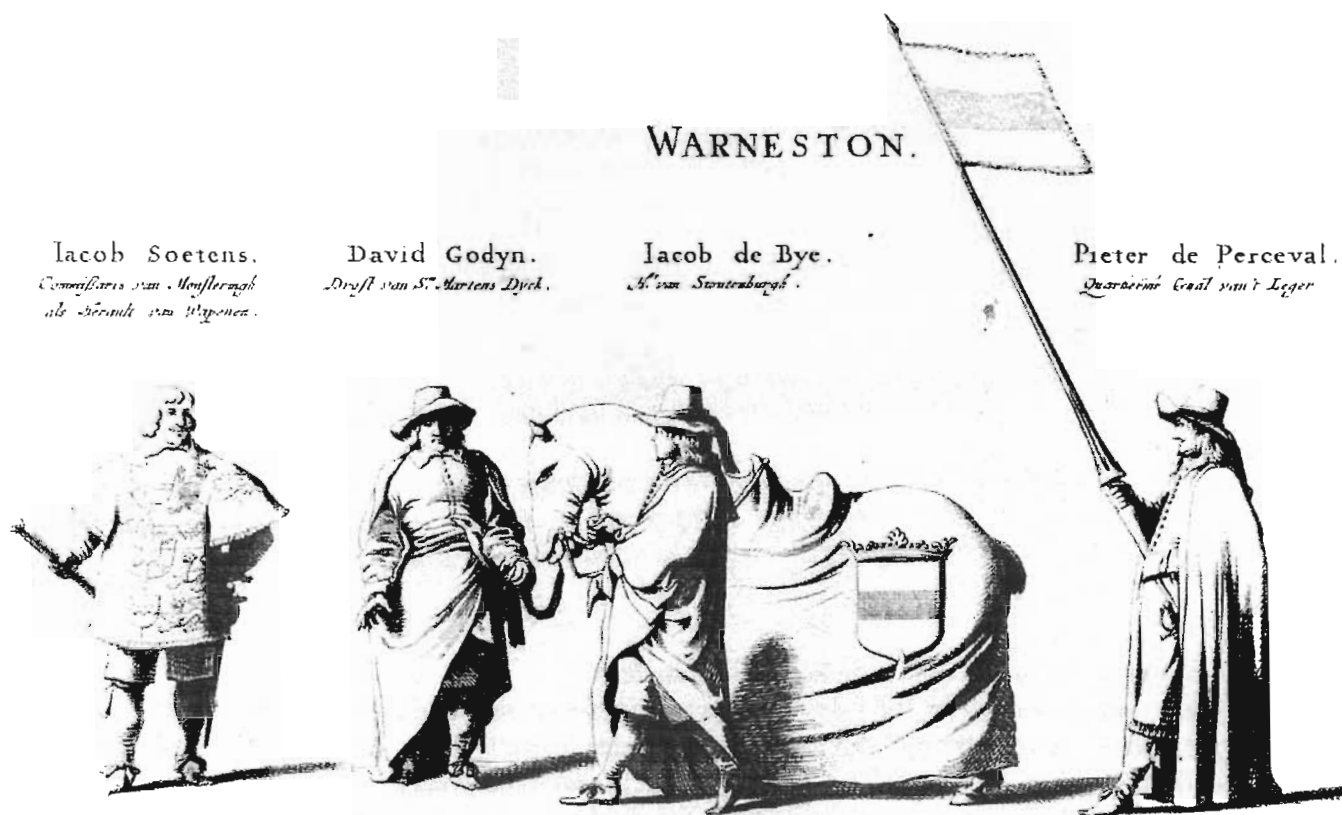
We concluderen dat de volgelkooi vanuit het ven bij Non plus ultra oostelijk richting begraafplaats zou hebben gelegen. De kooihoeve moet daar vlakbij hebben gelegen.

Zoals ik al zei, kavel 44 op de kaart van 1652 was bezit van Soetens, wat vlakbij de volgelkooi zou zijn.

Op 17^e eeuwse kaarten zien we op deze kavel al enkele hoeves staan. De plaats waar de familie Kuylen-Koekhoven nu boert.

Het is zeer aannemelijk dat de hoeve[s] op de 17^e eeuwse kaart de volgelkooihoeve geweest is. Dit waren enkele wetenwaardigheden over de polder van Woensdrecht die geen langer leven beschoren was dan 31 jaar.

De stormvloed van 26 januari 1682 maakte een einde aan deze polder evenals aan die van Ossendrecht.

Afbeelding Jacob Soetens, zoon van Cornelis Soetens bij de begrafenis van Frederik Hendrik, prins van Oranje. Jacob zelf ligt begraven in de Gertrudiskerk te Bergen op Zoom. Grafsteen nog aanwezig.

DE VOORBEREIDING OP DE BEDIJKING VAN 1685

Er waren al onderhandelingen vóór de watersnood van 1682 tussen Justus Turcg in naam van de markies, Cornelis van Aarssen, heer van Hoogerheide en Anthony Hübert, heer van Kruiningen over het gebied ten westen van de Agger.

Dit was in 1679 en men besloot de schorren van Hoogerwerf en Hinkelenoord te benificeren* door het leggen van dammen.

Men zal daar ook de ingelanden van Ossendrecht in betrekken. Dit vanwege de ontwatering van de polder van Ossendrecht.

Deze dammen zijn er gelijk in 1679 gekomen.

Bij bedijkingen in de 17^e eeuw werden zulke dammen een aantal jaren voor men ging bedijken gelegd in het schorregebied om grote kreken [zoals de Agger] al af te sluiten en te maken dat men weinig last zou hebben van eb en vloed.

Een dam wordt er gelegd tussen de dijk van de polder van Ossendrecht en de hoogte van Hoogerwerf. Men sloot ook hier de Agger af.

Een tweede dam kwam er in het noorden ter hoogte waar nu de Caterspolder is.

De reden is zoals men dat omschrijft:

Om de gorsingen vruchtbaar te maken en dan later op de beste plaats een zeedijk te leggen.

De dammen hebben de watersnood van 1682 overleefd.

Toch zou de zuidelijke dam bij de vergane polder van Ossendrecht nog een staartje krijgen.

RUZIE TUSSEN ZEELAND EN BRABANT

Een jaar voor de bedijking van Hinkelenoord zou plaats vinden is op 1 maart 1684 de dam doorgebroken.

En wat zeggen de Zeeuwen: de dam is moedwillig door de Brabanders van Ossendrecht doorgestoken.

De ingelanden van de polder van Ossendrecht hadden in 1679 wel bedongen dat, wanneer zij last zouden hebben van de dam vanwege de waterlossing, zij na 2 jaar de dam mochten doorsteken.

Nu de polder van Ossendrecht toch geïnundeerd was, was dat niet meer nodig volgens de Zeeuwen.

De Ossendrechtenaren ontkenden de dam te hebben doorgestoken, maar het zou een doorbraak geweest zijn met de vloed.

“Die nacht was het een normale vloed en kon men duidelijk zien dat het met schopsteken was gebeurd”, was de repliek van de Zeeuwen, al waren die sporen weer ver weggevaagd.

De stelling van Ossendrecht, dat het door het kruien van het ijs gebeurd zou zijn werd ook verworpen, want het was al 14 dagen aan het dooien en zout water dooit snel. Daarbij had de dam geen last gehad van de langdurig strenge vorst van afgelopen winter.

Het gat was ook gevallen aan de Brabantse kant, ten oosten van Agger wat er op zou duiden dat de Brabanders dat wel gedaan zouden hebben.

Er was dan wel een klein gaatje op Zeeuws grondgebied, maar dat kon niet anders dienen als om de gepleegde “feytelijckheid” te verbloemen.

De Ossendrechtenaren zouden nog steeds boos zijn dat de Zeeuwse dijkgraaf Geense het herstellen van de polder van Ossendrecht in 1682 had doen mislukken.

Er waren nogal eens dreigementen geweest om de dam door te steken. De schout Charles heeft zich hierover voor en na het doorsteken uitgelaten.

Eigenlijk is de hele discussie volgens de Zeeuwen maar bijzaak, want de hele dam zou op Zeeuws gebied liggen!

* benificeren: verkrijgen

De Calfvense Kreek die de Zeeuwen voor de Agger aanzagen.

Hoe kunnen de hoofdingelanden van de polder van Ossendrecht [heer van Bergen op Zoom en heer van Hoogerheide] zich aanmatigen de limieten en palen [grens] met Zeeland te kennen?

De voorschreven grens zou door een resterend gedeelte van de Agger liggen.

Deze rivier was een arm van de Schelde welke wordt aangemerkt als Oosterschelde.

De Agger of Oosterschelde was de enige vaart van Bergen op Zoom naar Antwerpen en liep langs het hoogland vlakbij het tegenwoordige dorp Ossendrecht “Oude kaarten dit zullen aanwijzen”, steeds volgens de Zeeuwen.

Omdat men van het dorp Ossendrecht naar een laagte gaat en daar de schepen af en aan hebben gevaren moet de koers vlak onder het hoogland hebben gelegen.

Ja, men kan zelfs de resten van de loop van de Agger in de ondergelopen polder van Ossendrecht nog zien.

De Zeeuwse schepen hebben daar onder het hoogland gevaren en kwamen bezuiden Hoogerwerf uit.

Maar de rivier de Agger zou dichtgeslibt zijn en had de naam gekregen van Goykens Kille [Calfvense kreek] en was ontstaan bij de sluis van de polder van Ossendrecht [boerderij de Jong, noordpolder van Ossendrecht].

De conclusie van de Zeeuwen is dat het gors van Calfven Zeeuws gebied is.

Ook al omdat de hertog van Brabant, de graaf van Zeeland en de graaf van Vlaanderen nooit de grenzen half in de Agger hebben gesteld, beweren ze dat de rivier de Agger van de ene zijde tot de andere zijde van het graafschap Zeeland is geweest. Volgens de Zeeuwse opzichters zou de Agger vroeger wel ± 500 roeden [± 1800 meter] breed geweest zijn.

De ingezetenen van het Markiezaat van Bergen op Zoom zouden veel voordeel hebben gehad om gratis over de grafelijke stromen van Zeeland te varen.

Verdere redeneringen van Zeeuwse kant laten we zitten en plaatsen we zelf een paar opmerkingen.

Ze moeten toen nog niet goed op de hoogte geweest zijn van de kartografie van de streek, want vele kaarten [Tachtigjarige Oorlog] van Blau, Jansonius, Visser enz. geven een duidelijk zicht op de loop van de Agger of Oosterschelde.

De Gooykens Kil of Groentjeskreek [Calfvense beek] die zich afsplitst van de Agger achter boerderij van De Jong in de Noordpolder van Ossendrecht liep dood ten zuiden van de Aanwas in de Zuidpolder van Ossendrecht.

Als je in de 16^e eeuw de boot nam van Bergen op Zoom naar Antwerpen en de afslag nam van de Gooykens Kil dan kwam je nooit in Antwerpen.

De verklaring dat de Agger $\pm$ 500 roeden [1800 meter] breed zou zijn geweest en de volle breedte Zeeuws gebied zou zijn is natuurlijk ook uit de lucht gegrepen.

Misschien was het maar overdreven tromgeroffel van de Zeeuwen om sterk te staan, want ze moesten gaan bedijken om de Hinkelenoordpolder en de Brabantse Zuidpolder dicht te krijgen.

HINKELENOORD GEMEEN MET ZUIDPOLDER VAN WOENSDRECHT

“De ambachtsheren en eigenaars van de schorren en slijken gelegen op Zeeland tegen Woensdrecht en Ossendrecht, evenzo de eigenaars van de bevroede landen [ondergelopen] van de polder van Woensdrecht en slijken onder Woensdrecht in Brabant enz.....”.

Dit is het begin van de overeenkomst tussen bovengenoemde eigenaars van de gronden die op 18 april 1685 te Bergen op Zoom opgemaakt werd om “soo ene vaste corenland” [akkerland] te maken.

De bedijking zou een gecombineerde aangelegenheid worden om Hinkelenoord in Zeeland en de Zuidpolder van Woensdrecht te bedijken.

Er was $\pm$ 900 gemet te bedijken en de kosten zouden per gemet voor beiden hetzelfde zijn. Penningmeester, dijkgraaf en gezworenen zullen aangesteld worden. Het eerste geschoot, “betaling voor de bedijking”, werd vastgesteld op 9 gulden per gemet.

Elke tweede dag in de vasten zullen de geschotten moeten voldaan zijn en de dijken zullen dan ook aan beide zijden van de Agger geschouwd worden.

Verder werd er besproken dat de kloetingen [zoden] voor het dichten van het gat aan beide zijden op “bequaamste ende goedkoopste” wijze gehaald zullen worden op de buitendijkse hoeken van de Zeeuwse schorren. Als er niet genoeg zijn worden die op de Woensdrechtse bodem gehaald.

Dit alles moet afgesproken worden met de heer De Wayer [dijkgraaf?].

De ambachtsheren van Hinkelenoord zullen de bedijking op Zeeuws gebied brengen tot de helft in de Agger. In Brabant werd de dijk gelegd door de eigenaars [opdrachtgevers] van de Zuidpolder.

Voor de kaart van de omtrek der dijkagie moet men bij de voornoemde heer De Wayer zijn. Het stramien van de dijk begint bij de Noordpolder van Ossendrecht ten oosten van de hoeve Jacobs-Migielsen. Daarna westelijk over de Agger over Zeeuws gebied met een bocht naar het noorden tot nu aan de Grintweg. Dan met een lijn op de toren van Woensdrecht [zie kaart].

In de jaren die op de bedijking volgden, met onderhoud en kramwerk dat in gedeelten werd aangenomen, ziet men dat het dijklichaam toponiemen krijgt.

In het zuiden bij Jacobs-Migielsen krijgt de dijk de naam Hollandse dam.

Het westelijk deel noemt men Cromvliet naar de grote rivier [kreek] die daar vlakbij lag. Een onderdeel van de Cromvliet bij de hoeve van Lakwijk had de naam Veekhoek gekregen.

De noorddijk wordt steeds in 2 gedeelten genoemd. Van het hoge [Non plus ultra] naar de sluis [Agger] en van de sluis tot de Zeeuwse hoek in het westen.

Een laatste punt in de overeenkomst is dat tijdig moet gezorgd worden voor een goede

Pr. Karelpolder
1728

Hoog

v. Woensd.

Haven
3e sluis
2e sluis
1e sluis
Grintweg

Den
Hoek

hoefst
Café (1865)
Polders
Welvaren
Ambachts
huis

ZUIDPOLDER
VAN WOENSDRECHT

D
E
N

D
E
C
R
O
M
V
L
I
E
T

1e hoeve

A
G
G
E
R

2e hoeve

S
C
H

hoefstal (1900)

3e hoeve

E
N

K
E

Noordpolder
v. Ossendr.

L

D
IJ

K

Stelle van
Hinkelenoord

4e hoeve

x bron

Hollandse dam

sluis pol v. Ossendrecht
1652

stenen sluis 1729

scheiding
Brab. en Zeeland

Calfvense kreek

manege [eten], maar er mogen geen verteringen gemaakt worden op kosten van de polder. Hoe de polders zijn bedijkt en wat de kosten waren is niet terug te vinden, niet in de Zeeuwse noch in de Brabantse archieven. Deze zullen wel verloren zijn gegaan.

Men had afgesproken dat men het beste traject zou uitkiezen waar de dijk kwam te liggen. Dit is duidelijk te zien aan de zuidelijke Hollandse dam en het zuidwestelijk deel van de Cromvliet. Daar lag de stelle [hoogte] van Hinkelenoord waar omheen bedijkt is om zoveel mogelijk gemeten te krijgen.

Grote krekken, zoals de Agger, werden zoveel mogelijk haaks overgestoken. De grond voor het dijklichaam werd in de buurt op de Zeeuwse schorren gehaald met vletten [platte schepen, hengsten, hoogaarsen].

In juni 1685 is men al druk bezig blijkt uit de vergadering in het leenhof te Bergen op Zoom. Pech is er ook wanneer op 23 juni de dam in de Agger is doorgebroken en de polder is ondergelopen.

De heer van Kruiningen [Anth. de Huijbert] heeft aan de bazen van de vletters 2000 carolus guldens en een schip rijshoot toegezonden om de dam te dichten.

Besluiten werden ondertekend voor de Zuidpolder van Woensdrecht door A. Ingeray van de heer van Bergen op Zoom en voor Hinkelenoord door A. de Huijbert en Melchior Wittens.

De 32 gemeten van de heren Pesijn en Clepol in de Zuidpolder zullen verkocht worden omdat zij hun bedijkingslasten niet betalen.

Op de vergadering van 14 augustus worden nog wat punten vastgesteld o.a.:

De heren Crispey uit Dordrecht en Lambrecht Michielsens uit Roosendaal gaan de schorren al meten binnen de dijkagie.

Het land waarover geschot betaald moet worden wordt gesteld op 2/3 van de aanwas.

Als er geschillen ontstaan over de grens tussen Brabant en Zeeland zullen de heren Kinschot en Wiets van de Raad van Brabant beslissen.

De buitenaanwassen van de Zuidpolder zijn van de markies.

Men moet een besluit nemen waar de archieven van de polder bewaard worden.

Het werk moet goed opgeschoten zijn want 8 november praat men over aanschaf van materialen voor onderhoud van de dijk.

Leendert Jansen van Ostay en Jan Adriaansen worden aangesteld voor dijk onderhoud.

De grootste eigenaar, de heer van Kruiningen, wordt gevraagd akkoord te gaan met 9 gulden geschot per gemet.

Penningmeester Van Lanschot voor de markies vond de 9 gulden te veel omdat hij in de Zuidpolder nogal wat blieken en veel val [onbeboerbare grond] aan de rivier de Agger had.

Eigenaars:

Het in inmiddels nieuwjaar 1686 geworden en gaan we zien wie de eigenaars in beide polders waren.

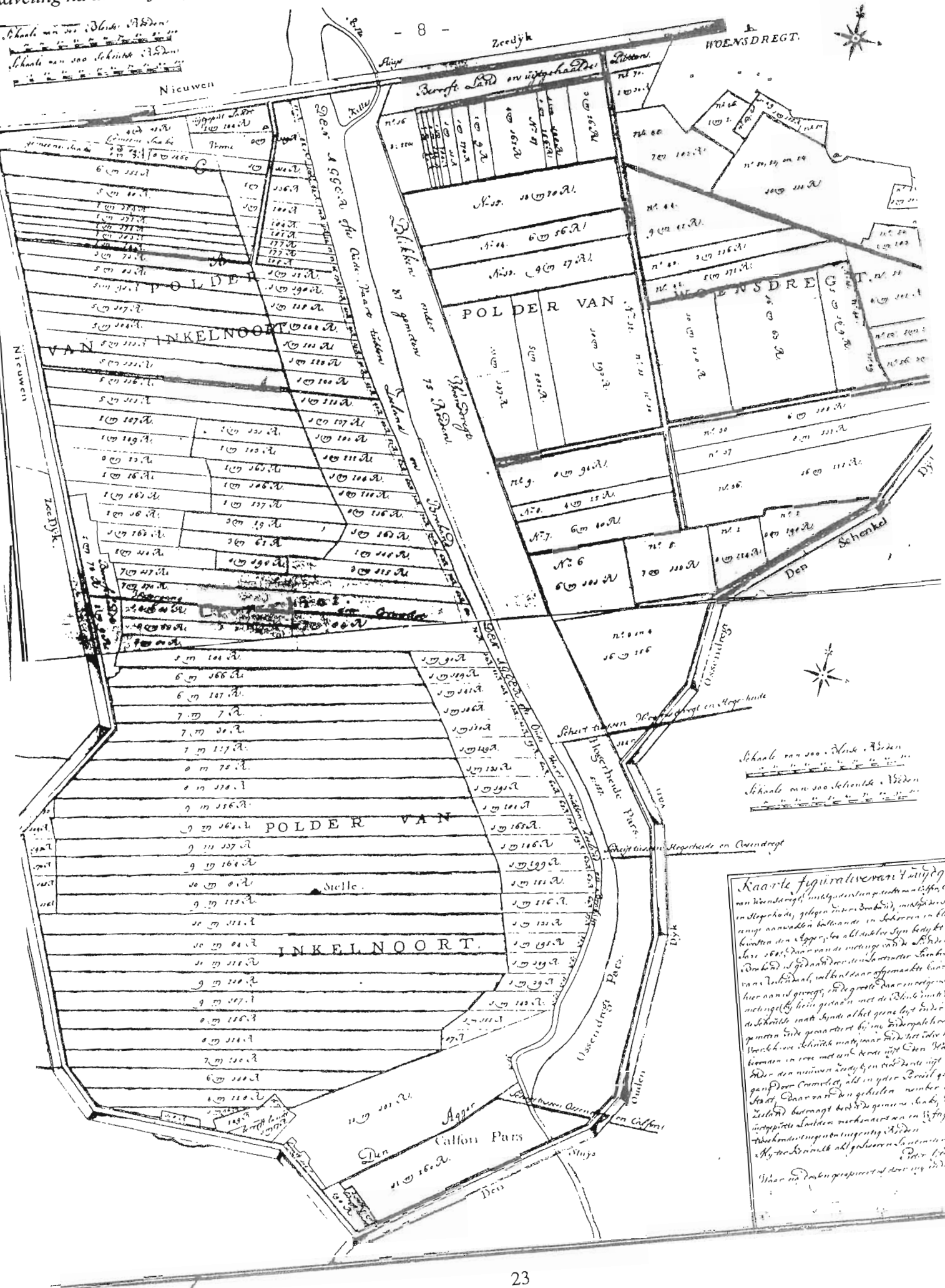
Hinkelenoord:	Heer van Kruiningen	
Anthony de Huijbert en Hinkelenoord		360 gemet
Heer Melchior Wittens		49 gemet
Elizabeth Maria Musch. Wed. Buat		31 gemet
E. van Bracht		4 gemet

ZUIDPOLDER VAN WOENSDRECHT

Het zou te ver voeren om alle kleine eigenaren te noemen in de Zuidpolder van Woensdrecht. Enkele zijn:

Graaf Auvergne 32 gemet, wedw. raadsheer Turq. 70 gemet, wedw Somberg 21 gemet, wedw. Willem van Lanschot 4 gemet, Pesijn en Clepol [de wanbetalers] 32 gemet, Melchior Wittens 36 gemet, geestelijkheid Bergen op Zoom 9 gemet, heer van Calfven 13 gemet, drossaart Hugo de Groot 49 gemet, de kranke begijnen van Mechelen

rt van Hinkelenoord en de Zuidpolder van Woensdrecht 1685 [Pieter Geensen],
 taveling na de bedijking.

Vooraf in de Zuidpolder van Woensdrecht zullen de kavels grond regelmatig van eigenaar veranderen.

Vijftien jaar later zal de Goddelijke Voorzienigheid van Bergen op Zoom hier 59 gemet hebben en de ziekenzusters uit Mechelen 28 gemet [kranke bagijnen].

Als de bedijking klaar is in 1686 worden er binnendijks veel sloten gegraven.

In de Zuidpolder werd Gaspar van Lanschot de penningmeester.

De dammen in de kreken van het zuidgors worden door Willem Cornelissen doorgestoken.

Tijdens de bedijking blijkt er zware onweer geweest te zijn en op last van de dijkgraaf werden er toen horden [schutsels] op de dijk geplaatst.

Lindert van Osta [soetelaar?] ontvangt 10 gulden voor de extra verteringen gedaan op de dijk.

Ook moet er dat jaar snel een lening van 2000 gulden worden afgesloten tegen ½ % per maand, want er zijn nog vele schulden voor de vele extra werken aan de bedijking.

Een stuk dijk van de Cromvliet is verzakt en Huijbrecht Adriaansen met de zijnen klaren de klus voor 150 gulden.

Vele lengtes dijk aan de Cromvliet moeten verhoogd worden met 2 voet [± 60 cm].

Het binnenwater wil niet weg waardoor de buitenkil uitgediept moet worden.

Men besluit ook de kruin van de dijk tonnenrond of met een kap te maken.

In 1684 wordt het geschoot vastgesteld op 10 gulden. En eigenaars die niet vlot van betalen zijn krijgen van hun openstaande schulden een rente van 8%.

16 januari 1688

Tijd voor de polder om de balans op te maken.

Schulden t.b.v. de polder:

Aardwerken	800 gulden
Het spuy	300 gulden
Magazijn	150 gulden
Kramwerken	850 gulden
Nog aan te bestelden kramwerk	951 gulden
Schuld aan penningm. Van Bommel	495 gulden

3.549 gulden

Goedslot [in kas]	800 gulden
Lanschot [z.p.w.]	441 gulden

1.241 gulden

2.304 gulden

In bovenstaande tabel ziet men de post “het spuy”: deze werd gelegd bij het begin van het Zeeuwse gors, nu ter hoogte van “het kasteeltje”, evenwijdig met de Noorddijk. Het spuy zou op deze wijze nooit goed werken wegens de haakse ligging op de buitenkil.

Buitendijks wordt er een verhoogsel [dam] ten westen van de Hollandse dam gelegd. Dit om bij zwaar weer de dijk te beschermen.

Jan van Cat [van de vierde hoeve] moet de tonmolen gaan halen in Ossendrecht om het water uit de oude sluis te malen [zo’n molenton is te zien in het museum in Lillo].

Het kramwerk wordt verrekend voor 12 stuiver per schaft [vierkante roede].

De gagie [loon] van de dijkgraaf was in deze periode 100 gulden sjaars.

Het geld dat nodig was voor al deze kosten werd dikwijls in naaste omgeving geleend bij mensen die het bezaten.

Zo hebben dijkgraaf Van der Mijl 3.132 gulden en raadsheer Ingereay uit Bergen op Zoom 1.000 gulden tegen 5%

Op dijs Marcus Perfect Staetien van verkoghten
vruchten en tienden in Hinkelenoord d'anno 1692

Den Koop.	Kopers	gut. St.
1 . 214 . Baver	ph. gillis	- a 32 . 5 . + gemt = 55 . 5 . 0
2 . 73 $\frac{2}{3}$ terno	Corn Jaspers	- a 32 . 0 . + gemt = 71 . 17 . 11
5 . 64 gerst	Jacobins de Raet	- a 27 . 10 . + gemt = 143 . 7 . 6
5 . 70 Boony	Jandetoninch	- a 22 . 0 . + gemt = 115 . 2 . 12
5 . 75 terno	Thomas Roelant	- a 20 . 5 . + gemt = 106 . 6 . 4
4 . 130 $\frac{2}{3}$ terno	Jacobins de Raet	- a 25 . 0 . + gemt = 110 . 10 . 6
4 . 116 gerst	ph. gillis	- a 20 . 0 . + gemt = 122 . 16 . 11
3 . 9 gerst	Jandetoninch	- a 31 . 0 . + gemt = 93 . 10 . 12
3 . 251 $\frac{1}{2}$ gerst	Clas de grino	- a 30 . 0 . + gemt = 115 . 4 . 0
3 . 162 Baver	Adriaan Boogaert	- a 31 . 10 . + gemt = 111 . 10 . 4
1 . 210 Baver	ph. Janssen	- a 25 . 0 . + gemt = 43 . 3 . 6
3 . 215 $\frac{2}{3}$ gerst	Thomas Roelant	- a 31 . 0 . + gemt = 115 . 5 . 11
3 . 152 gerst	Thomas Roelant	- a 26 . 0 . + gemt = 91 . 3 . 11
2 . 290 gerst	Verdus Jacobs	- a 22 . 0 . + gemt = 65 . 17 . 0
50 . 249 $\frac{5}{6}$		1361 . 16 . 2

Op Lange Jan Hoeve

3 . 139 Baver	Jandetoninch	- a 26 . 15 . + gemt = 92 . 12 . 14
5 . 149 gerst	Jacobins de Raet	- a 31 . 10 . + gemt = 173 . 3 . 0
2 . 30 terno	Jan Leender	- a 40 . 10 . + gemt = 05 . 1 . 0
1 . 290 terno	Jan Leender	- a 36 . 0 . + gemt = 71 . 15 . 4
1 . 100 terno	ph. gillis	- a 32 . 0 . + gemt = 42 . 13 . 6
5 . 109 Baver	Thomas Roelant	- a 32 . 0 . + gemt = 171 . 12 . 11
1 . 147 gerst	Thomas Roelant	- a 31 . 10 . + gemt = 40 . 4 . 12
1 . 72		677 . 2 . 12

tienden van Jan van Cat	-	155 . 0 .
van Lange Jan	-	95 . 0 .
van Deert Meijer	-	120 . 0 .
van dijs warent	-	105 . 0 .
		475 . 0 .
hoeve van Lange Jan	-	677 . 2 . 12
van dijs warent	-	1361 . 16 . 2

Tabel van verkochte vruchten en tienden in Hinkelenoord 1692.

1^e tabel: oppervlakte met gewas, dan de kopers, achteraan de opbrengsten in guldens en stuivers.

Onderaan de eerste boeren: Jan van Cat, Lange Jan, Geert Meyers en Dirk Marcus.

In de periode 1690-1692 heeft men veel last met de polder te ontwateren.

Veel water uit de Hinkelenoord en Zuidpolder moest ontwaterd worden door de Noordpolder van Ossendrecht richting Westerschelde.

Doordat de Noordpolder van Ossendrecht een nieuwe sluis had gelegd in de nieuwe zeedijk [Kaaidijk] was de oude sluis bijna dichtgeslibd, waardoor het water van de Hinkelenoord en Zuidpolder bijna niet meer wegging bij gebrek aan “trek” [te weinig verval c.q. verhang].

Aan de noordkant bij de sluis probeert men door het graven van sloten en het verlengen van de spuyen en door uitdiepen van de sluiskil het water uit de polder te krijgen.

Anth. van Bragt graaft het spuy voor 200 gulden. Willebert Bastiaansen graaft de sluiskil van 124,5 roede lang.

Cornelis Jaspers werd aangesteld als sluiswachter en spuyer voor 36 gulden per jaar.

DE BEWONERS EN HUN WERK

Inmiddels is het 1692 en vragen wij ons af, wordt er al wat verbouwd in de polder?

Hendrik van der Mijl is de eerste penningmeester van Hinkelenoord en geeft ons inzicht in de gang van zaken.

Daarbij is nog een lijst van de documenten die bewaard werden in de archiefkist in het Ambachtshuis van de heerlijkheid Hinkelenoord over 1691-1725.

Jammer genoeg is een gedeelte van de genoemde documenten verloren gegaan.

Op 24 februari 1689 werd de visserij op de Agger verpacht.

Vanaf 1692 zijn er koopdagen van tienden en granen te velde, altijd rond 26 juli.

Ons inziens waren dit percelen met granen en bonen die in opdracht van de heren waren ingezaaid. Als het gewas rijp was werd het publiekelijk verkocht; men moest het zelf wel oogsten.

In 1696 was Geert Mijers [boer] zo’n afroeper [veilingmeester]. Vanaf 1701 wordt hij opgevolgd door Passchier Kil.

Dat werd gedaan in de woning [herberg] van bovengenoemde onder de volgende voorwaarden:

- 1° De kopers mogen de opslag [opnieuw uitgekomen graankorrels] afdoen maar moeten met het stoppelen [licht ploegen] het land verlaten hebben.
- 2° De kooppenningen moeten betaald zijn met de bamis [11 november] aan penningmeester C. van Bommel in goede gangbare munten.
- 3° Er moeten goede borgen zijn.
- 4° De kopers die op jaar- en weekmarkten verkopen in Bergen op Zoom of elders kunnen altijd aangesproken worden hun penningen af te dragen.
- 5° De strijkgelden [inzet] moeten worden voldaan.
- 6° Als het niet genoeg opbrengt mag de verkoper het ophouden.
- 7° De Bergen op Zoomse maten [gemeten] worden aangehouden.
- 8° De rechte onkosten [notaris] zijn voor de kopers.
- 9° De inzetter [strijkgeld] krijgt ook nog een stoep bier.

We noemen enkele verkopen:

Een perceel gerst ingezet door Anth. van Bracht voor 46 gulden ’t gemet verhoogd door Peter van Osta met 1 gulden strijkgeld 12 stuivers en een vaam bier.

[Opm.: Ant. van Bracht en Peter van Osta die aan de sluis en spuy werkten zien we nu graan snijden].

Ook zien we onder de kopers Boudewijn van Putte [3 gemet bonen voor 25 gulden per gemet]. Anth. van Bracht en Pieter van Osta zijn bij de kopen regelmatig borg voor elkaar, evenzo Corn. van Putte.

Tarwe, haver, koren, boekweit en erwten werden er geveild.

Tot de kopers-inzetters behoren o.a. P. Dilbeek, Lambrecht Anthonissen, Nicolaas de Grauw en Jan Jansen.

Gelijktijdig worden er granen uit de Zuidpolder van Woensdrecht geveild. De percelen hebben dan nog prachtige namen [toponiemen], zoals de Stelberg [Hinkelenoord van Jacobs-Migielsen], Ekersblad, den Els, den Nieuwstrate, de Vinckenslag en de Labberstraat.

DE BEWONING IN DE POLDER

In het voorgaande zien we mensen werken in de polder. We denken dat de meeste arbeiders van het hoog uit Woensdrecht kwamen.

In 1692 zien we een lijst van kopers van vruchten en tienden waarbij 4 hoeves genoemd werden.

Bij deze hoeves worden ook namen genoemd van mensen die hier de leiding hebben gehad en er hoogstwaarschijnlijk ook hebben gewoond.

Van Jan van Cat weten we dat die boerde op de 4de hoeve. Als we de volgorde aanhouden van zuid-noord dan zou Lange Jan boer geweest zijn op de 3de hoeve, Gerrit Meijers op de 2de hoeve en Dirk Marcus op de 1ste hoeve.

Alleen Jan van Cat, die getrouwd is met Geertrui Verstraten, zien we nog een 15tal jaren op de 4de hoeve.

Van de andere 3 [zet]boeren vinden we geen informatie meer.

Voor 1695 moet er het huis gestaan hebben van Lange Jan waar nu de familie Van de Maegdenbergh woont.

In 1695 werd Cornelis van Putte beëdigd als schout van Hinkelenoord.

Dit was de hoogste gezagsdrager in Hinkelenoord. Daar kreeg hij een salaris voor van 36 gulden per jaar. Hij kon daar niet van leven en was daarbij boer.

Die was nu de bewoner van het huis, want op 5 mei 1696 neemt Francis van Herentals voor 90 gulden aan, in opdracht van de heer van Kruiningen:

het bouwen van een nieuwe kamer aan het huis van de schout Van Putte.

Zo hoog het dak van het oude huis is met een breedte en lengte van 29 voeten aan de oostzijde te maken een gevel, evenals die aan het westeinde met een schouw.

De zijmuren in hoogte 12 voeten [$\pm 3,60\text{m}$] met kelder.

In de kamer en kelder een vloer met plavuizen. Ook te maken deurkozijnen en kruiskozijnen met deuren en vensters en in de gevel te stellen het oude kloosterkozijn, dat men uitbreekt uit het oude gebouw.

De bedstede en spinde te maken naar de wens van de schout.

Dat alles voor 90 gulden?

Een tweede huis waarvan in 1694 kamers en keuken worden verhuurd door de schout C. van Putte is het huis van Pieter Bils [Abels], het Ambachtshuis.

De kosten van de bouw van het Ambachtshuis staan wat later op de rekening maar zou omstreeks 1696 gebouwd moeten zijn.

Het huis was gedekt met stro, wat door Pieter Bils zelf is gedaan. Matijs Vieseder plaatste het glas in de ramen.

De naam van Jacob Jacobs [stamhouder] komt voor het eerst in de rekening van de polder.

Hij ontvangt 3 gulden, 8 stuivers voor 100 bossen rein stro dat gedekt wordt op het huis van Pieter Bils.

Een laatste rekening is voor het zetten van een bakoven bij het Ambachtshuis.

Voor 1000 stenen 3 gulden, 25 plavuizen 12 stuivers, een wagen leem gehaald in de Zwaan [richting latere Prins Karelpolder] 10 stuivers.

Gaspar de metselaar krijgt voor het zetten van de oven 1 gulden.

De vrachtkosten voor Adriaan Soetewij zijn 2 gulden 10 stuivers voor het halen van de 1000 stenen en de 25 plavuizen in Bergen op Zoom.

VERHUUR AMBACHTSHUIS

Van 1697-1705 zullen kamers en keuken van het Ambachtshuis aan verschillende landlieden verhuurd worden.

Jochem Jopsen komende van 't Stel van Hoogerwerf huurt een kamer en een keuken met ingang van 3 maart 1697.

Adriaan Soetewij huurt een kamer op de noordzijde naast de dijk en het varkenskot met een grote hof voor een jaar. Het wordt publiekelijk op afroep verhuurd. Hij zal het loffelijk [netjes] moeten bewonen. Als er door hem of zijn beesten iets wordt gebroken moet dat hersteld worden.

In 1698 huurt Adriaan de keuken op de zuidzijde met de stal daaraanstaande met het kleine hofke voor 25 gulden.

In 1699 huurt Boudewijn van Putte, gezworene van Hinkelenoord, de keuken voor een jaar voor 14 gulden.

Opmerking: Boudewijn van Putte, de broer van de schout Cornelis van Putte, zal op de eerste hoeve terecht komen. Mogelijk heeft B. van Putte de keuken gehuurd voor een knecht.

Namen van andere huurders zijn Huijbrecht van Dijk, Jan Pieters, Adriaan de Vos, Willem Cornelissen en Harrij de Vos.

In 1702 is deze laatste naar Bergen op Zoom vertrokken en hebben de schout en schepenen het Ambachtshuis verhuurd "aen drij vrouwse luijden", genaamd, Marie en Cornelia, met Jana, de vrouw van Frans Adriaansen.

In 1703 huurt Cornelis van Couteren ook een kamer in het Ambachtshuis. De protestant uit Lillo zal hier om geloofsredenen gekomen zijn en om te werken.

Honderd jaar later zal zijn familie tot de "heren" van Ossendrecht behoren.

DE BESCHERMING VAN DE DIJKEN

De periode 1700 – 1715 zal een tijd zijn waar men veel last zal hebben om de dijken te behouden.

De storm van 1 december 1699 zorgt voor doorbraken en crabelingen [uitspoelingen] van de dijk van het hoge tot aan de sluis [Voord].

Aan de Hollandse dam, ten zuiden van de hoeve van Jan van Cat, zijn er doorbraken.

Ondanks alle voorzorgen is het in 1704 weer prijs: aan de noordzijde van de polder en de Hollandse dam doorbraken.

Men begint het dijklichaam te verdelen voor vast onderhoud. De schout C. van Putte en Anth. van Bracht nemen het onderhoud op zich. De spuykom wordt in 1707 opgelapt.

Govert van Wesel maakt een nieuwe eikenhouten schoft* die gesteld wordt in de sluis.

David Martinus meester-timmerman maakt het gebint voor de sluisdeur.

Pieter Willemsens Muts wordt toegevoegd voor het onderhoud van de dijk.

Rond 1710 is Anth. van Bracht de nieuwe sluiswachter en ontvangt daarvoor 46 gulden sjaars.

Het spuyen wordt hem ook toevertrouwd. Hij had de spuy tenslotte zelf gegraven.

Doorbraken van 26 februari en 7 maart 1714 en stormvloed van 5 maart en 3 april 1715 zorgen voor 3 gaten in de dijken.

Er moeten 60 roeden [$\pm$ 220 meter] nieuwe dijk gelegd worden tegen de eerste hofstede waar Boudewijn van Putte woont.

De dijken bij de Agger hebben de grootste zeebraken die door Frans Lints hersteld zullen worden.

Het waren flinke kostenposten voor de polder: 200 schuyerdelen [kruiplanken], 100 schuyervagens [kruiwagens] geleverd door Jac Middelton voor 150 gulden.

Zes en dertig sliesporen [om niet uit te glijden] en 3 rieken.

123 personen werken aan de drie doorbraken en ontvangen daarvoor 394 gulden.

50 bossen geerden 11 gulden, stro, 12 houten hamers voor het maken van de kruispalen voor de polder.

*schoft: schuif in een duiker of sluis

**LOUIS GRAVE VAN NOYELLE,
VAN FALAIS, &c. &c.**

Lieutenant General van D'Infanterye ten dienste
der Vereenighde Nederlanden, Gouverneur der Steden
van Bergen op ten Zoom, Steenbergen, ende om-
leggende Forten en Landen van dien, Commanderende
de Steden en trouwes Leggende in
Brabant

Last ende Bevele hier mede Cornelis van Putten
Schouteth, ofte in d'effels absentie aen
de Regeringe van Enckelnoort, van
op sich deses alle het aldaer Leggende
soo groot als klein vaertiijgh herwaers
naer Bergen op ten Zoom te laten
transporteren, Ende geene iijtgeseconer
op wat pretext het oock soude moes
wesen, Ende by nalatichheit van dien, nie
alleen alle het aldaer vindende vaertiijgh
door mij sal weroen verbrant Maer W.
in persoon daer voor alsoan sult verant-
woorden, Alsoo indiergeralle Wd. Louis
laten afhalen ende den heer Ed. Mogen
overgeven, Actum. Bergen op ten Zoo
desen 2^{en} Junij 1702

G. Grave van Noyelle

Door Ordre van zijn Excellentie

P. van Kapels

Schepen die op militair bevel van Hinkelenoord naar Bergen op Zoom moeten vertrekken.

Bier mustert en stro geleverd aan de arbeiders door Adriaan Bovee, 31 gulden.

Cornelis Muts, gezworene ontvangt voor 3 dagen zeilen te lenen en dienst met paard en wagen 30 gulden.

Ant. Mouthaan met de zijnen ontvangt 1200 gulden voor zijn werk.

Ook B. van Putte ontvangt 17 gulden voor dienst met paard en wagen op de dijk en 2 gulden fooi voor de arbeiders op de dijk.

Tenslotte zal heel de buitenzijde van de dijk gekramd worden.

Verschillende aannemers worden voor het kramwerk, men moet krammen van de teen van de dijk tot 5 voet van de kruinen.

De krammers worden betaald per schoft [vierkante roede] en men moet gezond rogge- of tarwestro gebruiken.

Per roede moeten 48 beugels [aanhechting met het dijklichaam] en 48 banden gebruikt worden op straffe van 2 stuiver de roede, als men dat niet doet.

Rond de eeuwwisseling [1700] was het een woelige tijd rond Antwerpen en Bergen op Zoom. Franse troepen trokken door de landerijen en richtten veel schade aan.

Op 3 november 1702 vraagt de heer Huybert van Cruyningen sauvengarde aan voor de polder van Hinkelenoord.

Sauvengarde, bescherming van de polder en de gewassen tegen voorbijtrekkende legers werd bij de gouverneur van Antwerpen aangevraagd.

De heer van Cruyningen vraagt dit aan omdat het hoorngelt en de belasting over de bezaaide landen slecht was binnengekomen over de jaren 1699-1700.

Als er nu branden, platrijden of plunderingen in de polder van Hinkelenoord zouden plaats vinden zou hij ook niet kunnen voldoen aan het betalen van contributie voor de oorlog.

AMBACHTSHEERLIJKHEID

Ambachtsheerlijkheden waren in de Republiek der Verenigde Nederlanden bestuursorganen met bevoegdheden op het gebied van de rechtspraak, het bestuur en, tot op zekere hoogte, de wetgeving. Ze waren eigendom van ambachtsheren- of vrouwen, die de heerlijkheden veelal in bezit kregen via overerving of door aankoop. De ambachtsheren delegeerden hun bevoegdheden aan een door hen aangestelde schout, die ook wel baljuw werd genoemd. Ze benoemden tevens de schepenen, de secretaris en andere funktionarissen. De ambachtsheer kon rechtsregels vaststellen. Het toezicht op de naleving en de uitvoering ervan was in handen van schout en schepenen. Dit college bezat zowel bevoegdheden ten aanzien van de rechtspraak als van het bestuur.

De Ambachtsheerlijkheden verloren hun bestuurlijke en juridische taken in 1795, dus tijdens de Franse overheersing van de Republiek. Incidenteel bleven nadien enkele ambachtsheerlijke rechten intact, zoals bijvoorbeeld het jachtrecht of het veerrecht. In het Koninkrijk der Nederlanden namen de gemeenten de meeste bestuurlijke taken van de Ambachtsheerlijkheden over.

De ambachtsheer van Hinkelenoord Anthony de Huijbert was met zijn 360 gemeten de grootste ambachtsheer van Hinkelenoord.

Waren de heren in de 13^e en 14^e eeuw nog heren die hun gebied te vuur en te zwaard verdiend hadden, nu zijn we in de 17^e eeuw bij heren die de heerlijkheid kochten en meestal zelf andere goed betaalde functies uitoefenden.

De zoon van de heer van Hinkelenoord, Peter de Huijbert, die zijn vader zou opvolgen als heer van Kruiningen en Rilland was b.v. secretaris van Amsterdam, drossaard en kastelein van Muiden, baljuw van Naarden en Gooiland, hoogbaljuw en dijkgraaf van Weesp en Weesperkaspel en Hoogbijlmer en hoogheemraad van de hoogen Zeeburg en Diemerijk.

Hierbij was hij nog kunstenaar en was lid geweest van het Amsterdamse genootschap "Constantia et Labore". Van de hand van Peter de Huijbert zijn enkele toneelstukken bekend. Of de hardwerkende boeren van OZ Beveland dit beeld hadden van hun "heer"???

Of een door hem geschreven kluchtspel " 't boerebedrog" een zinspeling geweest is op zijn bezit in onze streken, dat weten we niet.

Een tweede [kleinere] ambachtsheer in Hinkelenoord was Melchior Wittens die burgemeester en baljauw van Dirksland was.

Als "heer" had hij ook weer zeggenschap in de polder maar het voornaamste recht was misschien het recht op de aanwassen buitendijks daar waar Melchior zijn bezit tegen de zeedijk kwam.

Melchior Wittens was gehuwd met Maria Soetens, kleindochter van Cornelis Soetens [de oude], de man van de vogelkooi van Woensdrecht.

Haar vader Corneli Cornelissen Soetens [de jonge] was rijksstoppelier, commies, hoofd van het kruithuis te Delft, waarmee hij in 1654 de lucht in ging.

Na het overlijden van Melchior Wittens en zijn vrouw Maria Soetens in 1711, die in haar leven haar enig kind Cornelia had verloren, legateerde Maria Soetens aan Cornelia Maria van Son en Maria Cornelia Helst gezamenlijk "de kwantiteit van omtrent 50 gemeten laagland gelegen in Henkelenoort bij mij te leen gehouden werdende van de Graaffelijkheid van Zeeland, bovendien nog de grossen en slicken in Zuyt-bevelant, dewelke op mijn naam verheven staan en nogh onbedijkt leggen met den gevolge en aankleven van dien, welke leengoederen binnen 't halff jaar na mijn overlijden op de naam van mijne twee nigten aan 't Comptoir bewesten Schelde te Middelburg verheft moet werden", alsmede "de quantiteit van in de 40 gemeten allodiaal land gelegen in Woensdrecht onder Brabant, die door mijn overleden man zijn gedaen bedijken, werdende beijde de voornoemde twee partijen van landen althans in huere gebruikt bij Cornelis Jansse Muts, dogh alles met dien verstande, dat ingevalle een van de twee nigten quam afflijvigh te werden, voordat die den ouderdom van 25 jaaren hadde berijckt, dat dan beijde de voorz. parthijen van landen souden komen op de langstlevende van hen beijden".

Nu overleed Maria Cornelia van der Helst in 1713 voor haar 25^e jaar, zodat alle genoemde landerijen vervielen aan Cornelia Maria van Son, die de eigendom verkreeg volgens verleijbrieven van de Staten van Zeeland van 3 augustus 1711 en 1 april 1716. Gedurende haar minderjarigheid werden, volgens het testament van 1710 de landerijen geadministreerd door Maria Soetens neven de Amsterdamse predikant Hugo van der Helst en Juliaan van Groenewegen, veertigraad van Delft, die 9 november 1715 de administratie overdroegen aan Simon van Son [broeder van Cornelia Maria].

Op 11 april 1729 belastte Cornelia Maria van Son "ambagtsvrouw van de Creke, in Hinkelnoort, in Broucke, in den grooten en klijnen Agger, in Schoude, in Duivereede, in St. Joostlant, in Bats, in Schorpieterspolder, in Nieuwerkerke, in Colijnsnyder, in Spiervliet en in Seldijcke" haar beide broeders Simon van Son, ambachtsheer van Raamsdonk en Mr. Hendrik Stephanus van Son, advocaat te 's-Gravenhage, met het beheer van al haar landerijen in de provincie van Seelant als onder Brabant en speciaal die gelegen onder Woensdrecht, Hinkelnoort en daar omtrent buiten Bergen op Zoom.

Zij verkocht in 1734 aan haar broeder Simon van Son negen partijen land, tezamen groot 54 gemeten 79 roeden, gelegen onder Woensdrecht, "soo in als buijten de Prins Carelsnyder".

BEWONING VAN DE BOERDERIJEN ±1695

De eerste mensen in de polder die de boerderijen bewoonden waren op de eerste hoeve: Boudewijn van Putte, voordien Dirk Marcus
de tweede hoeve: Jacobus Jacobs, voordien Geert Meyers
de derde hoeve: Cornelis van Putte, voordien Lange Jan
de vierde hoeve: Jan van Cat.

De eerste boerderijen zullen omstreeks 1690 gebouwd zijn. De bewoners zijn er omstreeks die tijd gaan wonen.

Waar kwamen zij vandaan?

Boudewijn en Cornelis van Putte hadden hun oorsprong in Lillo.

Hun vader Passchier van Putte, afkomstig uit Doel trouwde met Maria Boenders [Lillo].

Cornelis [ca 1665] en Boudewijn [±1670] worden daar geboren.

Twee redenen kunnen we aanvoeren voor hun komst naar Hinkelenoord. Ze beleden het nieuwe geloof [protestant] en konden in het Zeeuwse Hinkelenoord en ook in Woensdrecht, dat onder Staats-Brabant viel, dat blijven doen.

Een tweede reden kan geweest zijn dat de jonge boeren de nieuwe polder als een uitdaging zagen om er iets op te bouwen.

De oorlogshandelingen [Fransen!] rond Lillo moeten volgens prof. J.M.G. Leune hoogstwaarschijnlijk de voornaamste reden geweest zijn van het vertrek van de boeren en landarbeiders uit Lillo naar de nieuwe polder Hinkelenoord.

Rond 1702 zien we de komst van de meeste mensen uit Lillo en Berendrecht.

De reden hiervan was dat de polders rond Lillo door de Staatse troepen werden geïnundeerd [onder water gezet].

Dit was nodig in hun strijd tegen de Fransen.

Door de Lillose boeren werd nog gecollecteerd waarbij f 2.000,00 werd opgehaald om de inundatie af te kopen, maar de legerleiding was niet te vermurwen en de polders rond Lillo bleven voor lange tijd drijven.

Cornelis kwam op de derde hoeve terecht en na zijn huwelijk met Cornelia Leenderse van Oosdorp komen er tussen 1694-1712 negen kinderen.

Cornelis wordt in 1695 beëdigd als schout van Hinkelenoord.

Boudewijn van Putte die we rond 1699 op de eerste hoeve zien, is getrouwd met Sijke Cornelisse Vettens. Zij krijgen tussen 1691 en 1716 tien kinderen.

De familie Cornelis van Putte zal in 1935 van de boerderij verdwijnen.

Van de eerste hoeve zullen de nakomelingen van Boudewijn van Putte tot 1937 het boerenbedrijf uitoefenen, met als laatste de ongehuwde Hendrik van Putte, die er als laatste op woonde met zijn twee ongehuwde zusters, die in 1923 stierven.

Jacobus Jacobs was de eerste bewoner op de tweede hoeve.

We zagen Jacobus al stro leveren voor het Ambachtshuis.

Jacobus was gehuwd met Joanna Pieterse Brants, die bij hun huwelijk in 1696 uit Ossendrecht kwamen. Zij krijgen 6 kinderen. Na de dood van Jacobus Jacobs hertrouwt Joanna Brants met Anthony van Orduynen. Lang heeft het niet geduurd, want in 1713 trouwt Anthony met Maria Aarts uit Ossendrecht.

Ook dit huwelijk was geen lang leven beschoren [dood van Maria?], want 28 augustus 1718 trouwt Anthonij voor de derde keer met Petronella de Bruin.

Na de dood van hun moeder Joanna Brants [1713] moeten hun 6 kinderen bij kennissen en familie worden ondergebracht.

Uit de erfenis van Jacobus Jacobs blijkt dat hij de hoeve Calfven ook beboerde.

De schuur wordt in 1711 helemaal opgeknapt, de kosten komen op rekening van Jacobus Jacobs.

Na de dood van hun ouders nemen leveranciers en werkers aan deze schuur de wezen in huis tegen vergoeding van mondkosten, voor die tijd gebruikelijk.

Willem Brooymans, komende van de Zuidgeest, in 1713 gehuwd met Maria de Bruin, heeft op de hoeve Calfven hoogstwaarschijnlijk geboerd voor Jacobus Jacobs en is na de dood van Jacobs voor zichzelf doorgegaan op deze hoeve, want in 1718 pacht hij de tiende van de heer van Calfven voor 224 gulden.

De wezen van Jacobus Jacobs zijn bij hem ook in de kost.

Zijn vrouw Maria de Bruin moet voor 1718 zijn doodgegaan, want op 23-10-1718 hertrouwt Willem Brooymans, 31 jaar oud, met Barbara Jacobs, 19 jaar oud.

Zij was een van de weeskinderen die bij hem in de kost waren.

Acht kinderen werden uit dit huwelijk geboren, 2 in Ossendrecht en 6 in Woensdrecht.

Behalve bij Willem Brooymans waren de wezen Jacobs bij andere gezinnen ondergebracht, zoals bij Giel [Ma]Gielen en bij Van Orduijnen x Petronella de Bruin.

Wees Jacobus Jacobs [de jonge], die hier ook ondergebracht was, zal na de dood van Van Orduijnen, op 30 juni 1720 met Petronella de Bruin trouwen.

Eigenlijk was Petronella de Bruin na Maria Aarts de 2de stiefmoeder van de kinderen Jacobs.

Na Anthony van Orduijnen zit er weer een Jacobs op de 2de hoeve.

Altijd tot de dag van vandaag hebben de Jacobsen een of meer boerderijen bewoond.

Een derde weeskind, Elizabeth Jacobs, trouwt 21-5-1730 met Cornelis Vercouteren [Lillo], die eerder getrouwd was geweest met Maria Willemsen [weduwe van Bastiaen Jacobs].

Cornelis was bekend in Hinkelenoord, want in 1703 had hij in het Ambachtshuis ook een kamer gehuurd om te werken in de polder.

In afwijking van het leeuwendeel van zijn familieleden was hij Rooms Katholiek.

Hij moet terug naar Lillo gegaan zijn om te gaan bouwen in de polder van Lillo op de Potshoeff van Capiteijn van Vosdorp.

Na de dood van zijn eerste vrouw [16-11-1729] trouwt hij 21-5-1730 met Elizabeth Jacobs uit Hinkelenoord. Opmerkelijk werd dit huwelijk [beiden katholiek] gesloten in de Ned. Gerf. Kerk te Woensdrecht.

Na zijn dood [17-10-1736] had zijn weduwe Elizabeth een geschil met de erfgenamen van Reynier Carels van Vosmeir over betaling van f 2.250,00 achterstallige pacht. Haar broer, Jacobus Jacobs [de jonge] van de 2de hoeve in Hinkelenoord, en zwager Michiel Cornelissen van de 4de hoeve [Hinkelenoord] stellen zich borg voor de achterstallige pacht.

Uit het 2^e huwelijk van Corn. Vercouteren* werden 6 kinderen geboren. Elizabeth stierf 3 maanden na haar man en werd 21-1-1737 begraven in Kruisweg, Lillo. Haar dood moet te maken gehad hebben met de geboorte van haar laatste kinderen [tweeling]: Cornelius en Isabella. Zij waren een paar weken voordien [3-1-1737] geboren.

Haar pachtschuld werd voldaan op 10-2-1738.

De zwager Michiel Cornelissen, die borg stond voor de achterstallige pacht, was 28-4-1715 gehuwd met Maria Jacobs [wees], zuster van Elizabeth.

Nog een zuster, Catharina Jacobs, zal 28-12-1721 huwen met Cornelis van Koekhoven uit Berendrecht.

De Koekhovens doen dan hun intrek in de Zuidpolder van Woensdrecht.

Tenslotte trouwt het 6^e weeskind, Anthonie Jacobs, op 25-5-1733 met Adriaantje Swagemakers uit Woensdrecht.

Zes weeskinderen, jaren ondergebracht bij familie en bekenden, zullen de stamouders worden van de bekende boerenfamilies in Woensdrecht en omgeving: Brooymans, Jacobs, Cornelissen [Michielsen], Koekhoven, Vercouteren [Ossendrecht].

De vierde hoeve is het vroegst bewoond door Jan van Cat en Geertruy Verstraten. Jan van Cat was hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit Ossendrecht, waar we hem kavels hebben zien pachten in de oude polder van Ossendrecht [1651-1682].

Tenslotte het Ambachtshuis, dat eerst werd bewoond door Pieter Biels [of Abels] en na zijn dood door de sluiswachter, Anthony van Bracht.

*Cornelis Vercouteren: informatie prof.J.M.G.Leune

Hem Betaelt aen anthony Jacobs
van mont Costen te Breden van vijf
jaeren te Breden vanden 6^e meij
17 hondert veertien, tot den 6^e meij
17 hondert negentien, het eerste
jaer te vierendertigh gulden
het tweede jaer dertigh gulden
het derde jaer vijf en twintig
gulden, het vierde jaer twintig
gulden, het vijfde jaer vijftien
gulden. Betragt te samen de
Somma van een hondert vieren
twintigh gulden, segge dus — 124

Hem Betaelt aen Willem Broymans
van de weesen van Jacobs Jacobs
den 19^e Januaris 17 hondert en
twintigh, de Somma van drij hondert
gulden per quitantie ops Reek 300
van byz vader en moeder
hertel

Willem Brooymans ontvangt 300 gulden mondkosten voor de wezen van Jacobus Jacobs. Hij hertrouwt met de 19jarige Barbara Jacobs [wees]. Zij werden de stamouders van de Brooymansen in West-Brabant.

DE BOERDERIJEN 1700-1715.

De landerijen bij de vier boerderijen hadden een gemiddelde oppervlakte van ruim 100 gemet, waarvoor de pacht voor 7 jaar werd aangegaan met een pacht prijs van 12-14 gulden per gemet per jaar.

Inmiddels was Adrianus van Bommel zijn vader Cornelis opgevolgd als rentmeester van Hinkelenoord.

Rond 1707 zou de heerlijkheid Hinkelenoord van Anth. de Huybert [heer van Kruiningen] op zijn schoonzoon Charles Philips van Dorp, die ook raadsheer in den hove van Holland was over gaan.

De nieuwe heer zien we het onderhoud op de boerderijen aanpakken.

Schipper Thomas Jaspersen ontvangt 27 gulden voor de vracht van 30.000 steen en een hoed kalk. Er wordt teer, turf en eiken planken per schip aangevoerd.

Bij Boudewijn van Putte komt een nieuwe keet.

Pieter van Heuvel [vierde hoeve] en schout C. van Putte krijgen nieuwe dorsvloeren. Daarbij nog een bakkeet bij Boudewijn van Putte en een wagenhuis bij Pieter van Heuvel.

De rentmeester levert 7.000 essen planten aan de pachters van de hofstedes in Hinkelenoord, omdat zij die zelf zouden uitplanten [gereedschapshout].

Na de dood van Jan van Cat en Geertruy Verstraten op de vierde hoeve komen Pieter van Heuvel en Adriaantje Govaerts, zijn vrouw, op de hoeve.

Voor de minderjarige kinderen van Cat wordt door de notaris een akte opgemaakt omtrent de bezittingen en schulden van de familie van Cat.

Het geeft een beetje een kijk op de boerderij in Hinkelenoord rond 1706.

24,5 zak gerst door schipper Thomas Jaspersen naar Dort gebracht en verkocht voor 23,5 gulden 't hoet.

80,5 viertel zomergerst voor 4 gulden de viertel, ook door Thomas de schipper verkocht.

129 viertel haver door Boudewijn van Putten aan verscheidene personen verkocht ten voordele van de kinderen van Cat, 203 gulden.

Schout Cornelis van Putte heeft 3.400 gulden ontvangen in april 1713 voor al vruchten te velde.

Ook zijn er nog onbetaalde uitgaven.

Lambrecht van Velthoven, Adam Daniels, Corn. Jacobs en Bart Willemse hebben nog 70 gulden te goed vanwege dorsloon

Betaald voor 4,5 el sergie [stof] à 14 stuivers tot het overtrekken van twee kinderlijfkens.

De smid Jan Jansen moet nog 75 gulden ontvangen.

Marie Adriaansen, de dienstmaagd, nog 46 gulden.

Nog twee dienstmeiden Cornelia Osemans en Cornelia Mertens hebben loon te goed.

Merijnis van Hengsthoven ontvangt 19 gulden van bier en melktonnen.

Hendrik Jacobs ontvangt 29 gulden voor 3 el groen linnen.

Bij de winkelwaren die door Elisabeth Jansen aan huis [Woensdrecht?] werden verkocht zat ook tabak.

Dan zijn er nog posten te betalen die te maken hebben met de dood van Geertruy Verstraten.

Buiten wittebrood dat gekocht werd, wordt er aan Jan de Grauw 10 gulden betaald voor waslichten [kaarsen].

“Aan de Selfde” betaald hetzelfde dat hij aan de pastoor van Hoogetheide had betaald voor kerkrechten 8 gulden.

Ook betaald aan de koster Joost Eskens voor het luiden van de klok en kerkrecht te Woensdrecht 4 gulden en 16 stuivers.

Arnoldus Valcx had de doodskist geleverd voor 5 gulden en 10 stuivers.

Opmerkelijk is dat er te Woensdrecht geluid is [protestantse kerk?] en hoogstwaarschijnlijk begrafenis [mis] te Hoogerheide.

Er zou een koopdag komen van alles wat van de familie van Cat op de boerderij aanwezig was, maar Cornelis van Putte, schout van de heerlijkheid, verklaart verkocht en verhuurd te hebben.

Alle vruchten te velde: tarwe, haver, gerst, bonen en verder alles wat bezaaid is, evenals de weiden, dijken, gors ettinge [graskanten], alsmede huis, schuur, alsook de misput* en de hof alles wat staande en liggende is op de hoeve aan Pieter van de Heuvel en Adriaantje Govaerts voor 3.200 gulden.

Niet lang heeft Pieter van de Heuvel plezier gehad van de hoeve, want in 1713 moest zijn weduwe de boerderij al voortzetten.

Men betaalt voor de Vraght en Arbeids-
Loon van 3000 Olms. Sinckelinge, te
Sume, per Notitie de 3.^e van 1 — 2 — .

Men betaalt aan de 3de Donker Cornelis
van der Rijpe, voor de Stuype der gevallen
gate, in de dake, soo by van Heuvel, de
Schoon van puitte, en. Pieter van puitte, jrs
fre. en. Maert 1712, te Sume, per
Rek. 2^e en. quit. 2^e de 3.^e van 8 — 19 — 9

storm
mt 1712

Men betaalt aan den selven, Corris van Rijpe,
vier dagh golve, en. Arbeids. Loon by
hem sijn sijn verdient, jnt. Loggen,
van het Stroye dach op het Nieuw
Wagenhuys by p. van Heuvel, te
Sume, per Rek. 2^e en. quit. 2^e de 3.^e van 34 — 16 — .

Men betaalt aan Willem Kervoet
over Leverantie van guerde, en. dach,
teere, gebruyckelijc in a. 1711 tot
het Nieuw Rielt dach golvegt op de
Schuere by a. van Orduyne, Mitsgaders
in a. 1712 tot het Stroye dach op't
Nieuw Wagenhuys by p. van Heuvel
en. Wijders tot de Ord. 2^e Reparatie,
soo in a. 1711, 1712 en. Maert 1713,
te Sume, bedragende per Rek. 2^e ande,
quit. 2^e de 3.^e van 27 — 6 — .

Men betaalt aan Jan Jansz, voor den
vul-der Trachement, als vorster van
Hinkelenoord particulier, vervallende
Jan Jansen
vorster

Na de storm van maart 1712 moeten de daken van de gebouwen in Hinkelenoord opnieuw gedekt worden.

OVERVALLEN

De afgelegen boerderijen waren toen al een geliefd object voor rondtrekkende roofbendes. Dat blijkt uit een verhoor in de Gevangen Poort te Bergen op Zoom in 1713.

Cornelis van Exaerden, bijgenaamd de schooier, was de leider van zo'n bende. Kees was geboren te Outeren [Oorderen] en opgegroeid te Ossendrecht en had niets anders dan boerenwerk gedaan.

De schooier en zijn kompanen worden ervan beschuldigd nogal wat overvallen gedaan te hebben in West-Brabant en Zeeland.

Uit vragen die Kees krijgt te beantwoorden blijkt dat de boeren in de Hinkelenoord nogal eens bezoek kregen van dit soort lieden.

De vragen aan Kees waar hij het paar zilveren schoengespens gehaald had dat hij naar de lombard in Antwerpen had gebracht en waarvan het lombardbriefje in zijn huis was gevonden en of hij die gestolen of helpen stelen had uit het huis van de schout van Hinkelenoord, Cornelis van Putte en of hij soms in januari 1711 niet tot het gezelschap van enige misdadigers behoorde dat de hoeve de Vogelkooi te Woensdrecht had overvallen?

Kees weet altijd van niets.

Vraag 36 aan Kees: waar heeft hij het paard van wijlen Pieter van de Heuvel gelaten en aan wie heeft hij het verkocht?

Na een paar keer ontkennend geantwoord te hebben bekent hij het paard uit de wei te hebben gestolen, naar Gent [een eind lopen] gebracht te hebben en in een herberg verkocht te hebben voor 40 gulden.

De laatste vraag: of zij op 16 januari 1713 's avonds omtrent zeven uur niet bij de schout Cornelis van Putte int Hinkelenoord met geweld was binnengevallen met pistolen in de hand, daarbij de bewoners in de kelder had gedreven en het goud en zilver bestaande uit ringen, lepels enz had meegenomen?

Kees weet weer van niets.

Ze werden door de krijgsraad met de dood bestraft.

De afgelegen hofstedes tegen de zeedijk waren natuurlijk wel gemakkelijke doelwitten voor de roofbendes!!

DOORBRAKEN

Op het einde van 1715 was de strenge vorst er de oorzaak van dat het in de Noorddijk gevallen gat van zo'n 100 meter met kerstmis dicht was.

Willem de Peuter had het voor 199 gulden aangenomen om het dicht te maken.

Ariaan rietveld en schipper Thomas Jasperse kopen in Hardinxveld 930 hordens* om op de dijken te stellen.

Bij Boudewijn van Putte en Wijnandt Wijnandts wordt voor 19 gulden bier en jenever geschonken aan de timmerlieden die de nieuwe sluisdeuren hangen.

Het wordt eentonig maar in de jaren 1717 en 1718 hebben de dijken het nog steeds zwaar te verduren.

De Noorddijk tussen het hoog en de sluis breekt op 4 januari 1717 door.

In 1718 verhoogt Anthony van Bracht de kruin van de dijk bij de Cromvliet. Buitendijks maakt hij hier ook twee duikeldammen om de golfslag te breken.

Het laatste wapenfeit van Anthonie die ± 1720 sterft en wordt opgevolgd in het Ambrachtshuis door zijn zoon Pieter van Bracht.

Losse wintermatten worden nu gebruikt om de dijk te bekrammen. Hoogstwaarschijnlijk kon men deze matten opslaan en het volgende najaar hergebruiken.

De volgende jaren werd het niet beter, 18 oktober 1720 weer zeebraken.

Musterst, stro, gaarden**, hordens, alles werd gebruikt om de dijken te beschermen.

20 november zijn bij aannemer Cornelis van Putte 20 soldaten ingezet om aan de dijk te helpen.

* horde: plat tenen vlechtvloer als versterking tegen [dijk]hellingen

**gaard[e]: waterwilgenhout om rijswerk te maken [vlechten]

In het noordelijk schor werd de kreek, het nasse gat, toegevuld en moet onderhouden worden. De schade aan de dijk was zo groot dat die bekramd moet worden met zomer- en wintermatten.

Veel volk is er nodig om de dijken te verzwaren en vorster Jan Jansen gaat naar Berendrecht, Doel, Kieldrecht en de Langstraat om de aanplakbiljetten op te hangen voor de bestedinge [aannemingen].

MOORD IN DE SCHUUR

Op 7 juni 1715 verschijnen voor schout Cornelis van Putte en de schepenen Boudewijn van Putte en Anthony van Orduijnen twee Puttenaren, Cornelis Brems en Adriaan Averts. Deze twee getuigen verklaren dat op 29 april 1715 door de verdachte Rombout van Am, wonende te Antwerpen is gezegd: “ik heb een kerel morstiek dootgestooken in de schuere van

Boudewijn van Putte op de dorsvloer”.

Aan de twee getuigen had Rombout van Am gesegt des smorgens om thien uren: “ik hebbe sulken ongeluck gehad”.

Op de vraag van Adriaan Averts, wat hij dan gedaan had, antwoordde Van Am: “ick hebbe er een slapen geleid, of doot gestooken met mijn mes en heb het mes daarin laten steken”.

De twee getuigen verklaren ook dat Rombout van Am omtrent vijf en veertig jaren oud is, swart sluijcks van haar en van baart, bloozend van wangen en van gemene [gemiddelde] lengte en wonend te Antwerpen, niet beter te weten.

Wat was de reden van deze ondervraging?

Er waren pas weer doorbraken geweest aan de zeedijk en de gaten moesten weer gerepareerd worden.

Op de 4 boerderijen zijn overal dijkwerkers aanwezig die eten en drinken krijgen. Later wordt voor de mondkosten afgerekend met de penningmeester van de polder.

Zo ook bij Boudewijn van Putte op de 1ste hoeve.

Op zondag 28 april 1715 is het druk in de keuken bij Boudewijn en zijn vrouw Cornelia Vettens. Buiten zijn eigen kinderen en knecht Adriaan Rottiers zitten er nog negen man aan de tafel.

Vijf dijkwerkers, Hendrik van Selst, Willem van Selst, Lauwrijs Boom, Gelde de Bie en Geert de Bie, allen arbeiders aan de dijk van de polder.

Daarbij waren in de keuken aanwezig 4 werkzoekenden voor het dijkwerk, Rombout van Am uit Antwerpen, Jan Flips, Jacobus Martens en Maghiel Brems, allen uit Putte.

Na eerst goed gegeten te hebben komt het bier aan de beurt en er ontstaat al gauw ruzie tussen de twee groepen.

Het is dan inmiddels tegen negenen.

Boudewijn van Putte wordt het geruzie moe en zegt de 4 uit Antwerpen en Putte: “de klok heeft negen uur geslagen, oprotten”.

Zijn vrouw Cornelia weigert nog te tappen.

Met hangende pootjes vertrekken de vier, maar komen nog een keer of drie terug om op ramen en deuren te kloppen en om drank te vragen.

Dit wordt door de familie Van Putte resoluut afgewezen.

De zoon Passchier [18] van Putte en Adriaan Rottiers, de knecht, verklaren gehoord te hebben dat iemand van de vier zijde: “ick geve de duivel lijf en ziel den eerste die mij tegenkomt van loon, om verre te steken al zou ik op den dijk of voor de deur moeten gaan liggen”.

Het einde van het liedje was dat Geert de Bie, omtrent 10 uur 's avonds, op de dorsvloer in de schuur van Boudewijn van Putte wordt doodgestoken door Rombout van Am.

De twee chirurgieins Baltasar Charles en Balthasar Schaffner verklaren, dat het mes tussen de 3de en 4de rib het hart in het midden tussen de twee oren [bloedvaten] was gepenitreerd.

Voor Rombout van Am, die de polder van Hinkelenoord is uitgevlucht, zullen enkele opsporingsbiljetten worden opgehangen.

aen geslagh den 6 october 1715

Vindt

Indaginge.

Ingevolge van 't appointement, by d' Heeren Burgemeesters en Schepenen der Stadt Middelburgh, als 's Graven Mannen, op 't Register, ter Vierschare, gestreckt in dato den september 1715 ter requisitie van d' Heer Pieter vanden inde, Hoogh-Balliu en Rentmeester Generael van Zee- t, Bewestenschelde, *ratione Officii*, Eysscher, in cas mineel, contra com bocht van Am soo wert mitf- sen den gemelten combocht van Am gedaghvaert, op veerthien dagen na dato deser, dat wesen sal den october 1715 des morgens ten negen uyren, te moeten compareren voor d' Heeren Burgemeesters en Schepenen, 's Graven Mannen, op den Stadthuyse deser Stadt, in per- on, binnen Baelje, omme aen te hooren foodanigen crimine- eyfch ende conclusie, als den voorschreven Heer Hoogh- alliu, wegens begane Doodtslagh, aen den persoon van eroot de Gie t' uwen laste sal willen doen ende men; ofte by non-comparitie, te gedoogen, dat tegens 'L. werde voort geprocedeert, soo als na stijl en costume deser Stadts Vierschare bevonden sal werden te behooren. Actum Middelburgh, desen 2 october 1715

Stadsloot

Tot Middelburgh, gedrukt by Bartholomeus de Later, wonende in den Langen-delft.

Transport — 36 — 17 — 0

Geem voor den doode syn kleen
te waffen met syn hemt en
das dñs ————— 0 — 12 — 0

voor het maeken vande
doot kist dñs ————— 1 — 5 — 0

voor vijf deely daer de kist
van gemaccht is dñs ————— 2 — 5 — 0

Geem verkeerz op de begrafnijs
niffe de dom dñs ————— 11 — 6 — 0

voor het halen vande deely
om de kist te maken, en ma
het graf te voeren met de
wagen dñs ————— 1 — 10 — 0

voor de kircke Rechten, — 1 — 16 — 0

55 = 11 = 0

Dat gerret de Gijc ofte des
selfs erffgenamen debet
Zijn Ende heerlickheit van
Amckelenoot ds 10 meij 1715
Schepens present

as mijn voldoen ds 30 febr 1716 door
anthony manthaeu

HET STEL VAN HOOGERWERF

Op zo'n kilometer ten zuiden van Hinkelenoord lag het Stel van Hoogerwerf.

Een hoogte in het schorrenlandschap.

Abram Verhoeven, de eerte krantenmaker, beschrijft het in zijn "tijdinge" omstreeks 1627. Hij noemt de plaats Hooghewerff in het verdrongen land van der Goes [Beveland] dat van Brabant gescheiden is door de Agger, die hier 5 roeden [$\pm$ 18 meter] breed is en 3 voet [90 cm] diep met laag water.

Dit Hoogerwerf zou een opwerving van slijk zijn [?] en zou al vele jaren gebruikt zijn door de Brabanders voor het hoeden van schapen.

Het gebied rondom Hoogerwerf met zijn killen en veel krekken die vooral aan Brabantse zijde zijn, worden gebruikt voor visserij en vogeljacht.

Bij hoog water komt alles onder, behalve Hoogerwerf zelf, dat begroeid is met zeekraal, lamsoren en andere kruiden.

Volgens Verhoeven zou de naam Hoogerwerf ontstaan zijn omdat schippers dat zo noemden. Er was een hoge schau waar een schaapskooi op stond. En een menigte van schapen ging er weiden.

De pachter rond 1627 was beenhouwer Willem Helmans uit Bergen op Zoom en de naam van de schapwachter was Plun.

In 1627 komt Hoogerwerf in 't nieuws als de Spaanse troepen na een afgeslagen aanval op Goes er een fort oprichten, genaamd St. Martinus.

Een tiental jaren later zal Prins Frederik van Oranje Hoogerwerf veroveren [?] en onder Staats bewind komen. Na de vrede van Munster [1648] zal er een commando-post op komen i.v.m. de afsluiting van de Schelde door de Staatse Nederlanden.

Het gebied hoorde onder de heerlijkheid Kruiningen welke hier ook zijn rechten liet gelden. Archeologisch onderzoek heeft niet meer boven tafel gebracht dan wat scherven, pijpkopjes en steenresten.

Prachtige tekeningen van een stervormig fort en andere voorstellingen ten spijt kunnen we niet anders concluderen dan dat er al bewalling is geweest, omdat deze de restanten van de bedijking van de kleine Aggerpolder uit 1200 zouden moeten zijn.

Maritiem strategisch was de uitzonderlijke hoogte met de rivieren De Agger, Cromvliet en De Honte die er rond vloeiden in de Tachtigjarige Oorlog van groot belang.

In de trouw- en doopboeken van Ossendrecht en Woensdrecht zien we uit deze periode personen, meestal soldaten, die van hier uit trouwen met mensen uit de streek [Hinkelenoord, Woensdrecht].

In 1682 moet er een eind gekomen zijn aan Hogerwerf als militair fort.

De soldaten hadden rond 1680 de versterking al verlaten. En twee jaar later krijgt de commies van Lillo opdracht van de Zeeuwse Staten, waar Lillo en Hogerwerf toebehoorden, de restmaterialen, die nog aanwezig, zijn te verkopen.

Op 10 december 1665 was het de commies Marinus van Vrijberge nog toegestaan, met advies van ingenieur Bollaert, de opgelopen schade door het hoge water van "voorleden saturdach" aan het fort Hoogerwerf te repareren.

Dit moeten de laatste wapenfeiten geweest zijn van dit [bij]fort[je], dat wel strategisch lag, maar misschien veel meer was dan een uitkijkpost voor de grotere forten Lillo en Liefkenshoek. En dit vooral toen de forten nog in handen waren van de Spanjaarden [Prof. J.M.G. Leune].

Voor de landbouw zal Hogerwerf, tot de dag van vandaag, vruchtbare landbouwgrond zijn.

Was er een springtij? Wilde hij misschien schapen redden?

We weten het niet. We zien dat Wouter Willemsen in 1712 is verdrongen op de stelle van Hoogerwerf.

De uitvaart wordt gehouden bij Heyken Jacobs en er wordt toch nog een goed vat bier op gedronken.

Uit een verkoop van Quirijn Spolders, wonende op 't stel van Hoogerwerf, aan Cornelis van Aarsen, heer van Hoogerheide], blijkt, dat er meer was dan een schaapsstal.

Quirijn Spolders verkoopt een stede lands [hoeve] met huysinge, schure en wagenhuis.

De saai- en weylanden groot omtrent 10 gemeten waarvan den huisblok 7 gemet, grenzend oost aan 's Herenstrate, dan een perceel groot 1 gemet 51 roede, genaamd "Den Muijster" grenzend oost: Jacobus Jacobs, zuid: de heer Baljau Terleman, west: Willem Dielen en noord: de heer Van de Sande.

En dan nog een perceeltje land genaamd 't Molenstukje, 1 gemet 103 roeden, oost: de heyde [schor?], zuid: de kinderen Jacobus Jacobs, west: den Muijster en noord: het Molenstraatje.

Opvallend dat op zo'n buitendijkse stelle straatnamen als Herenstraat en Molenstraatje waren. Molenstukje, Molenstraatje; zou er op de hoogte ooit een molen gestaan hebben?

Nooit op een 17^e eeuwse kaart gezien. Zou hier het in 1287 vergane eerste Agger gelegen hebben? Waren de toponiemen uit die periode overgedragen?

Het blijft gissen.

Op en rond Hoogerwerf werd geboerd ook door mensen uit Hinkelenoord zoals de familie Jacobs. Men ziet er zelfs zaailanden [akkerland], wat er op wijst dat bij hoog water een flink stuk niet overspoelde.

In de polder van Hinkelenoord gaat het leven ook verder.

Cornelis van Putte die in 1716 waterbaljuw is geworden verzoekt om gestrande schepen ten westen van Hinkelenoord te mogen vorderen

Het zal een van de laatste levensteken zijn van de schout want in 1723 zien we de weduwe Cornelis van Putte de hoeve leiden.

Dat jaar staat voor de 4^e hoeve Jan Cornelissen, die het ± 1714 heeft overgenomen van de weduwe van Pieter van den Heuvel.

De weduwe van schout Cornelis van Putte, Cornelia, weigert de 298 gulden te betalen aan Pieter Huybrechts en Pieter Dielen die voor haar man gewerkt hebben.

In 1720 waren er nog uitgaven gedaan voor twee nieuwe watergangen in het nog drijvende noordgors van Woensdrecht [later Prins Karelpolder].

Ook het onderhoud van de kreek genaamd "het zwanegat", welke ook bekramd wordt.

Pieter Dielen verlengt de dam ten zuiden als ten noorden van het voorschreven "Swanegat", omdat men in de werken ondervond dat het zeewater aan weerszijden van het gemelde gat door de polderweg een nieuwe kreek zou schuren.

Deze werken werden gedaan tegen de Noorddijk waar enkele jaren later in 1728 de Prins Karelpolder bedijkt zou worden hetgeen dan van het stuk dijk van het hoog [non plus ultra] tot de sluis een binnendijk zou maken.

ANTHONY VAN BRACHT

Rond 1717 is Anthony van Bracht gestorven.

Zijn vader was in het begin een van de eigenaren van Hinkelenoord, al waren het maar enkele gemeten grond.

Anthony was ook lange tijd schepen van de polder geweest.

Hij had na de dood van Pieter Bils het ambachtshuis betrokken.

Van huisuit was hij sluiswachter en aannemer van dijkwerken bij Hinkelenoord.

Toch moet hij van betere komaf geweest zijn. Bij de eerste notities over de eigenaren van Hinkelenoord staat bij Van Bracht, "heer van Reimerswale".

Na zijn dood wordt ook het ambachtshuis verkocht voor 110 gulden. Het ambachtshuis droeg toen de naam "den Lusthof".

Bij een latere verkoop wordt ook de naam "Bagijnenhof" gebruikt.

De opbrengsten bij de koopdag van de goederen van Anthony van Bacht geven ons inzicht in de waarde van deze spullen.

Buiten deze goederen waren er nog openstaande rekeningen waaruit blijkt dat zijn 2 zonen allebei naar school gingen, Cornelis bij de koster in Woensdrecht, Joost Eskens en Adriaan bij Jan Baptist Lameer.

Pieter van
op de koopdag van zijn vader
als volgt

aerde werck dñs	0-2-0
aerde werck dñs	0-7-0
aerde werck dñs	0-3-0
aerde werck dñs	0-2-0
Sont vat & timme kom	0-1-0
aerde werck dñs	0-5-0
drij timme & kachels	3-7-0
Plantsoen dñs	0-3-0
drij timme kaffee borden	1-4-0
	6-0-0
12 timme timme lepels	0-19-0
een Recke dñs	0-10-0
kruyt doos & fles	0-9-0
1 Wee Proosters	0-9-0
1 Wee aarde hael	0-0-0
een wijwat Mand	0-13-0
	9-16-0
1 Wee Rijssacker	0-9-0
een ysaere poot	1-13-0
een snappaen dñs	2-14-0
Plantsoen	0-2-10
een ysaere poot	1-12-0
en wal toffe	0-14-0
een spinnewiel	1-10-0
10 10 10 = 10 = 10	10-10-10
ropere kanketel	2-4-0
Plantsoen dñs	0-2-0
een paer schoens	0-13-0
een smont kan	0-7-0
Plant yser	1-4-0
een voet bank	0-7-0
vier stoel	1-1-0
een taffel	0-14-0
	12-2-10
1 Wee hernde dñs	4-4-0
Plantsoen dñs	0-4-0
een hernd dñs	1-2-0
1 Wee Laeckens	1-5-0
1 Wee Laeckene	1-0-0
1 Wee kiffes sacker	0-7-0

133 : 4 : 10

1 Wee kiffes sacker	0-14-0
1 Wee coets & garen	0-6-0
8 kleine kleen	0-0-0
garen & ysaere Mand	0-9-0
	35-0-0
een beet dñs	1-1-4
Plantsoen dñs	0-11-0
een beet dñs	1-7-0
12 deekens & 2 Laecks	2-0-0
Plantsoen dñs	0-2-0
een deekes dñs	0-10-0
2 kiffes & 2 sacker	3-7-0
Plantsoen dñs	0-13-0
een deekes dñs	0-11-0
1 een kaffe dñs	5-19-0
Plantsoen dñs	0-16-0
een Proom Hon dñs	0-14-0
een trogh dñs	1-5-0
drij botches	0-1-0
een affi back	0-1-0
1 Wee paelmch fnyke	0-5-0
een paelmch fnyke	0-14-0
Pommel Mast	0-12-0
	64-11-0
pa linck schaw	0-12-0
1 leepnet dñs	1-7-4
Plantsoen dñs	0-17-0
een taffel dñs	0-5-0
1 kringel dñs	5-4-0
Plantsoen dñs	0-5-0
een bood dñs	1-0-0
1 mistert dñs	1-11-0
sack stroij dñs	0-3-0
	91-12-0
1 een henghtje dñs	6-9-0
Plantsoen	0-6-0
1 vlees dñs	7-14-0
Plantsoen	0-7-0
1 speck dñs	4-3-0
Plantsoen	0-4-0
	110-15-0
een kringel dñs	0-4-0
1 vout dñs	0-4-0

1110 : 19

Gabriel Swagemakers had de tienden van Anthony overgenomen.

Tanneke de Grauw, winkelierster te Woensdrecht, had nog 1 gulden 18 stuivers openstaan op de rekening van Anthony.

Opvallend is een rekening van 15 stuivers voor het melden van het sterfhuis te Scherpenisse. Er woonde hoogstwaarschijnlijk familie in Scherpenisse. Bij de dood waren er in huis 12 Franse kronen, 1 ducaat, 4 Spaanse rijksdaalders en nog een vreemde munt.

Het bestuur van Hinkelenoord zag er rond 1725 als volgt uit:

Charles Philipe van Dorp [schoonzoon van de heer van Kruiningen] was de grootste ambachtsheer.

Schepenen: Boudewijn van Putte, Jacob Jacobse, Michiel Cornelissen en Willem Berents. De oudste schepenen zal het schout- en secretariaatsambt uitoefenen zolang hierin nog niet voorzien is.

Ze worden 4 juli beëdigd door Adriaan van Bommel, de rentmeester.

Den boedel van antony van bracht
ofte des selfs overgenomen sijn
debet aan mijn Joost Eskens
wegens schoolgaan van Cornelis
van bracht sedert den 3de Jan^{uari}
1720 en voor 2 n^{ieuwe} boecken te leenen
de somme van veertient st^{ijver} -
den schout aan mijn voldaen
door aardt willms actum waerd
den 4de may 1720
Joost Eskens
Dijne quintant^{en} gebeden en groet
by mijn bagtracht d^{at} 20 april 1722

Nagekomen rekening van Joost Eskens [koster van Woensdrecht] van lesgeven aan de zoon van Anthony van Bracht.

METEN EN WEGEN

Met de komst van Napoleon kwam het metrieke stelsel [tien delig] in gebruik in onze streken. Voor die tijd was het een ratjetoe van maten en gewichten.

In de voorgaande teksten hebben we bij de oppervlaktematen termen gehoord als, voet, roede, gemet en morgen.

Bij de inhoudsmaten hoorden we het kop, vaam, hoet en viertel.

Bij de gewichten zijn pond [$1/2$ pond en $1/4$ pond], maar ook ons en lood gebruikte termen.

Men zou zo denken dat is dan gemakkelijk, men rekent bv. een roede om in meters en klaar is Kees.

Zo gemakkelijk was het niet. Elke streek of grote plaats had zijn eigen roede en daardoor was de voet, de duim, het gemet en de bunder overal verschillend en dat gold ook voor de inhoudsmaten en gewichten.

We zien bij de inpoldering van Hinkelenoord dat er met de schouwse en blooise roeden gemeten wordt.

In 1651 bij de inpoldering van de polder van Woensdrecht die werd uitgevoerd door het heemraadschap "Delftland" werd er meestal een Zuid-Hollandse landmeter ingehuurd, die de puttense roede gebruikte die 4.07 meter.

Het gebeurde dan wel dat de verkaveling binnendijs met een landmeter uit de buurt die weer met een andere roede gebruikte.

Kochten later bv. de ziekenzusters uit Mechelen grond in de Zuidpolder van Woensdrecht en moesten die dan weer weten hoeveel Mechelse gemeten ze gekocht hadden, moest er weer omgerekend worden.

De Goese roede wordt in onze streken door oudere boeren gebruikt.

De 3,655 meter is gemakkelijk want 300 vierk. Roede van 13,333 meter is ongeveer een gemet van 4.000 vierkante meter en 2,5 gemet is dan precies 1 ha of bunder 10.000 vierkante meter.

Bij de inhoudsmaten is een Bergse viertel 83,6 liter ook wel zak genoemd.

Die was dan weer verdeeld in 4 meuke van 20,9 liter.

Maar een Bergse haverviertel was in Bergen op Zoom weer 92,5 liter, omdat haver lichter was dan een ander soort graan.

In andere plaatsen in Nederland hadden deze maten weer een ander inhoud.

Enkele in de polder van Hinkelenoord gebruikte maten:

Haam voor bier, wijn enz. ca. 150 liter

Bunder opp.m. later H.A. genoemd

Voet 1.m. $\pm$ 30 cm = 12 duim

Daem 2,5 cem el, textiel $\pm$ 70 cm

Hoeve opp.m. $\pm$ 16 tot 32 H.A.

Morgen opp.m. 600 – 150 roede

Het zou zoveel land zijn, dat men met een span ossen op een morgen kon ploegen.

Kop was $\pm$ 4,7 liter in metrieke stelsel 1 liter

Kan of pot [bier] 1,4 tot 2,1 liter

Schepel inh.m. $\pm$ $1/4$ mud. Na 1820: 10 liter

Hoet [kalk] in Zuid-Holland $\pm$ 1.000 liter

Daar de boten van Hinkelenoord voeren op Dordrecht werden voor dingen die daar gekocht werden, zoals kalk, de daar gebruikte maten aangehouden.

De landlieden in de polder zullen alleen de plaatselijke maten gekend hebben. De koopman daarentegen moest op de hoogte zijn van meer algemeen gebruikte maten in den lande.

DE VAN PUTTE'S IN PROBLEMEN

Boudewijn kon dan wel schepen en vervangend schout zijn maar door achterstand van de pachten moet hij zijn eigendommen in onderpand geven tot hij de achterstand heeft bijbetaald. Hij draagt aan Charles van Dorp over: 7 werkpaarden en 2 veulens, 7 melkbeesten, 5 hogelingen, drie wagens, 3 ploegen en bouwgereedschap en verder vruchten in de schuur en te velde. Ook als hij gedorst heeft zal hij graan of geld afdragen.

In 1729 zit de weduwe Cornelia van Oosdorp, vrouw van wijlen schout Cornelis van Putte, met hetzelfde probleem: geldgebrek.

Paarden en vee, gereedschap en granen, die zij in onderpand moet geven, verschillen niet veel van de aantallen van Boudewijn.

Charles van Dorp, heer van Hinkelenoord sterft in 1727 en wordt opgevolgd door zijn weduwe Elizabeth de Huybert [van Kruiningen].

DE STENEN SLUIS

Lambertus van de Moer en Nicolaas de Bruin als gecommiteerde van de polder van Ossendrecht en Simon van Son van Hinkelenoord en Hugo de Groot van de Zuidpolder van Woensdrecht beslissen in 1729 een stenen sluis te leggen tussen de [Noord] polder van Ossendrecht en Hinkelenoord.

Dit in de uiterste zuidoosthoek van de Hinkelenoord.

Omdat de ontwatering al jaren niet goed verliep in het zuidelijk gedeelte van Hinkelenoord werd naar een nieuwe oplossing gezocht.

De ontwatering zou via deze sluis door de Noordpolder van Ossendrecht en diens sluis [haven van de Noordpolder] buitendijks in de Ossendrechtse Kil ontwateren.

Hinkelenoord en Zuidpolder Woensdrecht moesten hiervoor 20 jaar lang 100 gulden per jaar aan Ossendrecht betalen, wat later nog verlengd zou worden.

Jac. van den Maegdenbergh vertelde mij dat hij met zijn broers omstreeks 1970 de vloer [de bodem van de sluis] heeft verlaagd door het tussenuitzagen van de oude vloerbalken, waardoor het niveau 20 cm lager werd. De kwaliteit van de balken was volgens hem uitstekend en het had vele zagen gekost om de balken door te krijgen.

Jammer, zeer jammer, dat de gemeente en het waterschap dit monument uit het begin van de 18e eeuw enkele jaren geleden vernietigd hebben.

Als de doorgang [ijzer buis] er gewoon naast gelegd was had de sluis kunnen blijven bestaan.

Jacobus Jacobs, boer van de 2^e hoeve, heeft er 149 gulden aan verdiend.

Maar hij moest daar wel 129 ton trassteen [watervaste steen] en nog eens 168.000 steen, 60 wagens hout en 34,5 hoet kalk [$\pm$ 34.000 liter] [metselspecie] vervoeren.

Dat deed hij van de haven van Hinkelenoord ten noorden van het kasteeltje onder de zeedijk, langs de boerderijen naar de plaats van de sluis ten oosten van Jacobs-Michielsen.

De totale kosten van de sluis waren geraamd op 2.000 gulden.

Het ijzerwerk wordt gedaan door Allewijn van de Bergh. Meester-timmerman-opzichter is Adriaan van de Elzaker.

STEEKPARTIJ IN DE PRINS

Dat er door de boerenfamilies niet alleen op het land en aan de dijken gewerkt werd blijkt uit het volgende:

De zonen Passchier en Cornelis van de schout van Putte uit Hinkelenoord waren de 2^e juni 1727 getuige van een steekpartij in een herberg in Ossendrecht.

Deze steekpartij zou maandagavond hebben plaats gevonden tussen 10 en 11 uur in de keuken van de herberg van Laureys van Dijk [tegenwoordig De Prins].

De gebroeders van Putte krijgen na hun arrestatie vragen voorgelegd over de ruzie tussen de wagenmaker van Woensdrecht, Jacobus van den Boom met de vijf knechts van de heer van Hoogerheide, daaronder twee koetsiers genaamd Reyer en Riet.

De wagenmaker was een goede bekende van de Van Putte's, want we zien hem regelmatig terugkomen in de rekeningen van hun vader en smeedwerk verrichten aan de sluis van de polder.

De knecht van de heer van Hoogerheide met zijn bezittingen in de Noordpolder van Ossendrecht en de Zuidpolder van Woensdrecht zal voor hen ook geen onbekende geweest zijn.

Op vraag 2 of hij gehoord had of ze ruzie hadden verklaart Passchier van Putte dat hij gehoord had dat er ruzie was, maar de questie was afgedronken.

Vraag aan de Van Putte's:

Of zij niet hebben gehoord en gezien na de versoeninge dat Jacobus van de Boom tegen Riet zegde, gij hebt dan gehele avond soo veel praat gehad wilt gij er wat af hebben soo gaat met mij buijten waarop Riet volgde, en sijn mes wegsmeet, als bewijs niet anders te willen vegten als met de vuijst.

Vraag 4:

Of zij niet hebben gezien dat de wagenmaker vooraf ging en zijn mes trok. Daarop Riet volgde, en dat Riet sijn voet nog niet uit het portaal had en Jacobus van de Boom sig omkeerde en Riet een snee in sijn tronie [gezicht] heeft toegebracht, waarop sij beide seer ontstelt weederom in de keuken sijn gekomen.

De broers hebben als antwoord op deze vragen niets gezien of gehoord te hebben.

Vraag 5 en 6:

Of zij niet weten wie Riet naderhand wederom buiten heeft verrast en hem een sware snede in de arm heeft toegebracht.

Alsmede wie dat Reyer heeft geattaqueerd die de selver tijt buijten wesende en wie heeft geroepen: daar is de andere hond, hem vervolgens met stokken slaande en een snede in de vuist gaven, en nog wat personen de knechts hebben opgewacht met stokken aan de vijver achter Merten Cins [naastliggend café De Zwaan].

Passchier van Putte had wel gezien dat Reyer een slag met een stok kreeg, maar door de donkerte kon hij niet zien wie de dader was. Cornelis van Putte weet van niets.

Vraag 7 en 8:

Of zij niet de wagenmaker Jacobus van de Boom naderhand hebben horen roepen: ik heb de koetsier een brede veeg door de tronie gegeven en wie er nog aanwezig waren toen Reyer met de stok is geslagen.

Op het eerste gedeelte van de vraag verklaart Passchier niet te getuigen als dat op het dorp is geschied. [Hij koos duidelijk partij voor de wagenmaker [E.J.].

Op vraag 8 antwoordde Passchier niet te weten wie er buiten was omtrent de Lindeboom voor het huis van Laureys van Dijk, waar sulks zou zijn geschied.

Buiten de gebroeders van Putte werden deze vragen ook nog gesteld aan Jan van Raamsdonk uit Hoogerheide, Janeke Laureysen huisvrouw van Laureys van Dijk en de weduwe van Hermans Tyssen ook uit Ossendrecht.

Een hele club volk zo laat nog in de herberg te Ossendrecht. Of zouden de zonen van de weduwe van Cornelis van Putte [Cornelia van Oosdorp] te veel en te laat in de herberg gezeten hebben?

En een eind lopen voor de Van Putte's over de zeedijken naar huis in de Hinkelenoord en daarbij was Cornelis nog maar 18 jaar.

INVENTARIS WEDUWE CORNELIS VAN PUTTE

Met het boerenbedrijf gaat het wat minder.

Eerst het achterstallige loon aan twee arbeiders dat ze weigert te betalen.

Nu na 1730 stelt de ambachtsheer haar inboedel in arrest [betalingsachterstand?].

Ze bezat aan paarden:

een ijsbart en ruijn paart genaamt Bol out 10 jaren

een grauwen ruïn genaamt Bals en

een grijze merrie genaamt Muijs

een ijsbarten hengst met bles out 5 jaren

een bruine merrie genaamt Gruij

een ijsbarten merrie genaamt Mergo

een donkere bruijnen ruijn genaamt Pier out 3 jaren

een rode dito genaamt Ans [Hans] op zijn 3 jaren

een vosse merrie op zijn 2 jaar

een rood hengst voolen [veulen] op zijn 2 jaren

een dito van mei af 1730 out

een een dito dat heel slecht is en aprent [ziek] sterven sal.

Melkbeesten:

Zes melkbeesten halfwasch daaronder een van 3 jaar, 2 van 2 jaar en 3 van een jaar out

Vier magere varkens.

Drie wagens, vier ploegen, twee eggen, een ijsere en een houten, twee molborden, twee slechte bermkarren en een rolblok.

Granen.

7,5 viertel grauwe [h]erten op solder om te sayen

15 viertel wintergerst om te sayen

22 viertel tarwe om te verkoopen

haver en boonen voor de paarden voer omtrent 30 viertel.

Hieruit kunnen we zien dat de boerderij[en] op akkerbouw ingesteld waren.

Betrekkelijk veel paarden voor ploegen, eggen en zaaien. Melkvee voor melk en vlees voor eigen gebruik, evenals de varkens.

Het zaaizaad voor het volgend jaar $\pm 22,5$ viertel, ± 2.000 kg duidt op een flinke oppervlakte zaailand.

Nadat in 1733-1734 de wezen van Cornelis van Putte nog genoemd werden gaat in 1735 Adriandus Swagemakers, na zijn huwelijk met Dyna van Orduynen uit Hinkelenoord, in 1734, zijn geluk proberen op de 3de hoeve.

PACHTCONTRACT 1735

Adriaan Swagemakers huurt de hoeve van weduwe van Cornelis van Dorp, Elizabeth de Huijbert, voor 13 gulden het gemet. In het pachtcontract komt te staan:

Den pacher sal gehouden zijn sijne huisinge glasdicht te onderhouden en wijders bij storm en onweder de huisinge, schuure, bakkeet en wagenhuys wel gade moeten slaan, en soo dre sommige pannen van dese te komen af te waaien, deselve aanstonds gehouden zijn in te steken en bij aldien in de daken van de schuur of het wagenhuis enige gaten te kwamen waaien, sal hij aanstonds sonder enig versuim en soo veel hem doenlijk is het selve te stoppen en het nevens aangelegen dak met houten vast te binden om meerder schade te verhoeden.

Alles sonder kosten of paenes [straf] soo bij versuim of nalatigheyt meerdere schade daardoor kwamen, dat alles het selve sal sijn en de blijven tot sijnen kosten.

Voor aanvoer van materialen voor nieuwe betimmeringen en plant materiaal zoals doorn of essenhout en ook voor den tol hiervan zal de huurder nooit de kosten in rekening mogen brengen bij de heer.

De huurder sal gehouden wesen behoorlijk drinken, bier aan de arbeiders soo timmerluijden, metselaars als rietdekkers etc. te geven, hetsij tot het doen van reparatie, af te maken van enig nieuw werk sonder daar iets te mogen pretenderen [ontvangen].

Het riet aan of in De Agger wesende behoort de “vrouwe” verhuurster aan haar selve omdat ten hare profijte te doen snijden of verkopen nu wel gevallen.

We zien dus dat het woonhuis en de bakkeet van de 3de hoeve in 1735 met pannen bedekt waren.

De schuur en het wagenhuis met riet, dat hoogstwaarschijnlijk uit De Agger kwam.

Wat de grond betreft mag de huurder die niet opnieuw verpachten.

Elk jaar zal de huurder 12 gemet moeten braken [niet beboeren] die hij moet bemesten en ploegen, de helft ervan 6 gemet mag hij met koolzaad bezaaien ten zijne voordele. Daarvoor moet hij geen pachtsom betalen.

Moest het koozaad mislukken, dan mag de huurder het opnieuw inzaaien met gerst, doet al het werk er aan tot dorsen en zal dan de opbrengst delen met de vrouwe van Hinkelenoord. Het einde van het pachtcontract is dat Adriaan Swagemakers al zijn paarden, koeien, bouwgereedschap en meubelen bij achterstand van de pachten in arrest [overdragen] moet geven aan “Hare Hoogheid Welgeboren Vrouwe de Huijbert”.

VERGADERING 19 SEPTEMBER 1736 IN HET AMBACHTSHUIS

We praten wel groots van ambachtshuis of rechtshuis. We denken dat het niet zo veel voorstelde.

In 1736 blijkt het verhuurd te zijn aan Cornelis Querijnen die hierbij Pieter van Bracht opvolgt als bewoner.

Er wordt dan gepraat over het ambachtshuisje en de ambachtsheren hebben beloofd het schuurtje van het huisje te vergroten en een kelder aan het huisje te laten maken. De huurprijs is 48 gulden per jaar.

Querijnen huurt gelijktijdig de gemeenteweide en de visserij van de halve Agger met ingang van Bamisdag.

Ook een punt van de vergadering is dat men een ambachtskist zal laten maken met 3 verschillende sloten. De 3 verschillende sleutels zullen in bezit komen van de eigenaren van Hinkelenoord nl:

De vrouwe Elizabeth de Huijbert, de vrouwe van Couwerve en juffrouw van Son, die de 45 gemet van Melchior Wittens door erfenis had verkregen.

Bij opening van de kist moesten zij of hun vertegenwoordigers alle drie aanwezig zijn.

De kist wordt in het ambachtshuis gezet voor rekeningen, charters en papieren.

De kist zal alle 7 jaren worden geopend, nagezien en eventueel aangevuld worden.

Omdat de heren [vrouwen] een eind weg woonden werd later besloten dat de schout en de twee oudste schepenen ieder een sleutel in bewaring zouden krijgen.

Er zal opnieuw een schout en secretaris, 3 schepenen, 1 bode en 1 vorster worden aangesteld.

Het bestuur ziet er als volgt uit:

Rentmeester: Adrianus van Bommel

Schout en secretaris: Boudewijn van Putte

De Conton Heeren desen xxvij^{en} April 17^{en}
 seven en dertig, bekende Adrianus van Bommet
 in qualiteijt als Rentmeester van de Ambachts
 Heerlykheden van Hinkelendoort, grooten en
 kleynen agger, dat op den 19^{en} september 1736,
 door die gene die de respective ambachts Heeren
 aldoen representeerde. tinaal inde ijt terhand
 verhuert is, het ambachtshuijsie, de gemeente weyde
 en visscherij van den halve agger, aan Cornelis
 Quirijnen die bij dese sijne oordeeluykeninge ver,
 klaarde het selve aldoen gehuert te hebben op
 de navolgende conditien, voor den tyd van veer,
 tien agter een volgende jaren, waarvan het
 eerste jaar yn gaan sal ten reguarde van de
 visscherij met bamsdage, ende weyde met
 8te Maartens dage bijde van den jare 1736,
 ende ten Reguarde van t. Huijsje met j.^a
 Sleij 1737, dat de gemelte ambachtsheeren sijn
 schuertje soude doen vergrooten ende een
 ketoes aan sijn huijsje maken, om ende voor
 de somme van acht en veertig guldens den
 hoop jaarlijcx, den pagter sal gehoude sijn,
 sijne beloofde pagt-piningen jaarlijcx te
 betalen in handen van den voornoemden
 Rentmeester op den verschijndage van j.^a Sleij
 telken jare precies op pane van pagt brake als
 het de verhuers gelye, Den pagter sal
 t voornoemde huijsje wel en niet moeten

Tot schepen: Boudewijn Boudewijnse van Putte [zoon van de schout].
Onder de gereformeerde ingezetenen zijn geen geschikte kandidaten en Van Bommel zal uitzien naar mensen uit Ossendrecht of Woensdrecht.
Op de 3 laatste hoeves woonden inmiddels katholieken.

HAVEN EN WEGEN

Omdat de kosten van dijkonderhoud hoog opgelopen waren deed men alles om de kwaliteit van de dijken te beschermen.

Niemand mocht nog met wagen of kar over de kruin van de dijk rijden.

Als beneden de weg onder de dijk slecht was mocht men niet over de berm rijden. Met een slede was soms wel toegestaan. Zelfs de rentmeester lette daar op.

Hij had gezien dat er over de dijken gereden was en sprak hierover de schout-secretaris Boudewijn van Putte aan.

Hij vroeg of hij dat misschien gedaan had. Deze antwoordde: neen. Toen de rentmeester vroeg of het misschien zijn eigen volk was kon hij niet anders antwoorden dan: ja. Maar zei er gelijk bij dat iedereen het moest doen want de klei in de weg onder de dijk was zo stijf en toegesponnen dat men er zelfs met een legewagen met 4 paarden er voor in had vastgezet. Boudewijn beloofde gelijk de kruin van de dijk te gaan effenen.

Enkele dagen later had vorster [polderwachter] Chardus Jansen gezien dat de boeren van Hinkelenoord over de dijk reden. Op de vraag, wie het waren, zei de vorster dat hij dat niet kon zien, want hij was op de dijk van de Prins Karel aan het werk.

Maar toen hij ging kijken, zag hij dat er de strepen van de slede op de dam van de vrouwe van Jacobus Jacobs stonden.

Haar man Jacobus zou een boete moeten komen betalen. De vrouw antwoordde dat zij geen graan gehoopt hadden en dat iemand anders de slee van de werf had gehaald.

Evenals Adriaan Swagemakers en Boudewijn van Putte ontliet Jacobs ook niet de boete van 3 gulden.

Het gevolg van dit alles was dat de kosten van het onderhoud van de weg van het hoog [N.P.U.] tot voorbij de 4de hoeve zal gedragen worden door de gemeene polder, dus ook de Zuidpolder van Woensdrecht en de weg langs de vier hoeves aldaar zal gemaakt worden. Gelijktijdig worden er haven- en weggelden vastgesteld voor de gebruikers van deze.

Ten eerste: alle schepen welke in de haven aankomen te laden, te havenen of te lossen elk "reijse" 12 stv!!

Ten tweede: de vissersschuiten te laden of lossen, af bij storm en hoge vloed te komen havenen 't elke reyse 6 stv.

Ten derde: dat iedere zak graan waar die vandaan komt zonder onderscheid hetzij van Hinkelenoord, Woensdrecht, Hoogerheide, Ossendrecht, Huybergen en van andere plaatsen dat iedere zak gelost of geladen een duijt per viertel zal kosten.

Ten vierde: dat iedere stok of korf bijen in de haven gelost of geladen als die terugkomen koste een duyt.

Ten vijfde: voor weggelt; voor iedere kar of wagen welke den weg gebruiken voor de haven of de polder zullen moeten betalen een stuiver voor iedere kar en 25 stuivers voor iedere wagen. Ook weer zonder onderscheid waar men vandaan kwam.

Cornelis Querijnen, bewoner van het ambachtshuis, sluis en spuylwachter wordt aangesteld om de gelden te colecteren [ontvangen]. Hij zal hiervoor een paal met een ketting over de weg plaatsen met daaraan een slot zodat men niet kan passeren zonder te betalen.

De polderweg was een tolgeweg geworden!

In 1741 wordt 5 gulden en 4 stuivers ontvangen van tolgeld voor de biekarren [bijen] die over de weg moeten om in de schorren geplaatst te worden voor de vlucht op de bloem van de planten op de schorren.

Aan havengelden voor de 3 reizen van schipper Willem Kruijt 19 gulden 16 stuivers en Jasper Tomassen 1 reis 12 stuivers, Adriaan Nuyts voor 50 zakken graan 6 stuivers.

Willem van Putte volgt in 1741 zijn in 1740 gestorven vader Boudewijn van Putte op en is dan de pachter van de 1^e hoeve.

Met Willem van Putte aan het roer als schout-secretaris zijn we gekomen bij misschien wel de kleurrijkste maar ook de rijkste boer uit de polder.

De in 1716 geboren Willem zal tot 1804 de 1^e hoeve beboeren. Van zijn huwelijk in 1740 met Cornelia Vettens, waaruit 10 kinderen worden geboren zal hij 64 jaar het bedrijf leiden.

De ambachtsheren hadden in 1744 Willem als president-schepen [schout-secretaris] van Hinkelenoord aangesteld, wat hij tot zijn dood zal blijven.

In 1789 zien we hem als schepen van de Zuidpolder.

Uit een manuscriptkaart van 1772 blijkt hij daar ook 60 gemet in bezit te hebben.

Omdat de ambachtsheren hun eigendommen in Hinkelenoord niet wilden verkopen heeft Willem zijn geld op andere plaatsen uitgegeven om aan eigendommen te komen [grond].

Buiten de landerijen in Zuidpolder van Woensdrecht zou Willem volgens een veldboek van Nieuw-Vosmeer uit 1792 een hoeve hebben bezeten van 95 gemeten 240 R.

Zijn jongste zoon Jan, gehuwd met Petronella Bierens zou hier op boeren.

Daarin wordt ook Cornelis Bierens genoemd als grootste eigenaar met 281 gemet 226 R, gehuwd met Adriana van Putte, dochter van Willem van Putte.

Of hier ook het geld van Willem tussen gezeten heeft weten we niet.

Dat Willem veel geld had wisten niet alleen de notarissen, maar ook de onderwereld zal later blijken.

Vanaf 1744 wordt hij ook verschillende malen genoemd als kerkenraadslid en in 1769 vermeld als ouderling van de protestantse gemeente te Ossendrecht.

De eed getrouw om zich in te zetten voor weduwen en wezen [armen] laat de schout een nieuwe armenbus met 2 sloten maken. Jacobus Mostman, smid, krijgt de opdracht voor 5 gulden 10 stuivers.

Bestuurlijk is Adrianus van Bommel als penningmeester opgevolgd in 1741 door Cornelis van Bommel II [zoon].

Na de dood wordt gezworene Adriaan Muts opgevolgd door Joh. Theodorus Morin in 1742 en Arnoldus Raats wordt dijkgraaf in 1744.

De buitendijkse schorren worden door de ambachtsheren verpacht en brengen 52 gulden op. 60 jaar na de bedijking heeft men nog steeds last om die in stand te houden.

Na zeebraken zien we Cornelis Querijnen 578 schaften [vierkante roede] wintermatten [kramwerk] op de dijk maken.

Aanplakbiljetten voor werkvolk voor de nieuwe verzwaringen in de zuidwesthoek van de polder van Hinkelenoord worden opgehangen in Zandvliet, Berendrecht en Lillo.

NIEUWE SPUY EN SLUYS 1740-1750

Vanwege de slechte werking van het oude spui moest een nieuwe gemaakt worden met een breedte van 5 tot 12 roeden en een lengte van 100 roeden.

Het spui zal 4 voet [1.20 meter] uitgediept worden.

Op de kaart van Cristiaan Bestebroer uit 1772 ziet men het spui buitendijks liggen, westelijk van de haven.

Op het eind westelijk en aan de havenkant komen twee deuren die voor het water afgaat dicht worden gedaan om het water vast te houden.

Bij laag water wordt de deur aan de havenkant open gedaan waardoor de havenkom wordt zuiver gespoeld.

De werking van een spui haaks op de havenkom was nooit optimaal. Water dat een bocht van 90° moet maken is zijn snelheid kwijt.

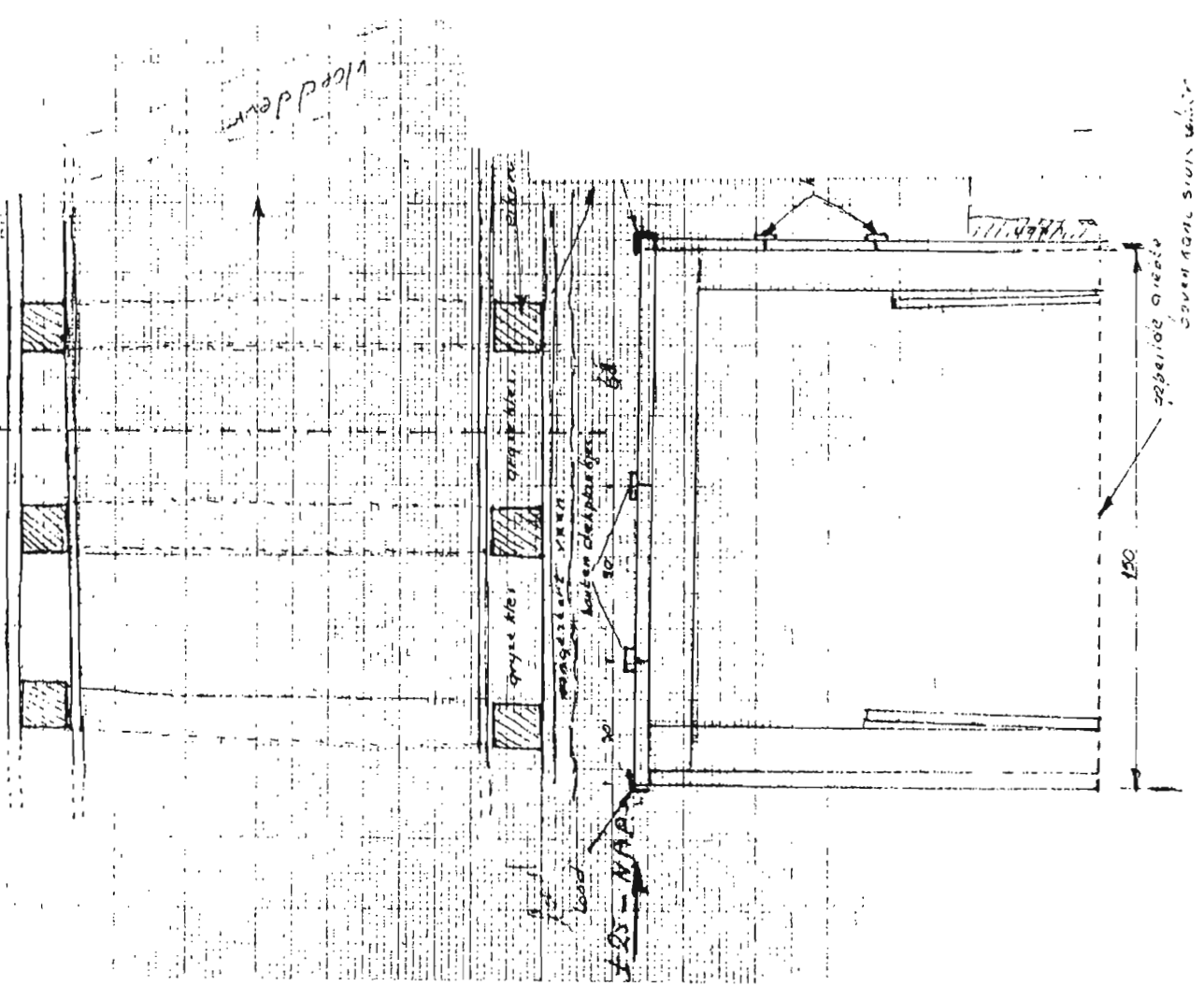
vele opjaer
 als oorde
 eltogheit een
 onder dan vijf
 2 voet en hoer
 ene alle 3 voet
 lichtheit
 dit ene op 5
 nite een loope

dit zal op **51**
mitz aenloope

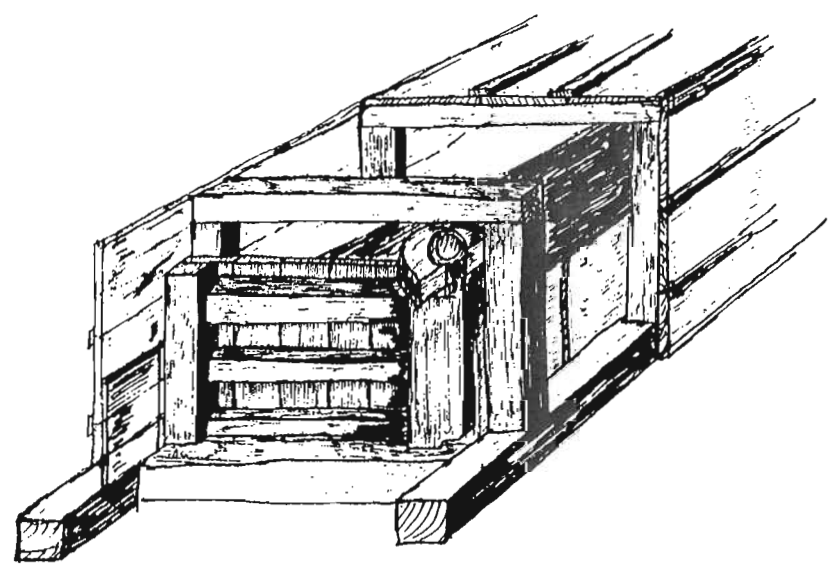
Op welke bodem hij gekonde, zal zijn te Leggen twee
vlooster korde ~~ter~~ lengte vande voort sluijs
3000 7 en 12 duym, en maken dese sluijs lanch is
114 voet, Sal den Aemmerer daar in geen minder
lengte van vlooster korde moge brengen, dan de
40. voete lanch zijn en Sal een jeder derselver
moete make, een Laffe van $1\frac{1}{2}$ voet, en deselve
alsoo met een goede haack laffe gids andere
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

53

koker van de 24 hanten en de bovenkant
bevecht met een veen loofter van t 10cm.

Detailtekening van het "Sluisje".

Afbeelding
"Sluisje".

Reconstructie van de nieuwe sluis van Hinkelenoord te zien in Neeltje Jans.

Net buiten de havenkom kreeg men een dam waar de boten met lager water dikwijls niet overheen konden. De totale kosten waren geraamd op 1.800 gulden.

Men besluit gelijktijdig een nieuwe kaai te leggen tegen de vaste en harde schorren haaks op de Noorddijk van Hinkelenoord. De kade en haven zouden 112 roeden lang worden.

De nieuwe sluis zou de derde sluis worden aan de Noorddijk van Hinkelenoord.

In 1685 had men een ontwatering in 't noorden uit de Hinkelenoord ten oosten van de Agger met een watergang en een sluisje onder de Noorddijk door.

Dit werkte niet en al heel snel ging men de sluis verleggen naar een plaats 120 meter westelijk van de Agger.

Deze sluis ging ook weer snel verzanden, moest opgegraven worden en er werd een nieuwe voor in de plaats gelegd.

Van deze sluis is een bestek bewaard gebleven dat ons laat zien hoe de sluis gemaakt moest worden.

Het was een van hout gemaakte sluiskoker, binnenwerk breed 4 voet, hoog 5 voet en 31 voet lang met een vloerdeur die automatisch werkte op eb en vloed.

In 1972 bij werken voor de waterleidingmaatschappij [nu Delta] is dit sluisje gedeeltelijk opgegraven.

De heer B. Oele van R.O.B. heeft dit toen ingemeten.

De restanten die nog in goede staat waren zijn naar Middelburg gegaan.

Een kopie van het sluisje van Hinkelenoord is toen nagebouwd en is te zien in de expositieruimte bij "Neeltje Jans".

OORLOG

Uit de rekeningen van 1747 van de rentmeester leren we dat de kas leeg is door plunderingen van de Franse troepen. Ook heeft hij geen pachten ontvangen omdat de boeren niets konden verbouwen.

Zo waren er ook geen haven- en weggelden binnen gekomen.

De archiefkist die men had laten maken is ook gestolen. C. van Hennevelt krijgt opdracht om voor 24 gulden een nieuwe te maken.

Of Willem van Putte en zijn vrouw Cornelia Vettens naar Roosendaal zijn gevlucht weten we niet, maar wel dat hun vijfde kind, dochter Maria Willemse van Putte, er op 26 november 1747 wordt gedoopt.

Het jaar erop 1748 is het land weer ingezaaid maar men krijgt 19 juli te maken met een geweldig onweder met veel hagelschade, hetgeen vooral in het zuidelijk gedeelte van de polder heeft plaats gehad.

-de tweede hoeve van Jacobus Jacobs: 13 gemet schade

-de derde hoeve van Adriaan Swagemakers: 19 gemet schade

-de vierde hoeve van Cornelis Machielsen: 25 gemet. schade

Getaxeerd: 57 gemet schade, 662 gulden.

Willem van Putte wordt niet genoemd.

Adriaan Swagemakers sterft in 1748 en wordt opgevolgd door Jacobus Jacobs en zoon Anth. Jacobs van de 2de hoeve.

Op de vierde hoeve zien we Cornelis Machielsen die ook in 1744 werd genoemd.

Hoogstwaarschijnlijk is hij Machiel Cornelissen [die in 1722 werd genoemd], opgevolgd.

Deze Machiel kon wel eens de vader zijn van Cornelis Machiels [zoon].

Wat bestuur betreft zal men als schepenen van Hinkelenoord in 1749 proberen aan te stellen de 3 roomse pachters van Hinkelenoord maar men weet niet of de "heer" van Son* er mee akkoord zal gaan.

*Van Son: ook bezitter van grond in Hinkelenoord en zich hierdoor, evenals de heer van Kruiningen, ook heer van Hinkelenoord mocht noemen.

1793
Memorie vervattende de
van den Heer van Sgravemo
de Princken te verhandelen bij de
Ambagtheeren van Hinklenoort

De Rekening van't Ambagt te doen, daags
naar de Polder Rekening.

Tot Schout en Secretaris van Hinklenoort aan
te stellen, een Perfoon van Willelm van Putten

Tot Schepenen van Hinklenoort aan te stellen
de drie andere Pachters aan de Vrouw van
Maesdam.

So den Heer van Sen Zuwigheij maakt om
dat die Lieden Roomb zijn, so moet men bij
provisie met de aankellinge niet voortgaan
want iemand daer toe aan te stellen die op
Prabandse gront woont, is niet geraden.

En men moet zig als dan informeeran, of de
Staten van Beeland, verboden hebben het
aankstellen van praapische Schepenen en dat
wel ter plaatse daer geen andere te krijgen
zijn

Voorstel om de drie andere pachters als schepenen van Hinkelenoord aan te stellen.

Den *Ondergetekent* — *Geswooren*
Lantmeester bij den Ed. mog. Raade en Leen Hore van
Brabant ende de Landen van Overmaeye in Sgravenhage
geadmitteerd, verklaart dat op lieden den 23te jūnij 1751
ter requisitie vandie van den Raade en Reekeninge van
Zijne Keurverstelyke Doorlugtigheit van de Calt, Heer
en Marquis van Bergen op den Zoom, als grondt Eijgenaer
van de Landen en Slicken gelegen ten Oost vande Wateringe
oft gewesene Risiere genaemt den Agger, ende van de
respectives Ambagts Meeren en Vrouwen, als grondt —
Eijgenaren der Landen en Slicken, gelegen ten Westen der
voorst. Risiere den Agger; te hebben gesweeft op den Noord-
Dijk van den Polder van woendrecht gemeene met —
Stinkelnoort, om de Linie van separatie te trecken, tusschen
de jurisdictien oft grondt van Zeelandt, vandie van Brabant
oft landt van Bergen op den Zoom voorst.; ten dien Eijnde
heb ik gemeten de Brecht vande voorst. Wateringe den Agger.
Ende genomen hebbende het precies middel der voorst. Agger
heb ik boren op de Crān vanden voorst. Dijk twee patten-
Laten graven, waar in ik heb laten planten twee blaússen
steen palen gemetselen onder en rondsom met Roode-
steenen; op welke palen aan de West zijde staet geschreven
Zeelandt en aan de Oost zijde t Landt van Bergen op Zoom.
De een aan't Ruyd, en ~~ander~~ ander aan het Noordt kant —
den Eerst rijende over den tweede, regt op den groot Kerk.

*Schooren van de Stadt Tholen, de welke Linie volgens
 sekeren Ude Ruyschen de Respectives Heeren en vrouwen,
 Requiranten in dato 12 gber 1750, maakt de separatie —
 van Zeelandt en Brabant, zijnde aan de West zijde den
 grondt van Zeelandt, ende aan het Oostzijde den —
 grondt van Brabant ende dit alles is geschieden een —
 bij Wesen van Den Heer Laurens Adan Raadt jntendant
 van het Marguijsaet van Bergen op den Voorn, D. Heer
 Cornelis van Bommel Drofsaert en Schoudeth Mitsgaders
 Dijkgraaff van Hinkelenoord voors: ende van verscheijde
 anderen Persoonen aldaar present, Torronde in tekenen
 der swaerheijt heb ik desen onderteijkent desen
 drijentivintigste dag van den maendt jūnij dūijent
 sevenentien hondert een en vijftig*

*zijnde hier van twee gelijke
 Acte gedeepeechardt;*

*H. Adan
 ges. tont
 1751*

H. Adan zal in 1751 de grensscheiding tussen Brabant en Zeeland vaststellen, ten noorden van Hinkelenoord. Voordien was altijd het hart [midden] van de Agger de scheiding geweest.

In Hinkelenoord en ten zuiden daarvan bleef het zo, maar in het schorren gebied ten noorden van Hinkelenoord werd een rechte lijn getrokken.

De landmeter ging daarvoor op de Noorddijk van Hinkelenoord staan, precies midden voor de Agger en maakte een rechte lijn met de toren van Tholen.

In die lijn kwamen er twee arduinen paaltjes op de dijk.

Als men dan over die paaltjes richtte was het westelijk gebied Zeeland en het oostelijk gebied Brabant [Markgraafschap]. Een jaar later zal een dam van 38,5 roeden gelegd worden in het schor die de richting van de twee paaltjes verlengde wat het "zichten" vergemakkelijkte. [een scheidam].

Men ziet dit terug op de kaart van Cristiaan Bestebroer.

In 1735 had de weduwe gravin De Buat haar gronden overgedaan aan jonkheer Van der Duyn.

Adam Adriaan van der Duyn was gehuwd met Anna Cornelia van Dorp, dochter van Cornelis van Dorp en Anna Elizabeth de Huybert.

Na de dood van haar moeder [de vrouwe van Hinkelenoord] in 1749 wordt Adam van der Duyn heer van Hinkelenoord.

Na de dood van Adam in 1753 wordt hij opgevolgd door zijn zoon Aarnout Joost van der Duyn heer van Hinkelenoord.

In de Zuidpolder worden de wegen publiekelijk gepacht door Jan Jacobs voor 12 gulden. Of dit is voor het gras of voor de tol?

Gregorius de Jong dekt het polderhuisje met riet voor bewaring van de polderboot.

Ondanks er niet meer geschreven wordt over zeebraken, worden er in het noordwesten aan den hoek buitendijks nog duikeldammen* gelegd en ook Christiaan Jansen legt nog steeds wintermatten [kramwerk].

DE DIJKEN IN DE PERIODE 1760-1780

In het zuiden wordt de Hollandse dam [dijk] verhoogd en andere dijken worden nog steeds bemat.

In 1763 legt Pieter Huygen een nieuwe dam van mustert op de schorre voor de hoek van de dijk [noordwesten bij het spuy].

Zelfs de duikeldammen buitendijks worden bekramt.

Ondanks alles in 1765 toch weer zeebraken waarbij de zoon van Willem van Putte, Gerrit, betaald wordt voor het halen van planken en een ton bier.

Ook werden er boetes ontvangen van over de dijk rijden. Jan Berents is dijkbode en vorster, die het in de gaten houdt.

Voor het eerst zien we Cornelis Moors in 1768 in de rekeningen voor het leveren van bakens voor de haven.

Na 1770 ziet men geen kramwerk meer vermeld in de rekeningen en ook geen zeebraken meer; zou de zee zich dan toch rustig gaan houden?

HET LEVEN GAAT VERDER IN DE POLDER.

In 1772 verklaren Jacobus Jacobs van de tweede hoeve, Cornelis Machielsen van de vierde hoeve, Anthony Jacobs van de derde hoeve en Pieter Jacobs ook van de tweede hoeve, allen landlieden, dat sinds de bedijking van 1685 tot 1772 geen besmettelijke ziekten of sterfte onder rundvee of schapen is geweest in Hinkelenoord. J.J. Hellen, koopman te Antwerpen van wol, vellen en het vee uit Hinkelenoord, verklaart hetzelfde in 1773.

Deze verklaringen zullen nog een aantal jaren herhaald worden.

Op de tweede hoeve is de knecht van Jacobus Jacobs op een zondag gaan jagen [stropen] in de polder van Woensdrecht, maar werd daarbij bekeurd.

Adriaan Kuypers had de kans schoon gezien want Jacobus de jonge, zijn zoon Pieter en vrouw Johanna Hossenschreuder waren die zondag naar de Lilloose kermis. Ze waren bij familie blijven slapen, keerden 's maandags pas terug en wisten niet wat hun knechts zondags allemaal uitspookten.

De bovengenoemde Pieter Jacobs, zoon van Jacobus Jacobs en Petronella de Bruin werd op 4 oktober 1727 in Hinkelenoord geboren en overleed op 25 februari 1827 en was 4 mei 1760 gehuwd met Joanna [M] Hossenschreuder, die in 1739 geboren was in Woensdrecht en overleden 16 november 1831. Pieter werd bijna 100 en zijn vrouw 92 jaar!

En dan zonder doktoren, of zou het aan het kermis vieren gelegen hebben?

Toch zou Pieter Jacobs nog geklopt worden in 2001 door Mateus Wolfert van de 1e hoeve in Hinkelenoord, die nog één jaar ouder werd.

Op de derde hoeve is aan het boeren door de familie Swagemakers een einde gekomen, want in 1765 machtigen de voogden Bart. Swagemakers en Anth. Jacobs, van de minderjarige kinderen van wijlen Adrianus Swagemakers en Dignena van Orduynen publiekelijk te verkopen de vaste goederen van Anna Swagemakers.

De voogd Anth. Jacobs heeft dan al de derde hoeve overgenomen, hoogstwaarschijnlijk direct na zijn huwelijk met Maria Michielsen in 1758.

Anthonie Jacobs was ook een zoon van Jacobus Jacobs en Petronella de Bruin.

*duikeldam: buitendijkse dam gemaakt om deze zeedijk te beschermen.

KRAMWERK

Kramwerk zijn lagen stro die tegen de buitenzijde [zeekant] van de dijk werden van de onderkant dijk [laag water] tot de vloedlijn $\pm$ 1.50 meter van de kruin.

Die strolagen werden vastgezet met in elkaar gedraaide strobanden die een bepaalde dikte moesten hebben. Deze strobanden worden met een kramspade [smal schopje] in de dijk gedrukt, ongeveer 15 cm diep, daarna 20-25 cm over het stro en opnieuw werd de stroband weer in de dijk gedrukt. Het onderliggend stro kwam zo vast te zitten. Het stro zat [vast] gekramd.

Als er nu 48 beugels of krammen per vierkante roede [3,60 x 36,0 m] moest plaatsen betekende dit dat het stro stevig vast zou zitten.

Vanwege de gesteldheid van de dijk en om de kosten te drukken kwamen er soms maar 36 krammen per roede.

Het kramwerk diende als bescherming voor het nog niet goed gezeten [nog niet goed aangedrukt] en onbegroeide dijklichaam. Vooral de najaars- maar ook de winterstormen waren een gevaar voor de nieuwe bedijkingen.

De eerste jaren na de bedijking werd er altijd gekramd. In het voorjaar werden de krammen doorgesneden. Het stro spoelde weg.

Er werd gras ingezaaid om een stevige grasmat te kweken.

Die grasmat was het eerste jaar nog niet uitgestoeld en er moest opnieuw gekramd worden.

Meestal wat lichter met minder krammen naargelang de sterkte van de dijk.

In Hinkelenoord ziet men elk jaar kramwerk, wel dan niet over de hele linie. Maar ook vele kleine doorbraken en crabelingen zorgden er voor dat er de eerste 50 jaar regelmatig gekramd moet worden.

STRANDING VAN SCHEPEN VOOR HINKELENOORD

Niet alleen de dijken hadden te lijden van de zware stormen. Regelmatig ziet men schepen soms met verdronken personen voor Hinkelenoord stranden.

Op woensdagavond 20 november 1776 wordt een vispoonschip [Zeeuws zeewaardige platbodern] en een ventjager door de storm op de schorreN van Hinkelenoord geworpen.

De schippers hadden hulp gevraagd maar dit werd geweigerd door de Hinkelenoorders.

De schippers van de poonschuit Josef Demarcous en Cornelis Fr. Reijns gaan hun schip zelf lossen op de schorren en voerden de vracht met wagens naar Antwerpen.

Zij zullen het schip daarna van het schor af proberen te winden* met eigen volk. Het is hun niet gelukt.

Het schip wordt gesloopt en de romp blijft achter.

De ventjager van Jan Dilleweyns uit Antwerpen en de romp van de vispoonschuit wordt publiekelijk verkocht door de schout van Hinkelenoord.

Anthony Jacobs, boer uit Hinkelenoord, is de koper voor 15 gulden.

Op 1 maart 1782 is schipper Hendrik Vosdonk, varende voor Melse Wijbrants, die wonende is in Gordijk in Friesland, vertrokken met zijn ferrieschip vol steenkool uit Gent.

De kolen waren daarin geladen en moesten vervoerd worden naar Amsterdam.

Zij hebben 's morgens 8 maart hun anker laten vallen op de rede van de Schelde, Het Land genaamd, om het volgende tij af te wachten.

Maar ze werden overvallen door een zware storm, zijn door hun ankers gegaan en omdat zij door een ander voorliggend schip zijn opgestropt waren zij verplicht hun touwen te kappen. Doordat hun tweede anker geen dienst deed en door het stoten en stampen van het schip, geraakten zij op drift.

Toen zij geen uitkomst meer zagen waren zij genoodzaakt hun fokkenzeil bij te halen en met

*winden: met domme krachten het schip naar water duwen.

Krammers uit de Zuidwesthoek rond 1930 aan de Zuiderzeewerken, o.a. Janus Jansen [Bries] Oss., Meesters Oss., en T. Maas Woensdrecht.

Mariantje Almekinders met de schaapskudde in de schorren bij Woensdrecht.

halve eb het schip naar de wal toe te zetten waar zij dan aan de grond zijn geraakt. Daar de wind 's morgens naar het noordwesten liep en de storm verzwaarde is hun vaartuig omtrent 6 uur weer vlot geraakt en vervolgens door heen en weer slingeren was er 3 voet [1 meter] water ingekomen. Dat water was er niet uit te pompen. Ze zijn na de zwaarste gevaren en noden te hebben doorstaan op de schorren voor de dijk van de polder en ambacht van Hinkelenoord gelegen in de provincie Zeeland gestrand. De nog steeds hoge vloed had ervoor gezorgd dat ze de volgende dag om 11 uur zijn vastgeraakt. Doordat het schip een lekkage had bekomen zou het gelost moeten worden en van de schorre afgevoerd naar vlot water. Deze verklaring wordt ondertekend door de
Schipper: Hendrik Vosdonk en
H. Voorsmit
L. Voorsmit getuige: matrozen?

AANBESTEDING OM HET SCHIP VLOT TE KRIJGEN

Eigenaar schipper Melse Wijbrands laat er geen gras over groeien en probeert zo snel mogelijk zijn schip vlot te krijgen. Was hij bang voor diefstal van de kolen? In 1716 had onze eerste schout Cornelis van Putte nog bedongen dat schepen die strandden voor Hinkelenoord gevorderd konden worden. De buitendijkse schorren [aanwassen] waren bezit van de heerlijkheid. Misschien vervielen deze rechten wanneer een schip snel vlotgetrokken werd. Melse Wijbrands laat door een publieke aanneming de minst aannemende zijn schip eventueel lossen en naar vlot water brengen onder de volgende condities:

Artikel 1:
De aannemer zal gehouden wezen de kolen waarmede het schip bevracht is, als het werk dit vereist, geheel of gedeeltelijk te lossen en naar een plaats te brengen die door de besteders wordt aangewezen en weer in 't schip te doen als het schip weer vlot ligt op een goede plaats.

Artikel 2:
Als de lading gelost is door ondergraving of door graving van een behoorlijk kil die de wijde moet hebben van het vaartuig om het schip vlot te trekken. Als het in vlot water trekken niet lukt, zal de gehele lading gelost moeten worden en het schip moeten bewerken met kelderwijzers [domme krachten], palen en planken en andere materialen om het gezijde [op zijn kant liggende] schip van het droge in diep water te krijgen.

Artikel 3:
Als het schip in de haven van Hinkelenoord of een andere bekwame plaats is gebracht moeten de uitgeloste kolen er weer ingebracht worden.

Artikel 4:
De betalingen zullen geschieden wanneer het voorschreven zal volbracht zijn en worden gedaan door Cornelis Moors te Hoogerheide.

Artikel 5:
De aannemers zullen gehouden zijn 2 of meer betrouwbare borgen te stellen voor zij het werk beginnen.

Artikel 6:
De besteding zal geschieden door inschrijving. Het ligt aan de besteder of hij het werk gunt aan de laagste inschrijver. Deze zal altijd wel het strijkgeld ontvangen.

Artikel 7:

Waar Van, Daar het Stuaters en Stampen,
Van het Schip, het Kabel, maar korten
tijd Daar men is gebruiken, en Daar
Daar him Vanting, Verder Driestig
is geworden. Maar Daar zij geen
iut konst men ziende genaad zucht
zijn geweest, him folken zij te
haalen; en met de halve ebbe, het
men de maal toe te zetten, Daar him
Vanting ook een den grond is geraakt.
Daar de Wind des 's morgens men het
Aard- mesten loopende; en de Storm
Verswaarende, is him Vanting ontrent
ten Ses Riis en, Mederans vloed ge-
vaakt; en met heen en Mederslinge,
"men, eindelijk, na Dert het Schip reets
"Drie Veters Water in hadde; en met
Daar met Pumpen konden boven
gehouden worden, en Dits men de
Swaerste gewaren en maanden te
hebben iut gestaan, op de Schouwen
Voor den Dijk van den Balder en
den bacht van den Kilenwaard, gelegen
bunder de Brouwerie van Zeeland,
met de als Daar zijnde heuge vloed,
Des 's morgens men den ge des men,
"Mant men

De aannemers zullen behoorlijk zorg moeten dragen dat bij een uitlossen en inladen van de kolen er van deze geen verloren gaan. De schade zal aan de besteder vergoed moeten worden en van de aannemingssom worden afgetrokken.

Men zal er goed opzicht op houden.

Artikel 8:

Zouden de aannemers in gebreke blijven of het werk niet afmaken, zal het werk opnieuw aanbesteed worden en de meerkosten komen voor rekening van de eerste aannemer.

Het werk was publiekelijk aanbesteed ten overstaan van de heren schout en schepenen des ambachts heerlijkheid van Hinkelenoord binnen het gemelde ambacht dezens [Ambachtshuis?].

Jan Willemse neemt het werk aan voor 190 gulden en Jan Ketelaars en Adriaan Soffers zijn de borgen.

Noot: Jan Willemse was iemand uit Woensdrecht. Hij komt in deze periode meer voor in de rekeningen van de polder bij onderhoud van dijken en watergangen.

Hij woonde midden in Woensdrecht noord aan de Dorpstraat.

In 1783 ontvangt Jan Willemse 177 gulden van de polder voor het opnieuw in volle aarde brengen van alle tragels [verdedigingsdammen] en duikeldammen en ook de tragel* voor de spuidam.

Jan Willemse was blijkbaar goed thuis in werken buitendijks en was aannemer, met volk in dienst, gezien de bedragen voor de werken.

OVERVAL BIJ WILLEM VAN PUTTE 1789

Iedereen was al in diepe slaap de nacht van 4 maart 1789, ook de boerderij van Willem van Putte, inmiddels al 70 jaar en zijn vrouw Cornelia Vettens die een jaar jonger is.

Daarbij waren de dienstmaagden Johanna van Veldhoven, 23 jaar en Adriana Mons, 18 jaar ook in huis.

In de schuur, die ongeveer 12 meter van het woonhuis afstond, sliepen op de graanzolder de vier knechten, Cornelis Jacobs 23 jaar, Geert Meesters 21 jaar, Paulus Keteleer 19 jaar en Thomas Adriaansen 15 jaar.

Zij waren afkomstig uit Woensdrecht en Huybergen.

Maar plots werden Willem en de medebewoners in de huysinge opgeschrikt door een flink lawaai. Op ramen en deuren werd er geslagen en er werd geroepen, maar verstaan konden ze het niet.

Nadat het echtpaar Van Putte uit bed gekomen was gingen zij voor het raam kijken wat er gaande was.

“Wat moet gij hebben?”, vroeg Willem aan de bende personen die op het erf stond.

Gelijk werden uit de groep 2 schoten gelost waarvan er een door het venster van de keet ging en de andere door het bovenlicht van de deur.

“Wij moeten geld hebben”, was het antwoord.

De groep die uit zo’n 18 man zou bestaan eiste geld omdat hun geld met de winter was opgebraakt.

Misschien om Van Putte te misleiden zeiden ze nog dat ze van over het water [Zeeuws-Vlaanderen of Beveland] kwamen.

Willem dacht slim te zijn door hun drie Zeewse rijksdaalders toe te gooien en er dan misschien vanaf te zijn.

Dat viel vies tegen. Honderd rijksdaalders moesten er komen anders zou de schuur in brand

*tragel: kade

gestoken worden.

Ondertussen werd er al gewerkt met een kapmes en een muuranker om de stalen spijlen voor het keukenraam eruit te krijgen.

Willem zag tussen de stalen spijlen duidelijk het silhouet van zo'n man of vijf, zes die allen hoeden droegen.

Toen hij een van hen zag dreigen met zijn snaphaan [geweer] werd het toch een beetje dun in de broek en hij gooide hen de honderd rijksdaalders toe.

Na zoveel vrijgevigheid eiste de bende er nog 20, "en dan zullen we heengaan", zeiden ze.

Van Putte maakte zich erg kwaad en riep:

"Gij hebt genoeg en ik heb toch niet meer". Omdat vrouw Cornelia bang werd gooide hij echter toch de gevraagde 20 rijksdaalders naar buiten.

Nu de familie Van Putte bleef toegeven aan de eisen van de bende was het hek van de dam.

"Nog eens 20", werd er geroepen en om hun eisen kracht bij te zetten werd er een "aangestoken zwavelstok" naar binnen gegooid. Cornelia moest ook haar korallen ketting met gouden slot, die ze om haar hals droeg, afgeven.

Van kwaad kwam erger.

Uit de bende werd geroepen dat ze nog 1000 gulden wilden hebben en een ander riep: 10.000 gulden. Anders zouden ze hem wel weten te vinden want: "we weten dat gij ze hebt".

Van Putte ontkende dit niet, zocht misschien een uitweg en antwoordde hen, dat hij het geld dan eerst bij de goede luyden te Bergen op Zoom moest gaan halen.

Toen waren de poppen aan het dansen. Er werd geschoten en met een zwaar hout probeerde men de zware ijzeren spijlen voor het raam er toch uit te krijgen.

Van Putte, voor een man van 71 ook niet een van de flauwste, pakte een lang slachterskapmes om de mannen voor het raam weg te slaan.

Weer werd er geschoten door het glasraampje van de voordeur waarvan het lood doordrong tot in het gebint van de bovenzolder.

De schurken werden steeds woester en dreigden Van Putte neer te schieten als hij met zijn hakmes niet van het raam ging.

De duivel mocht dan zijn ziel en lijf hebben, Willem weigerde op te geven.

Er viel weer een schot, Van Putte was geraakt in zijn gezicht. Ook zijn vrouw was op haar wang geraakt door rondvliegende kruitkorrels.

Even, heel even, was Willem van zijn sus [buiten beweging], doch snel herpakte hij zich en toen er weer een geweer op hem gericht werd sloeg hij met zijn hakmes op de loop van het geweer. Waarop de schurken tegen elkaar zeiden: "kunt gij daar nog wel mee schieten".

Van Putte had een rake klap uitgedeeld.

Was de verdediging van Van Putte zo goed of de kwaliteit van de spijlen? De rovers zagen geen andere uitweg om binnen te komen dan door een gat te gaan maken in de voordeur.

Het gat werd niet groter dan een Rijnlandse voet [37,5 cm]. Daar kon geen man doorheen.

Cornelia, de vrouw van Van Putte, zag wel aankomen dat als er geen versterking kwam haar man niet als overwinnaar uit de strijd zou komen tegen deze overmacht.

Zij riep de twee dienstmeiden van boven naar de keuken en bespraken hoe te vluchten.

Via het aangebouwde karnhuis zou men langs achteren proberen te ontsnappen.

Buitengekomen stuitten ze op twee mannen en toen die de vrouwen zagen, zeiden ze tegen elkaar: "schiet". Snel gingen ze weer naar binnen en zeiden tegen de baas dat de rovers niet meer te houden waren en dat zij zeker gedood zouden worden als zij binnenkwamen.

De moed moet toen in zijn schoenen zijn gezonken.

Was hij bang of zag hij in dat het proberen versterking te halen de laatste kans was om zijn leven en zijn boerderij te redden?

Hij glipte weg door de kleine deur van het karnhuis, achter de heg van de tuin, door de sloot naar de buurman van de tweede hoeve, Pieter Jacobs.

Wonderwel hadden de rovers dit niet opgemerkt. Net op tijd, want toen zijn vrouw terug in de keuken kwam waren de ijzeren spijlen voor het raam uitgebroken.

*Ingetekende hoeves van
Willem van Putte [1ste hoeve]
en Pieter Jacobs [2de hoeve]
door Kristiaan Bestebroer 1772.*

Zij ging naar de keet waar ze drie mannen zag die bij de haard zwavelstokken aanstaken.

“Waar is nu de ouden, dat we hem in stukken hakken”, vroegen zij haar.

Zij antwoordde dat hij al lang weg was en ze niet verder moesten zoeken.

De vrouw van Van Putte wist te vluchten toen de zwavelstokken waren uitgegaan, achter de karnmolen door, achter de schuur waar ze zich verstopte in de stromijt. De dienstmeiden verstopten zich op de zolder van de keet en sloten de val.

De buurman Pieter Jacobs moet zich doodgeschrokken zijn toen hij te middernacht Willem van Putte met bebloed gezicht, het hakmes nog in zijn hand, voor de deur zag staan.

Hij had nog lang moeten kloppen op de deur en ramen, maar door roepen had hij Pieter uit zijn bed gekregen. Snel vertelde Van Putte wat er gaande was.

Pieter riep snel zijn 2 zoons en de knechts uit de schuur.

Er werd op de hoorn geblazen om voor onraad te waarschuwen. De geweren werden snel gepakt.

Een knecht wordt naar de 3de hoeve van Anthony Jacobs gestuurd, die eveneens met zoons en knechten letterlijk in 't geweer kwamen.

Anthony stuurt een van zijn knechts met paard langs de Schenkeldijk om de “kwartierdienaar” te Woensdrecht te waarschuwen en hulp te vragen.

Tenslotte is alle geweld en hoorngelaa ook doorgedrongen op de 4de hofstede en de broer van de boer Jacobus Michielsen voorzien met geweer en nog een knecht sluiten zich aan bij zowat alle bewoners van de laatste drie hofstedes.

Willem van Putte met alle boeren en knechten voorzien van de nodige geweren gaan terug naar zijn hoeve.

Toen zij op het erf kwamen zagen ze de deuren van de keet en het huis open staan.

De vogels [rovers] waren gevlogen.

Johanna van Velthoven vertelde Van Putte dat ze zich op de zolder van de keet schuilgehouden hadden en er beneden een geloop en zoek geweest was van de rovers, dat een kwartier had geduurd.

Totdat zij duidelijk hoorden roepen: “Kees, laat ons gaan of den duivel zal ons halen”.

Toen werd het stil, de meiden zagen door het raam van de zolder een man of zeven, acht over de dijk weglopen. Hoe ze gekleed waren konden ze niet zien. Wel dat ze een ronde hoed op hadden.

Laten hoorden zij het blazen op de hoorn bij de buurman.

In heel de consternatie hadden zij de vrouw van Willem van Putte niet gemist. De dienstmeiden wisten ook niet waar ze was en men begon te vrezen dat de schurken haar hadden meegevoerd.

Na een uur zoeken vond men haar onder het stro achter de schuur. Van angst was ze niet tevoorschijn gekomen.

Nadat het licht was aangestoken zag men alle kasten openstaan. Tin- en koperwerk lag overal op de grond. Er werd niet meer vermist dan een bruin damasten hemdrok van Van Putte en drie zijden neusdoeken.

Ze hadden goed gegeten en de worsten die aan de zolder hingen waren verdwenen.

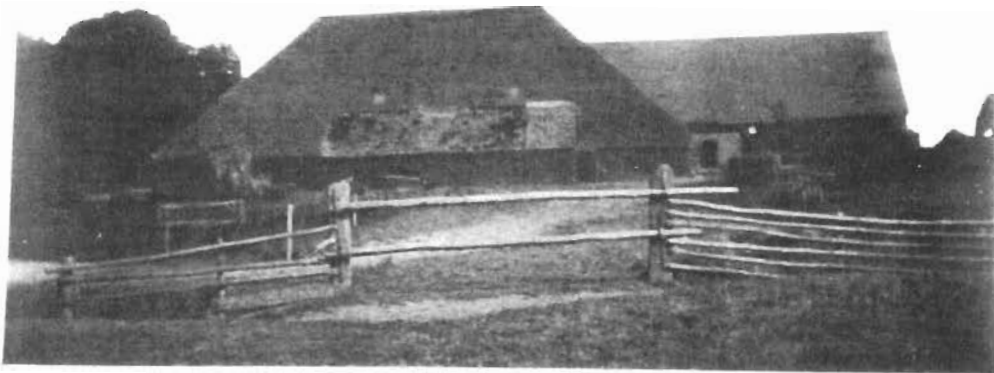
De vier knechten moeten vaste slapers geweest zijn. Nadat ze wakker gemaakt waren door de knechten van Pieter Jacobs verklaarden ze niets gehoord te hebben. De ladder waarmee ze naar de slaapplaatsen gingen was verdwenen. Later bleek die gebruikt te zijn om langs de achtergevel binnen te komen.

Er werd nog gezocht langs de dijken; bij de dijk van de Prins Karelpolder kwamen zij de kwartier-dienaar en inwoners van Woensdrecht tegen.

Een wacht van 6 man werd er geplaatst op het einde van de weg bij Woensdrecht.

In tegenovergestelde richting werd vanuit de Weel [marktje] over de Schenkeldijk en daarna over de Zeedijk van Hinkelenoord gezocht voor het geval dat ze nog in de polder zijn om ze eventueel te overmeesteren.

Het had niets opgeleverd. De mannen met de hoeden waren gevlogen.

Vroege 18de eeuwse schuur van de 1ste hoeve. Duidelijk zijn op het kop en achtereind de lage dakschilden te zien. Ter hoogte van de mendeuren liepen deze schilddaken omhoog.

Het eerste ritje van de dag van de chirurgijn Benedictus Esser voor Ossendrecht, Woensdrecht en Hoogerheide was naar Hinkelenoord.

Om 7 uur stond hij al voor de kapotte deur van de 1^e hoeve.

De verwondingen vielen mee, toch zou Willem van Putte er blijvende littekens aan overhouden.

De verklaringen omtrent dit voorval werden op 14, 15 maart en 8 april 1789 voor de schepenen van Hinkelenoord afgenomen.

Dat waren toen Pieter Blaskens en Willekens naast Willem van Putte zelf.

De daders zijn later gepakt, misschien bij weer een latere overval in Brabant.

Het proces tegen de daders werd niet in Zeeland gevoerd maar in Breda.

Het waren er geen achttien maar zeven:

Willibrord de Bruin, geboren op het Heyke [St. Willebrord] in 1770,

Zijn vader, Marijn de Bruin en zijn broers Marijn en Cornelis, daarbij nog

Hendrik Jaspers, Andries Rommens en Toon Heeren, ook genaamd Toon Bal.

De verhoren werden afgenomen op 24 november 1792, 18 en 30 januari 1793.

Andries Rommens, halfbroer van Willibrord de Bruin en vader Marijn de Bruin waren in 1793 al overleden.

Ze verklaarden dat de groep, nadat ze de buit hadden verdeeld op de “neerheyde”, uit elkaar was gegaan.

Door de vele delicten zou de Bredase schepenbank “ten exempel en afschrik rigoureuselijk” streng straffen.

Voor Willibrord de Bruin was de uitspraak fataal.

Op 16 juni 1794 was de uitspraak: met de koorde te worden gestraft, dat de dood na volgt; dat voorts het dode lichaam naar het buitengerecht zal worden getransporteert en al daarmede aan de galge zal worden opgehangen!!

Willibrord de Bruin, Cornelis Rommens en Michiel [Gileman] Catoen, de laatste twee waren niet bij de overval in Hinkelenoord betrokken, gingen op 27 juni 1794 wel met de eer strijken, dat ze de laatsten waren die in Breda aan de galg werden geexecuteerd.

BOERDERIJEN IN HINKELENOORD

Het vroegst dat we iets vonden van de boerderijen was in 1696: de aanbouw van hoeve 3 waarop toen schout Cornelis van Putte woonde.

In deze periode wordt ook het ambachtshuisje gebouwd.

Daar werden kamers en keuken verhuurd aan landlieden uit de polder, o.a. aan Boudewijn van Putte.

Ook de andere drie hoeven zullen in deze periode gebouwd zijn.

In 1712, onder de heer Charles Ph. van Dorp, zien we dat er vier hoeves staan. Er worden dan reparaties aan dorsvloeren en mestputten gedaan.

Bij twee boerderijen komen wagenhuizen bij.

Met de komst van Adrianus Swagemakers in 1735 op de derde hoeve hebben we inzicht in het pachtkontraakt. Op het woonhuis lagen pannen, de schuur en het wagenhuis waren bedekt met riet.

Zo we de hofsteden nu kennen, ondanks vele verbouwingen, kunnen we zeggen dat hun oorsprong zal liggen in het midden van de 18de eeuw.

Het woonhuis van Jacobs-Michielsen [vierde hofstede] met ijsselstenen zou muurankers gehad hebben uit 1732.

Het huis met de centrale gang is ook typisch voor die periode. De oude schuur met nieuwe dakbedekking zou houten wanden gehad kunnen hebben in plaats van de stenen muren nu.

JAN CATOEN – BRANDBRIEVEN

Uit verhoren van “Jan de Schooier” in het begin van de 18de eeuw bleek dat zowat alle boerderijen in Hinkelenoord aan de beurt kwamen voor diefstal of overval met geweld.

Nu is dit iets van alle tijden. Maar de afgelegen boerderijen in Hinkelenoord en verder ook in het hele Zeeuwse kleigebied waren een gemakkelijk prooi voor rondtrekkende bendes.

Deze bendes schrokken nergens voor terug. Brandstichting, ja zelfs moord en doodslag waren de gevolgen.

Hier op de grens van klei en zand in West-Brabant was de tegenstelling rijk en arm nog duidelijker zichtbaar.

De algemeen bekende rijke boer Willem van Putte in Hinkelenoord was vanuit de Zandvlietse Heij of ’t Heyke van St. Willibrord op een dag bezocht.

Maar niet alleen uit deze plaatsen kwamen deze overvallers. Lieden uit verschillende plaatsen gingen met wisselende bendes op stap.

Grote gezinnen, geen werk, armoede waren de oorzaak dat bewoners van de arme zandgronden in Brabant hun oog richtten op het rijke Zuid-Beveland.

Een zo’n bende was de bende van Jan Catoen. Een groep mannen die Zeeland en West-Brabant onveilig maakte.

Na Willem van Putte in 1789 was het twee jaar later op 18 maart 1791 weer raak bij Pieter van Lindonk [Stoutjesdijk] aan de Langeweg in de Zuidpolder van Ossendrecht.

De uitspraak die we nu nog wel eens horen: “geef ’t hem van Catoen” duidt op ’t geweld dat de bende van Jan Catoen toen bezigde.

“We zullen een potjes drinken” is nog een herinnering aan de beruchte bende.

De bende trok in de periode 1790-1810 door heel Zeeland.

Behalve werkzame boeren in Beveland had men te Goes ook milde magistraten, blijkt uit het versje dat Jan Catoen op de Ganzepoort had geschreven.

Na een overval werd hij gevangen gezet te Goes, maar men behandelde hem zo zachtzinnig, dat hij uit het cachot kon ontsnappen en zijn bendepraktijken weer kon oppakken.

Voor zijn vertrek uit Goes pende Jan:

Wie wil stelen en niet hangen
ga naar Goes en laat zich vangen.
Want de heren van Goes
zijn zo zacht als appelmoes.

Overigens kwam onze vriend ongelukkig aan zijn einde. Want in 1802 werd hij te Middelburg aan de Havendijk opgehangen “omme aldaar door de in jariën dor lucht te worden verteerd”.

Blijkbaar waren ze in Middelburg niet zo zacht als appelmoes.

Buiten het roekeloos overvallen van boerderijen maakten de bendes ook gebruik van “brandbrieven”. De boerderijen werden gehanteerd.

Ze kregen de brandbrief thuis, waarin de lieden aankondigden dat de schuur in vlammen zou opgaan, tenzij er een flink bedrag op een bepaalde plaats zou worden verstoppt.

Voor de Zeeuwse schuren van geteerde houten wanden, strodak en dan gevuld met graan, waren een gemakkelijke prooi voor de booswichten.

Zowat het hele bezit van de boer zat ’s winters in de schuur aan vee en graan. Het is aannemelijk dat hij dan toch maar betaalde.

Met de komst van de brandwaarborgmaatschappijen in het begin van de 19^e eeuw, die de schade vergoedden, nam de chantagemogelijkheden van de bendes ook af en ook de brandbrieven.

We zagen bij de overval van Willem van Putte dat men bij onraad op de hoorn blies om elkaar te waarschuwen.

Ook de luidklokjes die op de nieuwe woningen in het midden van de 18^e eeuw kwamen deden dienst, om elkaar te waarschuwen bij onraad, brand of wanneer onguire elementen rond de boerderijen struinden.

Het woonhuis [met veranderingen] van Jacobs-Migielsen [4de hoeve] dat uit 1732 stamt.

Dit geldt ook voor de schuur van de derde hofstede [Maegdenbergh] met van oorsprong vier gebinten, als bij hoeve vier.

Jammer dat het woonhuis door brand verloren ging in 1944 [Canadese ingekwartierde soldaten].

Dit woonhuis met muurankers uit 1758 was ook van het West-Brabantse [of Zeeuws-Vlaamse] type, met een brede centrale gang en de kamers aan weerszijden.

Op de tweede hoeve van Van Lakwijk lijkt de schuur te stammen uit de 18de eeuw, maar rond 1880-1885 heeft men op de kop en het eind het hangende schilddak vervangen door een zadeldak waardoor de voor- en achtergevel worden opgetrokken en daardoor een hogere inrit ontstond met meer tasruimte voor het graan.

De gietijzeren ramen in de schuur en het varkenshok zijn typisch voor de 2de helf van de 19de eeuw. Het woonhuis dat op de kaart van Christiaan Bestebroer nog ten noorden van de schuur staat werd ± 1885 nieuw opgebouwd ten zuiden van de schuur, waaraan een rijtuighuis werd gebouwd.

De eerste hoeve van de familie Wolfert heeft buiten “de drink” [vijver] niet de tand des tijds doorstaan. We denken dan aan de 18de eeuw.

Het woonhuis zal nog wel 1880 zijn. De schuur is uit 1911. Deze is op de plaats gekomen van de schuur die in 1911 afbrandde, getroffen door de bliksem tijdens de oogst.

De schuur [zie foto] was de enige Zeeuwse dwarsdeelschuur in de Oude Hinkelenoord en gebouwd ± 1870.

Op de foto is uiterst rechts nog de hoek van de 18^e eeuwse langsdeelschuur te zien.

Op de kaart van Bestebroer 1772 zien we buiten het woonhuis met het karngedeelte en de schuur nog een wagen- en bakhuis.

De schuur die nog bij het ambachtshuis [kasteeltje] staat zal ± 1900 gezet zijn door rentmeester Hombach voor de pachters Heyboer en Piet van Wijk. Zij beboerden enkele ha. grond. Daarbij deden zij werk [vracht enz.] in dienst van de polders Hinkelenoord en de Zuidpolder van Woensdrecht.

Buiten werken aan wegen en havens, moest met drie paarden en een slede de buitenkil worden schoongehouden vanwege ontwatering en de bereikbaarheid van de haven.

RUZIE AAN DE HAVEN!

Het is nog vroeg die zondagochtend 5 augustus 1793, wanneer schipper Gommarius Laene en zijn knecht Judocus Smout in Woensdrecht bezoek krijgen.

Zeven uur wijst de klok van de kerk van Woensdrecht aan als Godefridus van Rozendaal op de deur bonst.

Hij is gestuurd door zijn vader Adriaan van Rozendaal uit Hoogerheide om te vragen of schipper Laene, die zijn schuit in de haven van Hinkelenoord heeft liggen, die zondagmiddag met aangenomen volk naar Middelburg kan varen.

Adriaan van Rozendaal is volkswerver voor Zijne Doorluchtige Hoogheid de Prins van Oranje alsmede voor de verdere edele mogende heren, gecommiteerde Rade ter Admiraliteit van Zeeland te Middelburg.

Kort gezegd: Van Rozendaal probeerde manschappen te werven voor de Verenigde Oost-Indische Compagnie van de Kamer Zeeland.

Van Rozendaal was niet de enige die dat beroep uitoefende in Hoogerheide.

Carel Joseph Giesbrechts was de andere volkswerver voor de V.O.C. in Hoogerheide.

Giesbrechts had tot 1792 ingewoond bij de herberg-boerderij "Kleyn Bergen" [op Zoom] in de Bergse baan, wat toen Woensdrechts gebied was. [nu Raadhuisstraat].

De twee volkswervers lagen elkaar niet best, men probeerde elkaars klantjes af te pikken. En het was er niet beter op geworden sinds Adriaan van Rozendaal en zijn vrouw Anna van Hooydonk in 1792 verklaringen hadden afgelegd omtrent de zedelijkheid van Helena van de Bergh, de vrouw van Giesbrechts, die toen nog in "Klein Bergen op Zoom" woonde.

Schipper Laene, die de zoon van Van Rozendaal had beloofd die middag af te varen naar Middelburg, vertrok om 10 uur van huis om zijn schuit in de haven van Hinkelenoord in orde te maken. Hij moest hiervoor ook bij Cornelis Vete zijn, de sluiswachter en tavernier in het Ambachtshuis van Hinkelenoord, om twee emmers zoet water te halen en deze scheeps te dragen.

Binnenkomende in het Ambachtshuis zag hij dat de volkswerver Giesbrechts en zijn vrouw Helena van de Bergh aanwezig waren. Daarbij zat ook Bestebroer, de dienaar [politieagent] van de drossaard. Bestebroer, die voordien in Borgvliet woonde maar nu in Hoogerheide, zal wel door Giesbrechts gevraagd zijn om aanwezig te zijn.

Aan schipper Laene wordt gevraagd een glas jenever mee te drinken. Na geproefd te hebben geeft hij het glas aan een van de aanwezigen terug.

Was het niet lekker of rook hij onraad?

Op de vraag van Giesbrechts of hij naar Middelburg ging varen, antwoorde hij, dat die middag zou worden afgevaren met Van Rozendaal naar Middelburg.

Laene, die terug naar Woensdrecht ging, vroeg de rest of ze mee gingen. En over verschillende dingen pratend vertrok het gezelschap richting Woensdrecht.

Toen men aan de Groeneweg achter de hoeve van Jan Magielse was gekomen wilden Giesbrechts en zijn vrouw Helena richting Hoogerheide lopen, maar den dienaar Bestebroer vroeg hun nog een soopje mee te gaan drinken bij B. Prins te Woensdrecht.

Dat werd gedaan, maar de schipper ging naar huis om te eten.

Bij hem thuis waren Adriaan van Rozendaal, zijn vrouw Anna van Hooydonk en de aangeworven persoon die naar Middelburg vervoerd moest worden, al aanwezig. Ook zijn zoon en knecht Judocus Smout waren in de keuken.

Heel het gezelschap vertrok om half een vanuit zijn huis over de dijk naar de haven om de reis naar Middelburg te gaan maken.

Bij de kaai gekomen zagen zij Carel Giesbrechts en zijn vrouw Helena van de Bergh al staan, waarop Adriaan van Rozendaal zei: " 'T is wonder wat die zullen uitvoeren! "

Toen zij korter bij kwamen sprong Giesbrechts, gewapend met een palle of zijdegeweer [sabel, degen] aan zijn lijf hangende, voor de aangeworven persoon en vroeg hem of hij aangenomen was en wel als bakker of matroos.

Deze antwoordde twee maal met “ja”.

Dan onverwachts komt den dienaar Bestebroer, gewapend met 2 pistolen en een pallas [sabel] achter een molbord vandaan, dat aan de haven stond.

Dit onder ijselijke vloekwoorden en bedreigingen van Giesbrechts en zijn vrouw. Er wordt geroepen dat Van Rozendaal een bedrieger en schelm is en dat de aangeworven persoon is gedwongen om naar Oost-Indië te gaan en er nooit van zal terugkomen.

Daarbij wordt nog geroepen dat zij brave lieden waren en Van Rozendaal maar een deugniet en schelm.

Den dienaar en Giesbrechts pakken de aangeworven persoon vast en slepen hem van Zeeuws gebied over de grens [bij den Agger] op Brabants[Woensdrechts] gebied.

Zo daar het hele gezelschap gekomen is roept Van Rozendaal: “laat mijn man los, ik zal mede naar ’t regtshuis en den burgemeester in Woensdrecht gaan en dan zal men zien of ik een eerlijk man of schelm ben”.

De ruziënde groep komt aan bij het regtshuis [hoogstwaarschijnlijk een herberg die dient als gemeentehuis] ten huize van Josephus Adriaansen, waar in de keuken zijn vrouw, zijn zoon Severain, Hendrik Kock en Gabriël Swagemakers aanwezig zijn.

Nadat allen een kan bier hebben gedronken vraagt Van Rozendaal aan zijn vrouw Anna van Hooydonk de regering [gemeentebestuur] bijeen te halen om aan deze baldadigheden een einde te maken.

Na een tijd komt Anna terug met de mededeling dat er niemand van de regering thuis is.

De twee partijen blijven ruzie maken. Van Rozendaal probeert Giesbrechts tot rede te brengen door te zeggen dat de man is aangenomen in bijzijn van de schepen van Hoogerheide D.G.

Thoma en die heeft ook het engagementbriefje ingevuld.

Onder ijselijke antwoorden Giesbrechts en Bestebroer: “dat liegt de schelm! dat mijnheer Thoma heeft getekend”, en vervolgens slaat Giesbrechts tot tweemaal toe Adriaan van Rozendaal met de platte hand in het gezicht, waardoor deze op een stoel neerzinkt.

Toen hij wat bekomen was, verzocht Van Rozendaal, omdat er geen andere rechtspersonen te vinden waren den dienaar Bestebroer, hem Giesbrechts, en de aangeworven persoon in arrest te nemen.

Het antwoord van Bestebroer was: “Dat doe ik niet voor zielverkopers, maar wel voor andere lieden”.

Aan de aangeworven persoon werd toen door Bestebroer gezegd dat hij kon gaan en staan waar hij wilde en zou hij naar Middelburg willen dan zou hij hem een briefje geven.

Van Rozendaal heeft toen de aangeworven persoon om zijn briefje gevraagd en liet dit zien aan de aanwezige Joseph Adriaansen en Mr. Kock en vertelde hierbij dat de persoon betuigd heeft met het engagement tevreden geweest te zijn en het hem niet kon schelen op welk schip hij terecht kwam als het maar op een Hollands schip was.

Het gezelschap, waaronder schipper Laene die deze verklaring heeft laten optekenen, is toen uit elkaar gegaan.

Wie was nu de schelm of de eerlijke man? Zelf denk ik dat de pot de ketel verwijt dat hij zwart ziet.

Met alle vertier van de 21^e eeuw zien we dat een zondag in de 18^e eeuw in onze contreien niet altijd saai geweest moest zijn.

Het woonhuis van Van den Maegdenbergh dat muurankers droeg uit 1758 met bovenop de klokkentoren, afgebrand in 1944. Personen: Constant van den Maegdenbergh en vrouw Willemsen.

DE FAMILIE VAN DER DUYN, HEREN VAN HINKELENOORD

Na de dood van zijn schoonmoeder Elisabeth de Huijbert is Adam Adriaan van der Duyn de eerste heer van Hinkelenoord.

Een man met nogal wat titels o.a. heer van 's Gravenwezel en Benthorn, voorzitter der Hollandse ridderschap, kolonel des gardes gouverneur van Willemstad en Klundert, hoogheemraad van Delfland, bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie, lid van de raad van state.

In 1753 wordt Adam opgevolgd door zijn zoon Arnoud Joost van der Duyn, met ook een hoop titels waaronder generaal der ruitery, gouverneur van Breda.

Na zijn dood in 1785 neemt zijn ongehuwde zoon Adam Francius van der Duyn de heerlijkheden over.

Een broer van Adam Francius, Willem van der Duyn erfde in 1794 de heerlijkheden.

Deze liet zijn zoon Adam Francois Jules Armand van der Duyn 1771-1848 de familiebezittingen, waaronder ook Hinkelenoord, na.

Met zijn 16 jaar was hij luitenant bij het regiment van Oranje Nassau.

In 1791 kreeg hij een plaats bij de hofhouding van de latere koning Willem I.

Eigenlijk een jaar te jong, werd hij toch in 1793 opgenomen in het Hollandse ridderschap.

Na zijn huwelijk in 1799 met Maria van de Capellen, die in 1810 stierf, knoopte hij weer betrekkingen aan met het oude overschot van de Oranjepartij.

Toen in 1813 het uitzicht bestond dat Nederland zijn vrijheid zou kunnen herkrijgen stond Adam vooraan om dit te bewerkstelligen.

Samen met Gijsbrecht van Hogendorp spande hij zich in om Willem I weer op de troon te krijgen.

Dat heeft hem geen windeieren opgeleverd.

In 1819 werd hij tot buitengewoon ambassadeur bij het Engelse hof benoemd.

Samen met Van Hogendorp werd Adam de graventitel verleend.

Nadat Van der Duyn buitengewoon lid was geweest van de dubbele Staten-Generaal werd hij in 1817 benoemd tot gouverneur van Zuid-Holland en lid van de Provinciale Staten.

In deze periode zou de vriendschap met de koning bekoelen omdat hij partij trok voor Van Hogendorp, die tegen de belastingplannen van Willem I was.

Hij keurde de regeringsplannen af omtrent de Belgische zaken en voorzag ook de revolutie van 1830.

Toch kwam het nog goed op het einde van zijn leven.

Toen hij in 1843 een herinneringsmedaille kreeg als gouverneur van Zuid-Holland kon de regering niet achterblijven en werd hem de titel minister van staat toegekend.

Bij de komst van de Bataafse Republiek in 1795 was geheel Hinkelenoord van baron Adam van der Duyn.

Totaal had hij in oost Zuid-Beveland zo'n 3.000 gemeten als bezit. De in 1861 ingedijkte Van der Duynspolder zou zijn naam dragen.

De laatste Van der Duyn is Eleonore Anna barones van der Duyn die door haar huwelijk met Hendrik Gerard Johan Völcker de heerlijkheid overdraagt aan deze familie.

Maar na de Franse revolutie in de daaruit ontstane Bataafse Republiek in 1795 werden de oude [heerlijke] rechten als vervallen beschouwd. Men erkende toen geen grafelijkheid meer. Lenen die door kinderloosheid niet meer overgeerfd konden worden, werden beschouwd als vervallen te zijn "in den boezem des volks".

INVENTARISATIE IN DE POLDER

Adam Francois baron van der Duyn, heer van Hinkelenoord [1785-1793], is in 1793 op het slagveld bij Rijsel [Frankrijk] gesneuveld.

In 1794 erft Willem van der Duyn het gebied van Hinkelenoord van zijn gesneuvelde broer en wordt dan ook de nieuwe ambachtshoofd van Hinkelenoord.

Een roerige periode is aangebroken onder het bewind van de Fransen.

In 1792 had men nog te maken gehad met zeebraken die plaats vonden tussen de eerste hoeve van Van Putte en de vierde hoeve van Michielsens.

Deze extra kosten waren, met de kosten van de aanleg van de Dodenweg in de Zuidpolder van 1178 gulden, een aanslag op de polderkas.

In 1793 wordt onder Frans bewind een inventarisatie gemaakt van de bewoners en in 1794 komen de gebouwen en landerijen aan de beurt.

Schout en secretaris P. de Geep en schepenen P. Blaskens en P. Willekens doen de volkstelling.

Bewoners op het ambachtshuis:

Cornelis Vettens	man
Adriana Marijnen	vrouw
Johanna Vettens	kind
Anna Slooven	meid

Eerste hofstede: 132 gemet met huisinge, schuur, wagenhuis, schaapskooi en verder timmeringe. Getaxeerd: 4.400 ponden Vlaams.

Bewoners:

Willem van Putte	man
Cornelia Vettens	vrouw
Anthony Jansen	knecht
Willem Swagenmakers	knecht
Cornelis Nuyts	knecht
Pieter Jan Broos	schaapwachter
Pieter Nuyts	koewachter
Adriana Mous	dienstmeid
Cornelia Broos	dienstmeid

Tweede hofstede: huisinge, schuur en verder timmeringe 100 gemet met dijken, gorzen en slikken. Getaxeerd 3.323 ponden Vlaams.

Bewoners:

Pieter Jacobs	man
Johanna Maria Hessenschreuder	vrouw
Jan Jacobs	kind
Jacobus Jacobs	kind
Marie Jacobs	kind
Catharina Jacobs	kind
Adriaan Hugens	knecht
Jan Nuyts	knecht
Cornelis Adriaansen	knecht
Johanna Nuyts	meid
Maria Mous	meid
Josephus Nuyts	schaapwachter

Derde hofstede: huisinge, schuur, wagenhuis, schaapskooi 100 gemet met dijken, gorzen, slikken. Getaxeerd 3.333 pond Vlaams.

Bewoners:

Anthony Jacobs	man
Maria Machielsens	vrouw
Machiel Jacobs	zoon
Cornelis Franciscus Jacobs	kind
Pieter de Dooy	knecht
Lauwreij's Lauwrij'sen	knecht
Pieter van Oevelen	knecht
Adriaan Verbruggen	schaapwachter
Elisabeth van Dooren	meid
Maria Nuijts	meid

Vierde hofstede: huisinge, schuur, schaapstal en timmeringe 100 gemet met ged. dijk, gorsen, slikken. Getaxeerd 3.333 ponden Vlaams.

Bewoners:

Jacobus Michielsens	man
Anna Catharina de Bie	vrouw
Anna Catharina Michielsens	kind
Isabella Michielsens	kind
Jan Baptist Hugens	knecht
Johannes Wils	knecht
Nicolaas van As	knecht
Johannes Soffers	schaapwachter
Maria Rommens	meid
Anna Verbraak	meid
Cornelis Michielsens	de vader
Michiel Michielsens	de broeder

Op 't stel van Hoogerwerf wordt Jacobus Jansen nog genoemd als herder.

BEDRIJFSKAARTEN EN BOEKJES

De bedrijfskaartenboekjes zijn een typisch Zeeuws verschijnsel. Ze bevatten alle bij een boerderij behorende kavels grond, getekend en gesigineerd door een beëdigd landmeter met de grootte van de kavels en de plaats waar ze lagen.

Het titelblad is vaak versierd met ornamenten. Op de tweede bladzijde ziet men de ligging van de bedrijfgebouwen [boerderij] met tuin en hof in de omgeving. De volgende bladzijden zijn afbeeldingen van de kavels grond met de grootte en plaats waar ze liggen.

De boekjes en kaarten zijn vanaf de 17^e eeuw ontstaan. Zoals ik al zei een typisch Zeeuws produkt, de streek waar boeren zaten met vele kavels grond.

Zij hadden ook het geld om zo'n eenmalig boekje of kaart te laten maken.

Want het kostte natuurlijk veel geld om door een beëdigd landmeter al je kavels grond op te laten meten en daarna ze allemaal in te tekenen.

Om in landen van Overmaas en Brabant het beroep van landmeter uit te mogen oefenen, moesten de kandidaat-landmeters een admissie bekomen in de Raad van Brabant of in de bevoegde controle instelling [de geheime raad].

Men moest een examen afleggen voor een jury van "experte meesters landmeters en de oude mathematiciens".

De geslaagden werden geadmitteerd en moesten de eed afleggen.

Alleen geadmitteerde landmeters mochten het landmetersberoep uitoefenen.

De kaarten worden dan ondertekend met: geadmitteerd landmeter

Ook Hinkelenoord bracht een geadmitteerd landmeter voort, nl. de in 1744 geboren Michael Michielsens, zoon van Cornelis Machielsens en Catharina Bavens van de 4de hoeve.

Op streekkaarten die hij tussen 1775-1800 tekent schrijft hij groots dat hij geadmitteerd is te 's-Gravenhage.

De kaarten en de gebouwen in de boekjes werden ingetekend en daarna geaquarelleerd.

De landmeter moest ook nog een beetje kunstenaar zijn.

Bij boekjes die zijn overgebleven ziet men losse bladzijden uit andere boekjes. Dit kwam door verkoop van een kavel grond en de afbeelding van de kavel ging mee naar de koper die het bij zijn boekje voegde.

Van Tholen en St. Philipsland zijn de meeste boekjes bewaard.

Doordat Willem van Putte hier veel kontakten had heeft hij de Thoolse landmeter Korstiaan Bestebroer in 1772 opdracht gegeven om zijn bezittingen onder Woensdrecht vast te leggen.

Dat heeft Bestebroer gedaan op een nog minder voorkomende bedrijfskaart [manuskriptkaart].

De bezittingen van Willem van Putte lagen in de Zuidpolder van Woensdrecht en die zijn erop ingetekend.

Van Hinkelenoord heeft hij de eerste twee hoeves getekend; van Van Putte en Jacobs.

De hoeven van Hinkelenoord met het spuy en het ambachtshuis komen er ook op voor.

Leuk is dat hij Woensdrecht heeft getekend met alle woningen meest aan de Dorpstraat.

Buiten de kerk bij de stompe toren ziet men maar drie huizen met pannen daken, de rest zou stro of riet zijn.

De reden hiervan kan geweest zijn dat zijn broer Gerard en zoon Gerit van Putte allebij burgemeester-secretaris van Woensdrecht zijn geweest.

Misschien had Willem een beetje het gevoel dat Woensdrecht ook van hem was.

Al bleek dat dan weer niet uit een testament uit 1782, waarin hij 3 gulden zou nalaten voor de armen van Woensdrecht als hij onverwacht zou sterven.

De kaart kwam in 2002 op een veiling, was veel gebruikt en gescheurd en achterop met 4 lagen Goese kranten beplakt om bij elkaar te houden.

Op een stuk krant uit 1851 stonden de landbouwprijzen genoteerd en ondertekend door een Van Putte.

Met de komst van het kadaster in 1832 waren deze kaarten en boekjes overbodig geworden.

FTZUIDLAND

वि

DIRECT

WOMEN

GENEVE MET

HINK FLENOOK

Kauzelen. Witting.

de Polder

Prins Carels
Polder.

Dr. Harriehad Mansergh

Kaigens-Veld Hemels-Broden

Gedeelte van de kaart van Kristiaan Bestebroer 1772.

GETIJDEHAVENS EN SPUIKOMMEN BIJ WOENDRECHT

Bij de bedijking in 1861 van de Caterspolder, waarvoor rentmeester A. Hombach uit Hulst [in dienst van de familie Völcker] en P.J. de Caters uit Antwerpen in 1854 concessie hadden aangevraagd, werd ook de haven van Hinkelenoord bedijkt.

De haven Hinkelenoord moest 200 meter opschuiven om zo weer aan open water te liggen.

Zo heeft Woensdrecht zeven getijdehavens gehad:

1^e haven in 1492 bij het Neerland van Woensdrecht.

2^e de haven van de polder van Woensdrecht in 1651

3^e de eerste haven van Hinkelenoord in 1685 recht voor de Agger

4^e wegens slechte werking 150 meter westelijk opgeschoven ± 1725

5^e weer 200 meter verder in 1861 westelijk voorbij de Caterspolder in de uiterste noordwesthoek van Hinkelenoord

6^e 885 bij de indijking van de Damespolder achter de hoeve van Peter Michielsens in de Damespolder

7^e de laatste Woensdrechtse haven kwam er bij de bedijking van de Völckerpolder in 1904.

De laatste havenmeester en herberghouder in het havenhuis was Jan Huyps tot in de jaren 60.

Een getijdehaven wil zeggen dat het peil van het water in de havenkom tussen eb en vloed zeer wisselend is.

Bij eb kan de haven practies droog staan en ook de voor liggende buitenkil.

Die buitenkil was meestal de grootste en diepere kreek in het schorregebied.

Bij opkomend water liep de buitenkil en de haven vol. Bij vloed konden dan de schepen uitvaren en was de haven ook bereikbaar voor volgeladen schepen.

Niet geladen schepen konden vanwege hun geringe diepgang bij lage waterstand toch de haven bereiken.

Voor de vele getijdehaventjes aan de Westerschelde werden platte visserscheepjes zoals hoogaars en hengsten gebouwd, die bij een laag peil in de buitenkil toch de haven konden bereiken.

In de 19^e en tot ver in de 20^e eeuw werden in Paal in Zeeuws-Vlaanderen op de werf van Verras deze houten scheepjes gemaakt.

Maar moest een schip met bieten in 1950 de Woensdrechtse haven verlaten, dan moet het echt hoog water [vloed] zijn.

De schipper had dan nog liefst springtij, dan kon zijn schip zwaarder beladen worden.

Wat voor dienst deed nu een spuiKOM?

Om de haven en een gedeelte van de vastliggende buitenkil [vaargeul] op diepte te houden had men de mogelijkheid "spuyen".

Vloed liet altijd slib achter in de havenkom en buitenkil.

We hebben gezien dat in het begin bij Hinkelenoord een buitendijkse spuiKOM was. De werking van deze spuiKOM met een haakse hoek op de havenkom was natuurlijk niet geweldig.

De bedoeling was dat achter de sluis, binnendijs, een spuiKOM werd gemaakt.

Dit is een ruimte [bassin, boezem] die men bij opkomend water vol liet lopen. Bij hoog water werd dan de sluisdeur dicht gedraaid.

Er stond een vijver vol met water achter de sluisdeuren.

Bij laag water wanneer de havenkom en buitenkil prakties droogstonden, werden de sluisdeuren open gedraaid en stortte het water uit de spuiKOM door de haven en het voorste deel van de vaargeul om zo de blubber richting Schelde mee te voeren.

Een goede spuiKOM had buiten de sluisdeuren achter de spuiKOM ook een afsluiting. Als men van zee water inliet kon dat niet doorlopen in de binnenkil in de polder. Had men die binnenafsluiting niet, kon men door dichtdraaien van de sluisdeuren het binnenwater ophouden en zo de spuiKOM vullen. Dit duurde langer en was nadelig voor het waterpeil in de achterliggende polders, wat dan te hoog werd.

Nu was dat spuien niet zaligmakend. De havenkom en het voorste gedeelte van de buitenkil werden wel schoongespoeld.

Maar veel grond zette zich een eind verder af in de buitenkil. Er ontstond een dam, die dan weer met behulp van paarden en sleeën weggevoerd moest worden verder de schorren in. Dit kon alleen met laag water.

Bij het spuien had de sluiswachter de gewoonte om een vlag op te hangen bij de haven.

Dan wisten vissers in de haven en buitenkil dat er gespuid zou worden met laag water.

Dit zou om oorlog redenen op 10 juni 1940 niet gebeurd zijn in de Woensdrechtse haven.

Charles Boeykens, visser uit Ossendrecht, was op visvangst geweest op de Westerschelde. De opbrengst had hij in de beun gedaan die lag in de Woensdrechtse haven.

Een beun is een houten bewaarkist met gaten, die in het water drijft en waarin de vis langer vers blijft.

Toen Charles met zijn zoon bij laag water de beun wilde leeghalen werden ze verrast door een muur van water [het spuien]. Charles Boeykens werd meegesleurd en verdrong. Zijn zoon die hem nog probeerde te redden overleefde wel dit vreselijke ongeluk.

Het was niet alleen nodig voor de scheepvaart dat de haven en de buitenkil op diepte gehouden moesten worden.

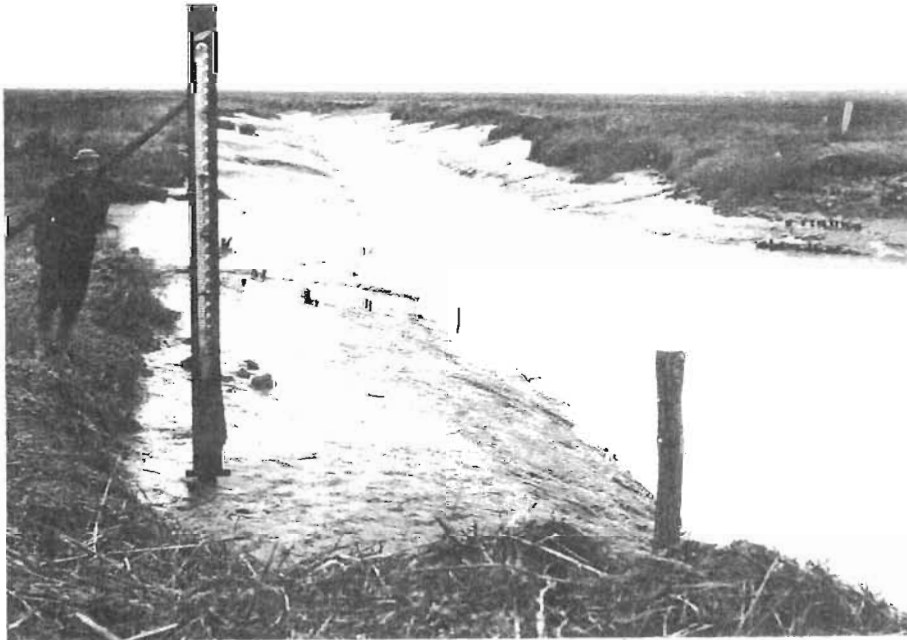
Voor de ontwatering van de achterliggende polders was dit een eerste vereiste. Zouden deze polders slecht ontwaterd zijn dan was van goede bouwland geen sprake.

Na de bedijking van de Damespolder in 1885 bleek de buitenkil [kreek], die in de tegenwoordige Völckerpolder lag, veel te ondiep.

De ontwatering van de Damespolder, Paterspolder en Hinkelenoord was niet optimaal en de boeren hadden veel “val” [lage natte stukken].

Al waren de schorren er nog niet klaar voor [geen klei genoeg], toch kreeg men concessie om in 1904 de Völckerpolder in te dijken.

Bij de bedijking kon men dan gelijktijdig de binnenkil zo maken [van diepte] dat de ontwatering van de achterliggende polders verzekerd was.

*De buitenkil bij de laatste haven van Woensdrecht, 1904. [gemeente Rilland-Bath].
Jan Huyys bij de peillat.*

DE FAMILIE VAN PUTTE 1779-1805 IN WOENSDRECHT

Willem van Putte, de boer van de eerste hoeve, had buiten zijn bezittingen in de Zuidpolder van Woensdrecht en de boerderij in Nieuw-Vosmeer nog twee boerderijen in het “hoog” in Woensdrecht.

Van zijn broer Geert koopt hij in 1779 een hoeve en enkele kavels grond aan de Dorpsstraat in Woensdrecht [nr. 133].

Tevens was hij in bezit van een hofstede genaamd “den Driehoek”[bij het vredesactivisten huis”]. Op dit laatste eigendom had hij zijn zoon Gerrit geplaatst om het bedrijf te leiden.

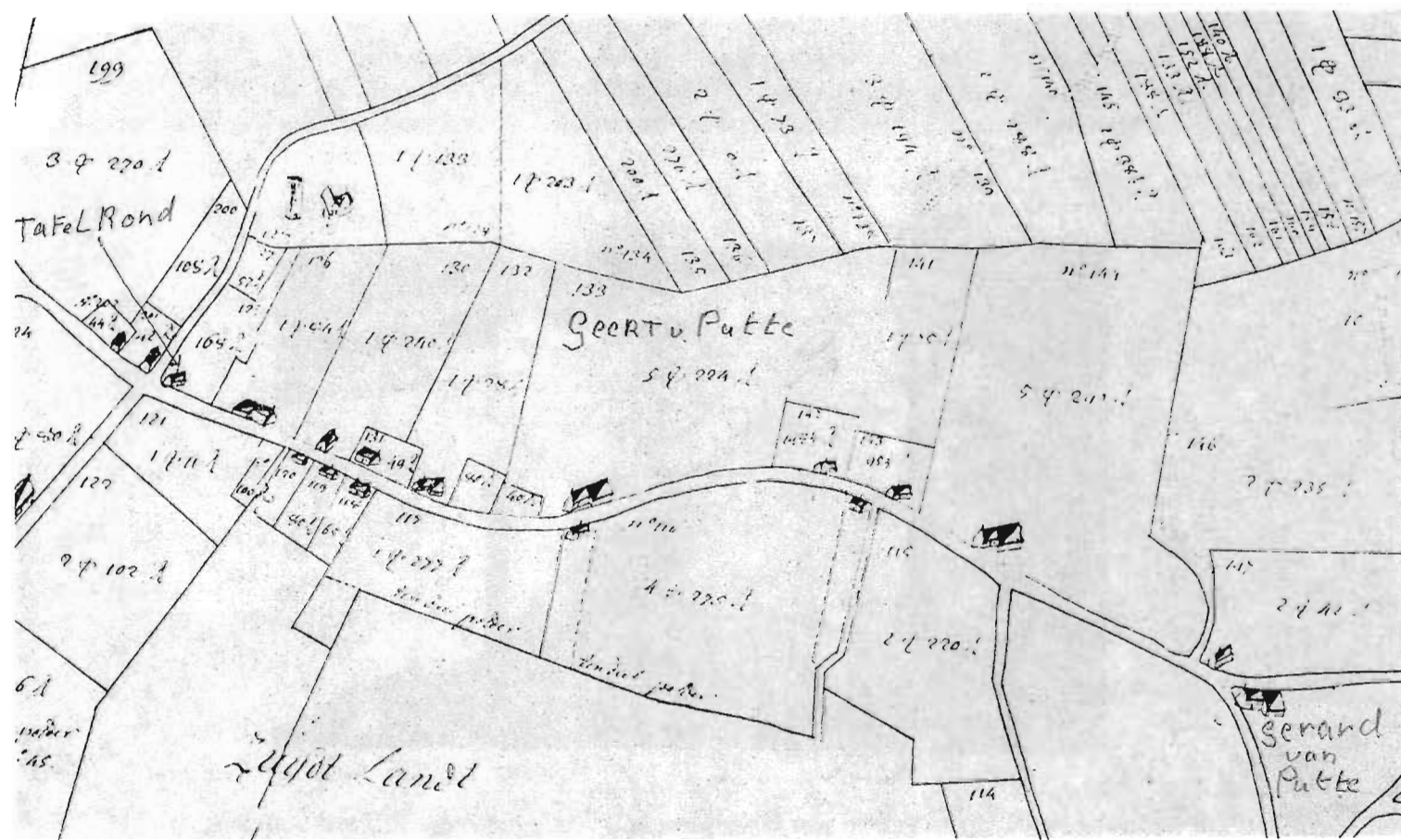
Zowel Gerard [broer] als Gerrit [zoon] waren burgemeester van Woensdrecht.

Op 28 november 1797 maakt hij testamentair alles in Woensdrecht over aan zijn zoon Gerrit.

In 1795 zien we de ongehuwde dochter van Gerrit, Catharina van Putte, inwonen bij haar grootvader Willem in Hinkelenoord.

Na de dood van Willem van Putte in 1804 in zij, 30 jaar oud, haar grootvader gaan opvolgen op de eerste hoeve.

In 1786 hadden Catharina en Cornelia, dochters van burgemeester Gerrit van Putte, ieder een zilveren lepel en vork gehad van de weduwe Willemina Kruijt, wonende te Woensdrecht. Zij was de vrouw van de commandant van het konvooi schepen op de Schelde dat voor aflossing van de wacht gevestigd was op 't stel van Hoogerwerf. Dit voorval werd notarieel vastgelegd. De “goede luyden” waren bevriend met elkaar.

Dorpsstraat Woensdrecht ± 1760 met de boerderijen van Geert en Gerard van Putte, beiden burgemeester van Woensdrecht.

Wat de polder betreft werd er in 1799 een collecte gehouden ten bate van de noodlijdenden van de jongste watersnood.

Laurentius de Geep volgt zijn vader Pieter op als schout en secretaris van Hinkelenoord in 1799.

Willem van Putte geeft het ambt van schepen over aan zijn zoon Gerrit.

Uit de haven van Hinkelenoord vertrekken in 1797 twee schepen met Franse militairen, waarvan er een bij vertrek zinkt.

Op 7 september 1799 komt een brief in Hinkelenoord aan van het gemeentebestuur van Goes, hoofdplaats van de tweede ring in het 8ste departement van de Schelde en Maas, met het verzoek om zo mogelijk binnen 4 dagen te leveren te Amersfoort geschikte voerlieden en drijvers t.b.v. de veldtrain [mannen van 18-50 jaren].

Aangeraden werd iedereen op te roepen en tenminste één man aan te nemen.

Omdat er maar 4 bouwman's hoeven zijn en de aanwerving niet zou lukken wordt aan de dienaar van de gemeente, Jacobus Michielsen, aangeraden buiten de gemeente een vervangend persoon te zoeken.

DE NIEUWE HINKELENOORD: 1801

In 1783 waren de eerste bijeenkomsten geweest om de rijzende gorzen, slikken en aanwassen van grote en kleine Agger, waarop de schans genaamd "Hogerwerf" heeft gestaan, in te dijken.

De eigenaren van dat gebied waren Arnaut Joost baron van der Duyn, heer van Hinkelenoord en klein Agger. En Mathijs Hendrik van Son Hendriksoon, ambachtsheer van Hinkelenoord.* De bedijking zal geschieden met behulp van de Rijnlandse roede. Voor dijken en waterwegen wordt de Putse roede gebruikt.

Bij vaststelling van de tienden worden buiten granen, meekrap, tabak, klaver, zaad en boekweit genoemd, wat ons weer inzicht geeft welke gewassen men verbouwde.

De familie Van der Duyn zal na de bedijking in de oude en nieuwe Hinkelenoordpolder tezamen 976 gemeten in bezit hebben.

Vier jaar na de bedijking wordt van staatswege weer inventarisatie gedaan. Blijken er 6 gehuwden [3 echtparen], 2 ongehuwden en 12 kinderen te zijn in de Nieuwe Hinkelenoord, tevens zijn er 16 werklieden.

35 paarden doen er het werk. Er zijn 49 stuks hoornvee en 212 schapen.

Dit allemaal op 539 gemet akkerland en 68 gemet weiland.

De plattegrond van Nieuw Hinkelenoord laat ons zien dat men om de stelle van Hoogerwerf heen heeft bedijkt.

De Nieuwe Hinkelenoord, zo'n 600 gemet groot, waarvan 539 gemet bouwland, had bij de oogst natuurlijk niet genoeg personeel.

De polder was nieuw en nog weinig landlieden in de polder.

Hoe loste men dat op?

Adrianus van Halteren, verpachter in opdracht van notaris F.J. de Vos, residerende te Ossendrecht zal de granen aan de laagste inschrijver gunnen om deze te oogsten.

Johannes Dietvors, beëdigd, gepatendeerd landmeter uit Woensdrecht stond in voor de oppervlakte van de percelen.

De landmeter had zijn werk, want hij verdeelde de kavels granen in perceeltjes van ruim 1 gemet tot ruim 2 gemet groot.

*Beiden waren "heren" van Hinkelenoord, omdat ze beiden grond in bezit hadden.

After dinner

van *Min* KELENOORD EN HOOG ERWERF ONDER.

ZEELAND) ALS MEDE EEN GEDEELTE VAN OSSENDRIFT ONDER

Bentham, Mr. Brevet Fon, Jaare Achtien. In onst Lon.

De pachters mochten op de verpachtdag niet door de granen lopen, maar aan de kant blijven. Bij de vele voorwaarden die in het kontrakt staan noemen we als eerste dat het graan niet gemaaid of gepikt mag worden. Men mag het alleen snijden met de sikkel en ten tweede de graanhopen mogen niet groter zijn dan 10 schoven.

Maar voor men dat doet moet men het graan laten "opzonnen en nazonnen".

Dit alles stond natuurlijk onder supervisie van de rentmeester.

In 1813 wordt in de Nieuwe Hinkelenoord en Hoogerwerf 176 gemet en 71 roede verpacht.

De ontvangsten per gemet liggen tussen de 40 en 65 Franse franken.

Dit natuurlijk naar zwaarte [kwaliteit] van het gewas.

De pachters waren ook boeren van de polders uit de omgeving, maar ook van het hoogland van Woensdrecht en Ossendrecht.

Zo zien we Gerrit van Putte, boer en burgemeester van Woensdrecht, ook percelen pachten, al zal hij het werk wel door zijn knechten hebben laten doen.

We noemen de namen van de pachters in 1813 om inzicht te krijgen welke families er in onze contreien woonden.

Gerrit van Putte, Jacobus Verkouteren, Jan de Weert, Jan Koekhoven, weduwe Brouwers, Petrus van de Moer, Jacobus Kuylen, Leendert Adriaansen, Machiel Jacobs, Cornelis Jacobs, Pieter Jan van de Moer, Hendrik Sinant, Jan van Tilburg, Jacobus Jacobs-Michielsen, Cornelis Mous, Bernardus Mijs, Pieter Jansen, Cornelis Vadden, Willem Nuyts, Benedictus van Laarhoven, Dirk Roeken, Pieter van Lindonk, Jan Dingemans, Gerard Lijs, Jan Baptist Notelliers, Willem Brooymans, Pieter Willemse, Rardus van den Bergh, Gabriel Swagemakers, Cornelis Kil, Jan Baptist Melsen, Cornelis de Moor, Pieter van Eekelen, Jacobus Wuijts, Adriaan Dekkers, Joseph Zwagemakers, Adriaan van Loon, Severain Adriaansen, Willem Smits, Pieter Goosen, Cornelis Dingemans, Dingeman Nelen, Jacobus Dingemans, Hendrik Wesenbeek, Christaan Jansen, Pieter Groffen, Adriaan Lauwrijssen, Jacobus Kats en Gerard van Putte.

Wij laten Nieuw Hinkelenoord rusten en richten ons verder op de Oud-Hinkelenoordpolder en het Zuidland van Woensdrecht.

Oud en Nieuw Hinkelenoord zal vanaf 1808 tot Woensdrecht gaan behoren. Brabants i.p.v. Zeeuws gebied.

In 1805 had er in Hinkelenoord nog inventarisatie plaats gevonden en zien we op het ambachtshuis 1 ongehuwde herbergier met 1 kind. Op de boerderijen gemiddeld 4 werkbodes, ongeveer 9 paarden, 12 stuks hoornvee en op de 1ste hoeve [Van Putte] 100 schapen en de 4de hoeve [Jacobs-Michielsen] 112 schapen.

Op de 4de hoeve is $\frac{1}{4}$ weiland [25 gemet].

In dit jaar 1805 wordt Jacobus Jacobs aangesteld tot lid van het gemeentebestuur en rechtbank van Hinkelenoord.

In 1807 laten P.F.O. van Son, namens zijn vader Hendrik van Son, en Willem, baron van der Duyn, weten dat er in deze polder geen belasting van hoorngeld, bezaaide gemeten of soortelijke grondlasten zijn geheven geworden dan alleen de 100ste en 200ste penning, zowel op de landen als de tienden.

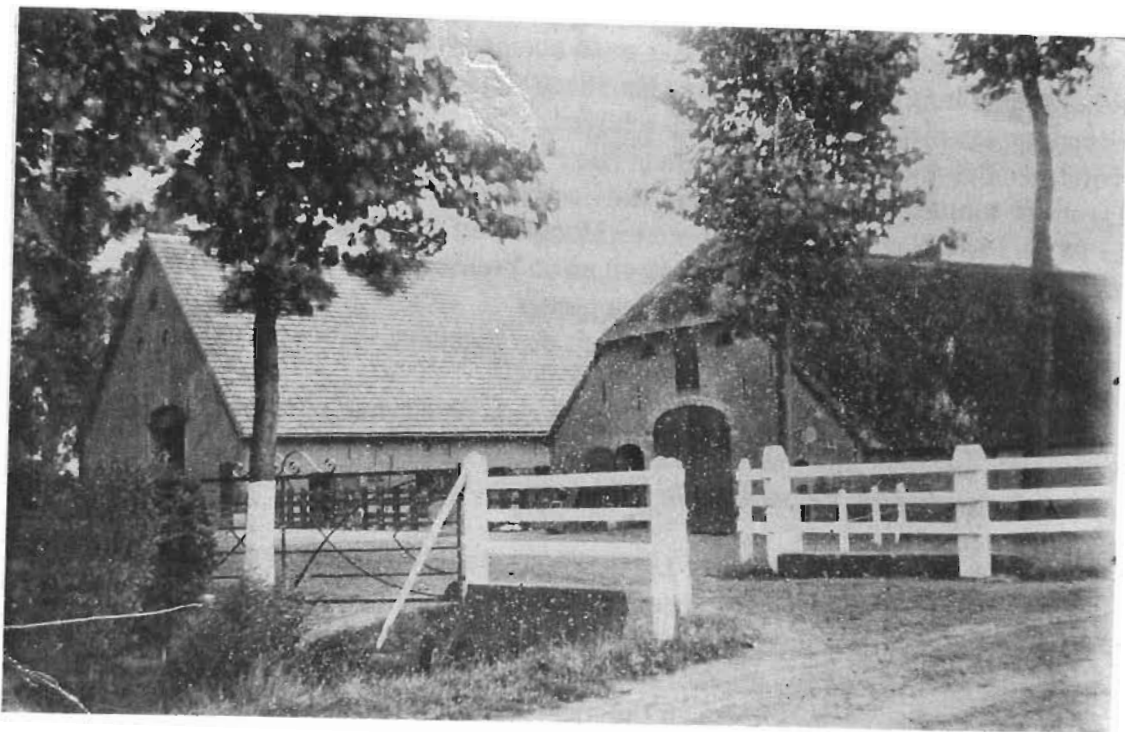
Er moet een zucht van verlichting hebben geklonken bij de bewoners van Hinkelenoord toen hun zeedijk [de Kromvliet en Hollandse dam] met de bedijking van de Nieuwe Hinkelenoord een slapende dijk was geworden.

Had men in 1797 nog zeebraken gehad, met een polder voor hun oude zeedijk was de kans op doorbraken miniem geworden.

In het noordwesten [den Hoek] vanaf de nieuwe dijk [Nieuw Hinkelenoord] tot aan de haven ligt de polder nog aan de open zee. Dit stuk zeedijk gaat men in 1808 verzwaren.

Ondertekenaars voor dit werk, dat 1.300 gulden zal gaan kosten, zijn rentmeester Laurentius Geep voor Hinkelenoord en voor het Zuidland van Woensdrecht Gerrit van Putte, Jac Kuylen, Gabriel Swagemakers, Jac van de Moer, W. Smits en Jac. Melsen.

Het verzwaarsel van de dijk op den Hoek dat ook bekramd is krijgt het bij de eerste zware storm zwaar te verduren. Gelijk zijn er weer zeebraken die moeten hersteld worden.

De boerderij in de Nieuwe Hinkelenoord.

Luchtfoto: 3de hoeve Van den Maegdenbergh na 1960.

De haven, spuikom en Ambachtshuis van Hinkelenoord sinds 1750 op de kaart van Bestebroer.

In 1809 komt Laurentius Geep, rentmeester, boekhouder uit Bergen op Zoom met 2 patenten [vergunningen], een voor de boeren en een voor de herbergier van het ambachtshuis in de polder.

Als hij de vergunning op het ambachtshuis wil afgeven blijkt daar, volgens hem, een schamel persoon aanwezig te zijn.

Deze deelde hem mede dat hij in “gene deele” een tapper was en dat hij geen herberg hield.

Geep beklagt zich dan dat hij de 30 stuivers [die het patent kostte] had voorgesloten en nu niet kon innen. Dus geen bier in het ambachtshuis bij de haven.

Nu Hinkelenoord bij Woensdrecht is gaan behoren ziet men zowel bij bestuursfuncties, maar ook bij werkzaamheden aan wegen en watergangen, veel mensen uit de Zuidpolder en Woensdrecht naar voren komen.

Bv. Jacobus Bril en Gerard Moors als dijkgraaf en gezworene. Andere namen als ondertekenaar van de stukken, Gerrit van Putte, W. van Halteren, Th. Willemsen, J. Koekhoven, Jan Looyen, P. Kouwenberg, Jac van de Moer, J. Kuylen.

Als werkers in de polders, Siardus de Jong, Adriaan van Oevelen, Jan Pijnen, Anton van de Eijnden en Mathijs Willemsen, Cornelis van Opdorp, Jacobus Swagemakers.

Jan van Roosendaal is dijkbode en Corn. Vettens is de sluiswachter [hoogstwaarschijnlijk de “schamel” persoon].

In 1813 worden jongens opgeroepen om in dienst te treden van het nieuwe leger van de verenigde Nederlanden van Willem I. Dit wordt de periode dat België echt Nederlands gebied is tot 1830.

Op hoeve 3 is Michiel Jacobs de bouwman, zijn zoon Cornelis Franciscus Jacobs, geboren 1793, moet ook zijn dienstplicht vervullen.

Het was toen mogelijk een vervanger, remplaceant, te zoeken om tegen betaling de dienstplicht over te nemen. Michael de Mayer uit Antwerpen is bereid dit te doen.

Er wordt notarieel vastgelegd dat De Mayer de eerste 3 maanden 400 gulden Brabants ontvangt, na 3 maanden krijgt hij nog eens 100 gulden, mits hij laat horen bij welk regiment hij is ingedeeld.

Na 2 jaar dienst krijgt hij nog eens 1.500 gulden, plus de interest. Bij sneller uittreden krijgt hij toch het geld. Maar moet hij langer dienen, zal hij niet meer ontvangen.

Michael Jacobs, die een vervanger had gevonden voor zijn zoon Cornelis, zou eind van dat jaar al sterven, 51 jaar oud.

In 1792 was hij gehuwd met Elisabeth Moors, waarvan hij een zoon had. Hij trouwt voor de tweede keer in 1797 met Ida de Bie.

Na zijn dood op 1 juni 1814 wordt op de 3de hoeve in Hinkelenoord een inventarisatie gemaakt van de roerende en de onroerende goederen onder de getuigen Gerrit van Putte en Wilhelmus Melsen, burgemeester te Ossendrecht.

Dit gebeurt omdat er nog 5 minderjarige kinderen waren uit het tweede huwelijk:

Pieter Jan 16 jaar, Sarina 15 jaar, Catharina 14 jaar, Antonis 12 jaar en Jacobus 10 jaar, tevens hun meerderjarige broer Cornelis Franciscus Jacobs uit het eerste huwelijk met Elisabeth Moors.

Wat er rond 1800 in en om de hofstede was en wat voor waarde het had lezen we in de volgende inventarisatie.

“Eerstelijk in de keuken van de huysinge gekomen zijne licht scheppende langs de werf”.

In de schoorsteen.

Een ruw ijzeren tang, aartijzer	2 gulden	
11 geleije [aardewerken] borden en een kom	1 gulden	15 stuivers
2 porseleinen kommen en een trekpots en theegoed	1 gulden	4 stuivers
16 borden en een kom	1 gulden	
13 geleije schotels 8 borden, 1 kom, kwispeldoor	2 gulden	
1 hoekkastje	6 gulden	
5 schilderijen, 1 spiegel	4 gulden	
3 oude verlapte blaadjes, glasgordijnen, schoorsteenkleed	6 gulden	
12 bierglazen en 12 roomers	3 gulden	12 stuivers
een staande klok	21 gulden	
2 tinnen schotels 9 dito borden, visplaat, mosterdpot, peperbus		
5 lepels, 2 koffieketels en eenige kommen	12 gulden	
2 tinnen schotels, bierkan, blikken comfoor,		
2 koperen kandelaars, en enig geleije goed	5 gulden	
2 spinnewielen met enig lijntouw	2 gulden	
37 geleije borden, 4 schotels	2 gulden	12 stuivers
koperen vijzel en een blikken thee emmer	3 gulden	
koperen tabakspot, koperen comfoortje, koffiemolen en een bus	2 gulden	
2 geleije trekpotten, 2 melkkannetjes, suikerpot, spoelhouwer,		
en een partijtje theegoed, 12 messen en 21 vorken	4 gulden	2 stuivers
tinnen inktkoker, 2 blikken trommeltjes, theebus en 3 flessen	2 gulden	
snaphaan [geweer], een magasiyntje	2 gulden	
20 grote en kleine borden, 2 mosterdpotten	4 gulden	
5 tinnen schotels en 16 borden	8 gulden	
2 tinnen kandelaars, tinnen waterpot, kaarsensnuiters en		
suikerspaan	5 gulden	
2 olie en azijn zetjes met glaasjes, peperbus, koperen		
koffiekan met ketel	6 gulden	

Een pluimebed, hoofdpeuling, 2 kussens, 2 lakens, catoenen en wollen deken met gordijnen en het valletje	60 gulden	
nog een met 3 kussens, lakens en gordijnen en deken	30 gulden	
2 paar gordijnen met tafelkleed	6 gulden	
2 tafels en 6 stoelen	6 gulden	
een stukje spek	3 gulden	
In de keet		
Hangijzer, koekepan, vuurtang, theeketel, ketting, blaaspijp [om vuur aan te blazen], roosters	5 gulden	
2 stukken gerookt ham	3 gulden	
7 geleije schootels, schoorsteenkleed	1 gulden	10 stuivers
een rek met 3 tinnen schotels, koperen lamp, blik, blaadje, en enig defekt theegoed	2 gulden	10 stuivers
nog een rek met 7 geleije borden, melkkan, suikerpot en enig oud theegoed	1 gulden	
enige handdoeken, tafeldoek, borstel	1 gulden	
In de spin		
3 ijzeren, 3 tinnen schotels, zoutvat, broodbak, melkpotjes, 3 aardeschotels, en een stukje spek aan een klamp, 12 vorken en 2 messen	8 gulden	
2 kleine koffieketels	1 gulden	
baktrog met deegschep 3 bakken en enige zemelen	4 gulden	
2 koperen keteltjes	3 gulden	
2 tafels, 15 stoelen, 1 stoof, handveger bak, 2 oude komfoortjes	10 gulden	
Op de Moos		
Een karngemak en staf	5 gulden	
Borden, tinnen schotels, koffieketeltje	4 gulden	
1 bord met 2 pollepels, schuimspaan, bierkan, ijzeren potje met aardewerk	2 gulden	
In het herenhuis		
2 ijzeren treefters, ketting	2 gulden	
het gaande werk van keesmolen [kaasmolen] met de koperen ketel	50 gulden	
de melkton, 2 manden sleegturf, 2 oude stoelen en een bankje	3 gulden	
Op 't opkamertje		
Een pluimebed, peuling, 1 kussen, 2 lakens en een deken	24 gulden	
Hetzelfde met gordijnen en een valletje	24 gulden	
2 karzaaltjes [?]	12 gulden	
2 korren met 6 knollen handdoeken en een kas	8 gulden	
2 oude tinnen waterpotten [pispotten], een tuinschaar, houten bak	2 gulden	
11 geleije schotels en 62 grootte en kleine borden, kommetjes en aardewerk	12 gulden	
11 bierglazen	1 gulden	4 stuivers
een zak stroy, kwakelhooy, zaadschoof en een oude snaphaan	1 gulden	10 stuivers
een tafeltje, 2 oude stoelen		10 stuivers

In de kelder		
2 vaten bier	6 gulden	
6 tonnetjes en 5 waskuipjes	11 gulden	
2 koperen ketels, ijzer pot en bierkan	5 gulden	
3 bierstellen, houten scheelen [deksels], oude teilen, doofpot, olykruiken en 2 potjes	10 gulden	
een waskuip met 2 kleine bolletjes, melkkannnetje en botterbak	6 gulden	
Op zolder		
Een ledikant met het behangsel	10 gulden	
2 pluime bedden, hoofdpeuling met 2 kussens, lakens en dekens	90 gulden	
een koperen marmiet, tinnen tabakspot, bierkan, 3 schotels, 2 borden, 25 kleien en grote lepels, ijzeren stoof	14 gulden	
blikken trom, koperen blaadje, tabaksconfoor, beddepan, 3 koperen ketels, beddepan	24 gulden	
schalen blauwsel en gewit	4 gulden	
2 kisten, melkbak	20 gulden	
2 schragen, mangelbak, blikken lantaarn met 3 aardewerk potten en enig aardewerk	3 gulden	
2 kistjes en 2 bakken	6 gulden	
3 graanzeven	12 gulden	
1 kapstok, 3 roeden en een zakschepel	1 gulden	
1 zwart ijzeren koekepan, een rijzaal met halters, gestrengen en touwen	14 gulden	
1 kakstoel, wieg, oude stoelen, spinnewielen en enig oud hout	2 gulden	
30 zakken en 2 zaaykleden, rijzaaltje met dekkleden	25 gulden	
3 stukjes vlees enz. eindjes worst	3 gulden	
4 sye spek	42 gulden	
een meuke met zomersaat	2 gulden	
een hoopje haren	6 gulden	
209 en een halve zak tarwe à 6 gulden de zak	1.257 gulden	
90 zakken wintergast à 18 stuivers de zak	263 gulden	
8,5 zak zomergerst à 2 gulden 12 stuivers	22 gulden	2 stuivers
38 zakken paardebonden à 2 gulden 14 stuivers	102 gulden	12 stuivers
In de kamer van de schoorsteen		
12 postelijnen borden en 17 dito schoteltjes, 18 kopjes met 2 paarden en 2 koeien met een glas en een glazen pompje	14 gulden	
2 geleije borden	2 gulden	
20 dito borden	2 gulden	
11 postelien kommen	3 gulden	6 stuivers
1 spiegel, 22 glaasjes en een spreukenbord	12 gulden	
5 bierglazen een een half dozijn postelijn	2 gulden	10 stuivers
3 tafels, 12 stoelen	36 gulden	
2 paar glasgordijnen	3 gulden	
1 bureaux	24 gulden	
1 bureaux	24 gulden	
1 kabinet	52 gulden	
een pluime bed, hoofdpeuling, 2 kussens, 2 lakens, 1 deken daggordijnen met valletje	52 gulden	
hetzelfde als boven	48 gulden	
45 ellen servette goed	40 gulden	10 stuivers

22 pond gaaren	24 gulden	
24 paar beddenlakens	78 gulden	
13 paar beddenlakens	31 gulden	
15 pond gaaren	11 gulden	5 stuivers

Op de werf

1200 mustert [gebonden houttakken] à 3 gulden de hondert	36 gulden	
een klamp stro	34 gulden	
de erwtenrijen en boonstaken in de tuin met de vruchten	40 gulden	

In 't wagenhuis

5 tonnen en een meelkist en een hoopje staken	7 gulden	
1 oude schaareshofhek, oude planken en turf	6 gulden	
een oude wagen met bomen en de planken	70 gulden	
nog een wagen van	50 gulden	
een polderkarretje met huif en reepen [rijtuig]	50 gulden	
2 molborden met ketting	40 gulden	
een derde en twee weiblok met toebehoren	8 gulden	
3 varkens	90 gulden	
9 hoenders, 2 hanen	3 gulden	6 stuivers

In de schaapskooy

1 kruiwagen	1 gulden	10 stuivers
2 zwingen [dubbel trekhout voor paarden]	16 gulden	
3 heegden [eggen]	16 gulden	
2 dito met ijzer tanden	60 gulden	
5 gemeene met houten tanden	8 gulden	
2 driewielskarren	50 gulden	
een ploeg	36 gulden	
een ploeg	34 gulden	
een ploeg	40 gulden	
een ploeg	20 gulden	
3 schaapsbakken, oude planken, brandhout	8 gulden	
enig stro en 17 schelfhouten	18 gulden	

Op de zolder boven de piser

Een kafmolen	12 gulden	
6 graanschoppen	3 gulden	
3 wannen en een saaybak	4 gulden	
2 ploegkouters	4 gulden	
8 vorken en 2 ellegers [palingstekers]	3 gulden	14 stuivers
3 maayzeyzen, 1 pik en schrooyhaak	3 gulden	
12 biertonnen	18 gulden	
vleesblok, houtbak, houtwerk, oud ijzer	4 gulden	

In de schuur

Een hoop stro	60 gulden	
---------------	-----------	--

In de piser

100 zakken gerst à 2 gulden 14 stuivers	270 gulden	
120 zakken gerst à 2 gulden 18 stuivers	348 gulden	

In de paardestal		
Een bruin paard 9 jaar met toom en gareel	130 gulden	
Een grijs paard 13 jaar	160 gulden	
Een wit paard 17 jaar	120 gulden	
Een merrie 6 jaar	80 gulden	
Een bruine merrie 11 jaar	200 gulden	
Een ruin 19 jaar	70 gulden	
Een blauwe merrie 5 jaar	280 gulden	
Een grijze ruin 6 jaar	100 gulden	
Een zwarte merrie 8 jaar	320 gulden	
Een zwarte merrie 2 jaar	160 gulden	
4 roskammen, 2 kispels, 2 stalschopen	1 gulden	16 stuivers
2 mesthaken en 1 riek	2 gulden	

In de koestal		
Een zwarte rugge koey	72 gulden	
Een dito	68 gulden	
Een bonte rugge koej	72 gulden	
Een dito	66 gulden	
Een rooye rugge koey	60 gulden	
Een dito	66 gulden	
Drie zwart bonte vaarzen	92 gulden	
Drie melkkalveren	41 gulden	

In de wei		
Een blauw grijze	56 gulden	
Een zwart bonte	54 gulden	
Een bont kalf	20 gulden	
Een aardebak met nog een kleine, de draaijbomen en slophouten		
[afsluiting van de weide]	24 gulden	
de stallinge met hout en stro	150 gulden	

Granen te velde in de hoeve		
Op de noordzijde:		
Een blok tarwe 4 gemet	197 gulden	
2 gemet zomergerst	60 gulden	
7 gemet wintergerst	291 gulden	
7 gemet klaver en paardebonden	288 gulden	
7 gemet sloorzaad [rondzaad, koolzaad]	414 gulden	
5,5 gemet zomergerst	232 gulden	
10 gemet braak met riet	60 gulden	
5,5 gemet tarwe	362 gulden	
5 gemet tarwe	168 gulden	
5,5 gemet wintergerst	224 gulden	
9 gemet weide	63 gulden	
6 gemet weide op de trekkanten	13 gulden	
Op de zuidzijde:		
2 gemet wintergerst	138 gulden	
1 gemet zomergerst	78 gulden	
2 gemet zomergerst	114 gulden	
2 gemet zomergerst	112 gulden	
2 gemet tarwe	95 gulden	

2,5 gemet wintergerst	205 gulden
2,5 gemet wintergerst	205 gulden
2,5 gemet klaver	111 gulden
2,5 gemet klaver	115 gulden
3,5 gemet weide	33 gulden
In de Nieuwe Hinkelenoordpolder van de helft:	
4 gemet zomergerst	72 gulden
10 gemet sloorzaad	245 gulden
12 gemet tarwe	300 gulden
5 gemet haver	135 gulden
4 gemet wintergerst	210 gulden
5 gemet paardebonden	90 gulden
5 gemet haver	120 gulden
7 gemet klaver	63 gulden

Wat blijkt nu uit deze inventarisatie?

Dat in de kamers op de boerderij het vergeven was van aardewerk en koperwerk in de vorm van vele koppen, schotels en pannen enz.

Er was natuurlijk nogal wat eetgerei nodig voor de grote gezinnen en inwonend personeel.

Op alle kamers ziet men bedden met kussens, lakens enz. De iedere keer genoemde gordijnen met valletje hebben hoogstwaarschijnlijk om de bedden gezeten tegen de kou; de bedden stonden in de open vertrekken.

In 't herenhuis stond het gaandewerk* van de kaasmolen met melkton en koperen ketel. Maar leek niet bewoond.

Een herenhuis op een Zeeuwse boerderij werd vroeger vrijgehouden. Mocht de "heer" op bezoek komen of willen overnachten. Hij was welkom.

Was dit nog een uitvloeisel van toen Cornelis van Putte als schout op de 3de hoeve zat?

Op de zolder van het woonhuis zaten 350 zakken graan. Een Zeeuwse zak was 77,8 liter. Dus ongeveer 25.000 kg graan zat op de zolder. Het was veiliger om het gedorst graan in het woonhuis met pannen op te slaan dan in de met riet bedekte schuur waar het brandgevaar groter was.

Dat men in juni nog zoveel graan had wijst erop dat men het geld niet hard nodig had of een betere prijs afwachtte. Gedorst graan kon wel een jaar overgehouden worden.

Tenslotte zien we dat de net overleden Michaël Jacobs met iemand anders voor de helft 55 gemet beboerde in de Nieuwe Hinkelenoord en in 1814 werden geen schapen gehouden op de 3de hoeve.

Wat de polder betreft werd er in 1822 gepraat over het maken van een nieuwe sluis en de spui om binnendijks te maken, wat voor een betere spuiwerking zal zorgen.

DE BOERDERIJEN OMSTREEKS 1830

Op de 1ste hoeve is in 1826 Antonie van Putte gekomen. Hij was de zoon van Johannes van Putte.

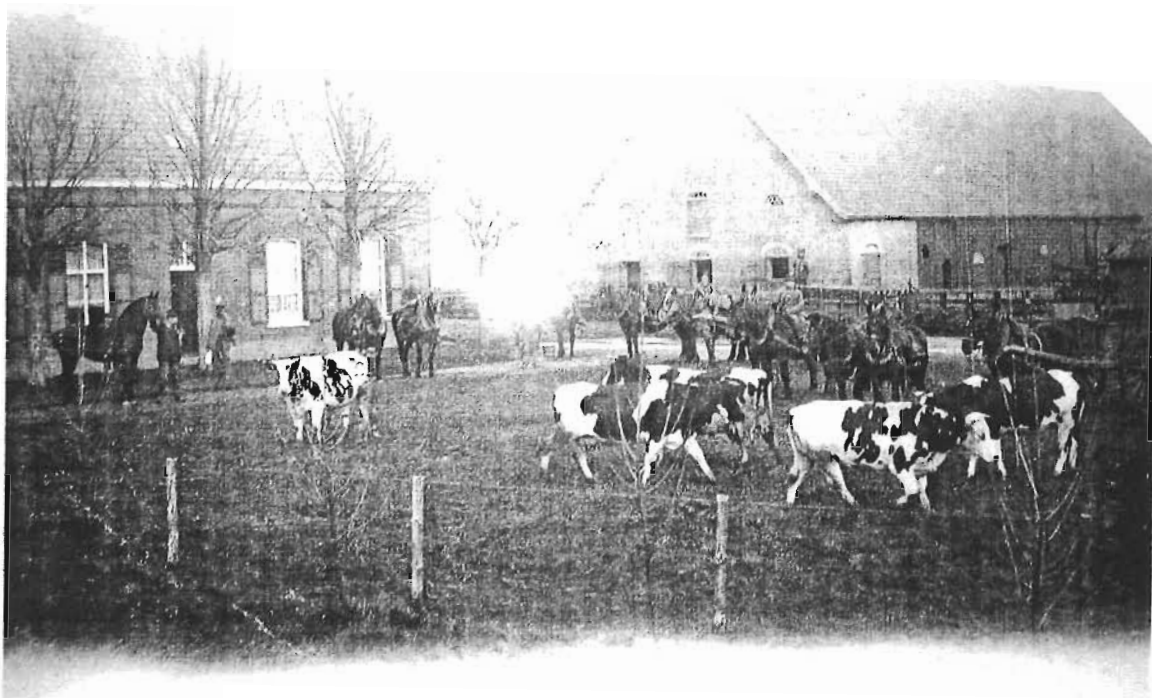
Johannes beboerde de hoeve in Nieuw-Vosmeer voor zijn vader Willem van Putte.

Antonie, die in Nieuw-Vosmeer geboren was, huwt op 1 mei 1821 met Catharina van Lindonk van de Langeweg uit Ossendrecht.

Hij neemt de hoeve over van zijn nichtje Catharina van Putte die hoogstwaarschijnlijk onder toezicht van haar vader Gerrit van Putte de boerderij tot 1826 had bestierd.

Er wordt een pachtcontract opgemaakt tussen Antonie van Putte en de heer Willem Hendrik

*gaandewerk: mechaniek

De 1ste hoeve, ook Wilhelminahoeve genoemd. De Zeeuwse dwarsdeelschuur stamt evenals het woonhuis uit ± 1870. De schuur brandde in 1911 af door een blikseminslag tijdens het oogsten.

De 2de hoeve ± 1905. De man en vrouw bij het hek hoogstwaarschijnlijk Peer Michielsens en vrouw Louisa Melsen.

[baron] van der Duyn, luitenant generaal etc. etc., dat negen A4 tjes beslaat.

We zullen de voornaamste punten nalopen.

Punt 1

Er wordt verpacht, ene hofstede bestaande uit woonhuis, schuur, wagenhuis, bakkeet, karrenkot en schaapskooi, alsmede 51 bunder korenlanden.

Benevens een bunder 95 roeden dijk.

Punt 2

De pachter is verplicht de gebouwen zindelijk te bewonen en gade te slaan.

Als door achteloosheid of onvoorzichtigheid van hem en zijne kinderen, aanverwanten of dienstbodes schade aan de gebouwen of binnenglazen komt, is voor rekening van de pachter. Bij storm of ontij moet hij zorgen dat vensters, deuren, pannen of rieten daken vastgelegd worden. Is er toch schade zal hij het zonder vergoeding van de verpachter moeten herstellen of met behoorlijke getuigen moeten komen dat het zijn schuld niet is en dan is de eerste 50 gulden nog voor de pachter.

Punt 3

De landerijen moeten bebouwd en bemest worden, er mag geen slecht zaad gebruikt worden om het land te bezaaien en het land moet onkruidvrij gehouden worden, zodat de waarde van de grond niet zakt.

Punt 4

Dat hij als pachter zal verplicht zijn alle sloten, grippen, grachten en watergangen zuiver te houden zodat het binnenwater vrij weg kan lopen.

Onder de dammen moet hij op zijne kosten houten buizen leggen.

Punt 5

Het riet dat aan zijn land grenst in de kiekenwasschonde [Agger?] te snijden, op te binden en op te slaan op zijne hoeve tot hij het nodig heeft om de gebouwen te dekken. De kosten van arbeidsloon mag hij van de pacht aftrekken.

Punt 6

Er mag geen mest, stro of riet van de hofstede weggevoerd worden, maar mag alleen op de landen van de hofstede gebruikt worden als mest.

Punt 7

De grondeigenaar [heer] heeft het recht om de dijk die bij de hofstede hoort te beplanten met struiken of bomen ten zijne voordelen.

De pachter is verplicht deze te planten en zal met zijn wagens en paarden de planten moeten aanhalen.

Ook geldt dat bij verbouwingen en nieuwbouw op de hofstede hij tevens zal moeten zorgen, naar plaatselijk gebruik, voor behoorlijk drinkbaar bier voor de timmer- en ambachtslieden zonder aanspraak te kunnen maken op enige vergoeding.

Punt 8

De dijkberm, die voor zijne landen in gebruik is, moet door de pachter behoorlijk onderhouden worden zodat aan- en afvoer van goederen niet verhinderd worden.

Punt 9

De pachter mag geen landerijen aan iemand anders in onderpacht geven, tevens zal hij geen overweg mogen geven over servituten en wegen dan aan de thans bestaande.

Punt 12 en 13

De pacht prijs is vastgesteld op 1.650 gulden Nederlands geld in goede metaliek, hetzij goud of zilver maar als het kwam te gebeuren dat in het huurtermijn het aktueel in polder van Hinkelenoord rustende tiende recht in het voordeel van de eigenaren zou uitvallen, zou de pachter 430 gulden meer moeten betalen.

Wat toch $\frac{1}{4}$ meer zou zijn. Hoogstwaarschijnlijk is er dat nooit meer van gekomen.

Tenslotte: de pacht werd aangegaan voor zeven jaar.

Bij het niet kunnen voldoen van de pachtsom zal door middel van executie in publieke verkoping van alle objecten van de pachter de pachtsom toch te innen. Dit hadden we al eerder gezien.

Buurman van de 2de hoeve Jacobus Jacobs, gehuwd met Anna Catharina Migielsen, tekent eenzelfde pachtcontract.

Op de 3de hoeve heeft Antony Jacobs, 27 jaar, de plaats ingenomen van Michiel Jacobs zijn vader.

Moeder Ida de Bie is dan 55 jaar en ook op de boerderij wonende.

In 1835 zal Antoon Jacobs huwen met Joanna Francisca van de Moer.

*Alfons Jacobs-Migielsen kijkt vol trots naar zijn melkvee op de 4de hoeve.
Evenals op de 2de hoeve lagen hier wat meer lagere gronden [25 gemet] waarop melkvee werd gehouden. Deze hoeve had in de volksmond de naam "botermelk [karnemelk] hoeve" omdat de kreukelsrapers uit Zandvliet, wanneer ze terugkwamen uit de Hollandse schorren, hier gratis karnemelk mochten drinken.
Het woonhuis met vele bijgebouwen zien er prachtig onderhouden uit.*

VIERDE HOEVE "NAAMSVERANDERING".

Misschien begint het bij u ook te duizelen als je de naam Jacobs hoort, zeker als die in verband werd gebracht met Hinkelenoord. Op drie van de vier boerderijen zitten nu Jacobsen in Oud-Hinkelenoord. En tot overmaat van ramp, voor de postbode, is op de boerderij in de Nieuwe-Hinkelenoord [5de hoeve] Petrus Johannes Jacobs, gehuwd met Anna Catharina van de Moer, de boer geworden.

Petrus Johannes was een broer van Antonie Jacobs van de 3de hoeve in Oud-Hinkelenoord.

Jacobus Jacobs, afkomstig uit Lillo, gehuwd in 1812 met Isabella Migielsen van de 4de hoeve neemt deze boerderij over.

Jacobs schrijft een request aan koning Willem I, waarin hij ootmoedig verzoekt “dat het hoogst dezelve goedgegunstig moge behagen om zodanige voorzieningen te willen nemen als tot herstelling in deze, bedoeld foutief naamgebruik, nodig zijn”.

Wat bedoelde Jacobus Jacobs hiermede?

Omdat er zoveel Jacobsen in Woensdrecht en Hinkelenoord in de landbouw zaten was verwarring snel gebeurd.

Daarbij kwam nog dat zijn zwager Jacobus Jacobs van de 2de hoeve niet alleen dezelfde naam had, maar hun vrouwen droegen ook dezelfde naam: Michielsen.

Jacobus van de 4de hoeve had de achternaam van zijn vrouw Michielsen toegevoegd aan zijn naam en hoopte met de naam Jacob-Migielsen verwarringen voor te blijven.

Toen op 28 maart 1813 hun eerste kind Maria Catharina werd geboren, liet hij haar in het geboorteregister inschrijven met de achternaam Jacobs-Migielsen.

De elf kinderen die nog volgden kregen allemaal deze achternaam.

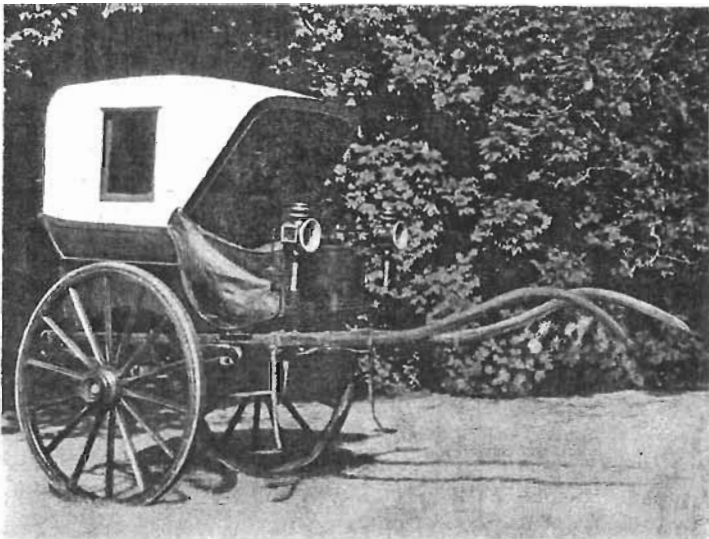
Kennelijk was dit zo ingeburgerd dat de ambtenaar van de burgerlijke stand er geen bezwaar tegen had. Of hij wist niet beter.

Toch is Jacobus er op geattendeerd dat hij de dubbele familienaam ten onrechte voerde.

Misschien gebeurde dat bij de notaris b.v. bij overdracht, koop of erfenis. In zulke akten zou nooit de toevoeging Migielsen kunnen staan.

Dit was de reden dat Jacobus Jacobs dit verzoek richtte aan koning Willem I. En met het koninklijk besluit van 7 mei 1835 werd het Jacobus Jacobs-Migielsen.

Bij de toevoeging Migielsen kunnen we nog opmerken dat in deze familienaam vóór 1820 -ch- in plaats van de -g- gebruikt werd voor dezelfde familie en was dan Michielsen.

De Zeeuwse kapwagen die vorige eeuw gebruikt werd door de boeren in Hinkelenoord

DE POLDER 1830-1850

Het leven kabbelde rustig voort in de polder.

De dijken zijn goed onder controle.

Binnendijs worden verbeterende werken aan waterwegen gedaan waarvoor Jac Bril als dijkgraaf 27 gulden extra krijgt op zijn salaris van 50 gulden. Vanwege zijn onvermoeide

ijver ter bevordering van de ontwatering van de polder. Hinkelenoord en de Zuidpolder die bestuurlijk maar ook in de praktijk één polder zijn.

De bestuursfuncties zijn dan meestal redelijk verdeeld.

In 1835 is Adrianus van Halteren Jansz. de rent- en penningmeester, Jacobus Jacobs en Antoon Kuylen zijn de gezworenen van de polder.

In 1847 werden deze functies overgenomen door Johannes Drabbe als secretaris-penningmeester, Antoon Jacobs en Godefridus Moors als gezworenen.

Willem Theunen komt voor vast aan de polderkil voor 467 gulden sjaars.

In 1833 maakt Jan Barentse een stenen brug in de polderweg achter de hoeve van J. Bril.

We denken dan aan de hoeve aan de Brilse weg [zomerbaan] zoals die te zien is op de kaart van C. Bestebroer.

A. van Veldhoven uit Woensdrecht is de hoogste inschrijver bij de verpachting voor het beweiden van de wegen in de Zuidpolder van Woensdrecht.

Na 1850 maken we het personenbestand op van de polder Oud- en Nieuw Hinkelenoord.

Op het ambachtshuis:

Godefridus Gabriels, geboren 1797, man, landbouwer, protestant

Johanna Vettens, geboren 1791, vrouw, protestant

Adriaan Wezenbeek, geboren 1804, knecht

Johanna van Deurzen, geboren 1832, dienstmeid

M.P.J. van Leerdam, geboren 1837, vrouw, particulier

Antoon van Putte, geboren 1795, landbouwer

Het lijkt erop of het ambachtshuis buiten boerenbedrijfje ook nog dienst deed als herberg, waar men, gezien de laatste twee namen, kamers kon huren.

Nou zal Antoon van Putte ook op de lijst staan bij de 1ste hoeve, inwonend bij zijn zoon Petrus Johannes. Zijn vrouw Petronella van Lindonk is inmiddels gestorven.

Eerste hoeve:

Antoon van Putte, geboren 1795, man, landbouwer, protestant

Pieter Johan van Putte, geboren 1830, man, landbouwer, protestant

Jacobus Verhulst, geboren 1824, man, knecht, protestant

Jacobus Cleeren, geboren 1824, man, knecht, protestant

Cornelis Kil, geboren 1830, man, knecht, protestant

Cornelis Wouwer, geboren 1823, man, knecht, protestant

Piet F. Kraanhals, geboren 1825, man, herder, protestant

Josephus Meester, geboren 1834, man, koewachter, protestant

Catharina van Opdorp, geboren 1826, vrouw, dienstmeid, protestant

Catharina van Ostaay, geboren 1826, vrouw, dienstmeid, protestant

Tweede hoeve:

Anna C. Michielsens, geboren 1785, vrouw, landbouweresse, RK

Cornelis A. Jacobs, geboren 1818, man, zoon, landbouwer, RK

Jacobus E. Jacobs, geboren 1823, man, landbouwer, RK

Isabella Jacobs, geboren 1814, vrouw, landbouwer, RK

Johannes Husaard, geboren 1827, man, knecht, RK

Gabriel van Dijk, geboren 1823, man, knecht, RK

Adriaan van Opdorp, geboren 1830, man, knecht, RK

Adriaan van Oevelen, geboren 1834, man, koewachter, RK

Isabella van den Einden, geboren 1839, vrouw, particulier, RK

Johanna Govers, geboren 1828, vrouw, dienstmeid, RK

Ida de Bree, geboren 1823, vrouw, dienstmeid, RK

Derde hoeve:

Antoon Jacobs, geboren 1802, man, landbouwer, RK
Johanna van de Moer, geboren 1806, vrouw, landbouwer, RK
Petrus A. Jacobs, geboren 1836, man, landbouwer, RK
Ida Jacobs, geboren 1838, vrouw, landbouwer, RK
Maria Jacobs, geboren 1842, vrouw, landbouwer, RK
Petrus van der Velde, geboren 1821, man, knecht, RK
Franciscus Bruinzeels, geboren 1824, man, knecht, RK
Jan B. van Linden, geboren 1820, man, knecht, RK
Adriaan Janssens, geboren 1824, man, herder, RK
Hermanus Bruynzeels, geboren 1827, man koewachter, RK
Cornelia Hussaars, geboren 1828, vrouw, dienstmeid, RK
Pieterneel Louwerijzen, geboren 1827, vrouw, dienstmeid, RK

Vierde hoeve:

Jacobus Jacobs Migielsen, geboren 1784, man, landbouwer, RK
Isabella Michielsen, geboren 1793, vrouw, landbouwer, RK
Willem Jacobs-Migielsen, geboren 1819, man, landbouwer, RK
Petrus J. Jacobs-Migielsen, geboren 1821, man, landbouwer, RK
Jan C. Jacobs-Migielsen, geboren 1825, man, landbouwer, RK
Cornelis Jacobs-Migielsen, geboren 1832, man, landbouwer, RK
Catharina J. Jacobs-Migielsen, geboren 1816, vrouw, landbouwer, RK
Maria J. Jacobs-Migielsen, geboren 1827, vrouw, landbouwer, RK
Anna C. Jacobs-Migielsen, geboren 1830, vrouw, landbouwer, RK
Adriaan van Hooydonk, geboren 1815, man, herder, RK
Jan B. Kil, geboren 1825, man, knecht, RK

Om volledig te zijn nemen we de boerderij in de Nieuwe Hinkelenoord mee in de personele bezetting:

Pieter J. Jacobs, geboren 1798, man, landbouwer, RK
Anna C. van de Moer, geboren 1799, vrouw, zonder beroep, RK
Cornelis Jacobs, geboren 1826, man, zonder beroep, RK
Maria E. Jacobs, geboren 1827, vrouw, zonder beroep, RK
Josina Jacobs, geboren 1830, vrouw, zonder beroep, RK
Catharina Jacobs, geboren 1833, vrouw, zonder beroep, RK
Adriaan van der Zanden, geboren 1822, man, knecht, RK
Geerardus de Wit, geboren 1826, man, knecht, RK
Josephus van Camp, geboren 1818, man, herder, RK
Jan B. Bruynzeels, geboren 1834, man, koewachter, RK
Anna C. Schoone, geboren 1831, vrouw, dienstmeid, RK

Opvallend is dat waar de boeren katholiek zijn, het personeel ook katholiek is.

In het ambachtshuis en de eerste hoeve van Van Putte eenzelfde beeld, allen zijn protestant.

VAN DEN EYNDENPOLDER 1849

Adrianus van den Einden poldert in 1849 ten noordoosten van de Oude Hinkelenoordpolder, het Van den Eyndenspolder in
Het zullen hoge aanwassen in een hoek tegen de Hinkelenoord en Prins Karelpolder geweest zijn.

De ruim 23 ha schorren hebben hoogstwaarschijnlijk geen hoge bedijking gehad en werden 12 jaar later in 1861 opgenomen binnen de Caterspolder.

Of de smid Adrianus van den Eynden uit Woensdrecht de bedijker is geweest, weet ik niet. Deze had ook enkele hectares grond in de Zuidpolder van Woensdrecht. Een smid verdiende goed. Mogelijk is hij de bedijker en eigenaar van de Van den Eyndenspolder, die hij later zal verkopen.

DE HEREN VÖLCKER

In 1862 trouwt Elenore Anna, barones van der Duyn [dochter van Eduard Ernest van der Duyn] met Hendrik Gerard Johan Völcker, heer van Soelen, Aldenberg en Voorst.

Met dit huwelijk doen de Völckers hun intrede in de polders rond Woensdrecht.

Twee van de drie zonen, Eduard Constant Karel en Johan Leonard Völcker erven de bezittingen in Hinkelenoord en de andere polders bij Woensdrecht.

Vrijgezel Jan Leonard Völcker wordt dan de nieuwe heer van Oud- en Nieuw-Hinkelenoord. Bij de dood van heer Jan Leonard Völcker in 1939 gaat Hinkelenoord over naar de zoon van zijn broer Eduard, dat is Hendrik Gerard Johan Völcker, ritmeester en fruitteler in de Betuwe, die in 1930 gehuwd was met jonkvrouw Cornelia Carolina van Asch van Wijk, die weer een dochter was van jonkheer meester Hubert Willem en Wilhelmina Philp, gravin van Limburg Stirum.

Hun enige zoon Johan Adolph Völcker [moeder sterft in het kinderbed] zal zijn vader opvolgen als laatste heer van Hinkelenoord.

Adolph Völcker zal rond 1977 de landerijen in Hinkelenoord en andere polders verkopen aan de pachters en vertrekken naar Montfort Cizay in Frankrijk.

Gelijktijdig verkocht hij toen de heerlijkheid Soelen.

De van oorsprong uit Duitsland afkomstige Völckers waren in de tweede helft van de 19^e eeuw een Amsterdams koopliedengeslacht.

In Gelderland [Betuwe], waar ze in de eerste helft van de 20^e eeuw aan fruitteelt deden, hadden ze buiten Soelen nog enkele kastelen in bezit.

*Hendrik J. Völcker
de eerste heer van
Hinkelenoord die
later de Dames-,
Anna Maria- en de
Völckerpolder zou
Bedijken.*

DE GRINDWEG

150 jaar lang wordt de weg van Non pus ultra naar Den Hoek al Grindweg genoemd.

In 1856 wordt de aanneming van de Grindweg als volgt omschreven:

Aan te leggen een grindweg van Woensdrecht naar de haven en vervolgens van de haven naar de zg. batterij in de oude Heyningsepolder. Wordt met batterij het fort Hoogerwerf bedoeld?

Bij Antoon Jacobs wordt 1.000 gulden geleend tegen 4% ter bestrijding van de kosten van de grindweg.

Jan van de Boom neemt het stuk van Woensdrecht naar de haven aan voor 1.900 gulden.

DE HINKELENOORD 1860-1880

De welvaart in het boerenbedrijf moet weer toegenomen zijn, want het aantal arbeidskrachten is weer toegenomen. Evenredig hiermee stijgt ook het aantal paarden en werktuigen.

Op de 1ste hoeve van de familie Petrus J. van Putte en Isabella Franken, buiten de 7 kinderen, 4 knechten, 4 meiden, totaal 17 personen.

Op de 2de hoeve van Cornelis A. Jacobs en Maria J. Jacobs-Michielsen en hun 4 kinderen zien we 6 dienstmeiden, 1 dienstknecht, 1 schaapherder en 7 landbouwknechten, totaal 21 personen.

Op de 3de hoeve van Antonius Jacobs en Johanna van de Moer, 4 kinderen, 2 schaapherders, 3 dienstmeiden en 1 landbouwknecht, totaal 12 personen.

Op de 4de hoeve van Petrus J. Jacobs-Michielsen en Catharina Jacobs, 6 kinderen, 1 schaapherder, 5 dienstmeiden en 9 landbouwknechten, totaal 23 personen.

Op de hoeve in de Nieuwe-Hinkelenoord van Petrus J. Jacobs en Anna C. van de Moer, 8 kinderen, nog een oudere zuster en broer, 3 schaapherders, 1 dienstbode, 2 dienstmeiden en 4 landbouwknechten, totaal 23 personen.

Op het ambachtshuis worden in 1880 geen bewoners meer genoemd. Op de kadasterkaart van 1880 staat het nog wel ingetekend.

We tellen 96 personen op de 5 boerderijen.

Met de vele losse werk- en ambachtshuizen moet het toen anno 1880 een gezellige drukte geweest zijn in de polder.

Nieuwe namen in de polder.

G.L. Willemsen doet smidswerk.

P.van Opdorp levert hout en is pachter van het havengeld.

W. Theunen werkt in de polder en A. Groffen, timmerman, levert kruiwagens.

Petrus Heyboer uit Halsteren rijdt in 1873 al met de paarden voor de polder. Hij trouwde in 1862 met Maria Petronella van Leerdam uit Bath. Zij krijgen 13 kinderen. Later ± 1900 pacht hij Het Hoefke bij het ambachtshuis.

J. Dingemans levert hout aan de sluis.

Piet Schrauwen doet grondwerk aan de kaaiput.

In 1880 trouwt Cornelis Schipper uit Wolfaartsdijk met Maria Lausert.

Cornelis J. Schipper, de schoonvader van Marientje Almekinders zou schaapherder worden in dienst van A. Hombach, rentmeester van de “nieuwe heren” Völcker.

Er zou na de bedijking van de Damespolder in 1885 een schaapskooi komen bij de hoeve van Peter Michielsens. Van hieruit werden de schorren begraasd. Cornelis Schipper en schoonzoon “Marientje” waren de herders.

*Vier schaapherders uit de polder, eerste kwart 20^e eeuw.
V.l.n.r.: Kees Heijboer, Louis Bolders, Frans Wiercks en Marien Almekinders.
Bezig met schaapscheren.*

We zien Willemen uit Woensdrecht als [hoef]smid in de polder die het zal overgenomen hebben van Adrianus van den Eynden.

Voor de vele paarden die regelmatig moesten voorzien worden van nieuwe hoefijzers moet omstreeks deze periode een travailje* geplaatst zijn tussen de tweede en de derde hoeve in de buurt van hoeve Maegdenbergh.

Op afspraak of vaste tijden kwam de hoefsmid uit Woensdrecht in de polder om de paarden van de boeren uit Hinkelenoord te beslaan. Tevens kon klein reparatiewerk verricht worden aan gereedschap en werktuigen.

Is dit te ver geweest voor Petrus Jacobus Jacobs uit de Nieuwe Hinkelenoord?

In ieder geval leent hij 2.000 gulden in 1876 aan hoefsmid Johannes Rijk om een smederij op te zetten aan de Aanwas te Ossendrecht.

Veranderingen in de polder.

In 1861 zijn de Van der Duynspolder en de Caterspolder bedijkt.

In 1885 zal de Damespolder volgen.

Met de Caterspolder schuift de haven van Hinkelenoord een eindje westelijk op naar de uiterste noorwesthoek van de Hinkelenoord.

Was rond 1810 het hele gebied practisch nog in bezit van één "heer", Adam Francois van der Duyn, in 1880 zijn deze bezittingen door vererving en verkoop uit elkaar aan het vallen.

Boerderijen en landerijen moeten toen belangrijke beleggingsobjecten geweest zijn.

Dus die veranderden nogal eens van eigenaar.

De eerste hoeve in Hinkelenoord, beboerd door P.J. van Putte, komt in handen van jonkheer baron Senarclens de Grancy uit Darmstad. Later zullen nazaten de boerderij opsplitsen van ieder 27 ha. De ene helft komt in een naamloze vennootschap, de N.V. Wilhelmina, waaraan de boerderij de naam "Wilhelminahoeve" overhoudt.

Ook de gasfabriek "Hengelo" zal de helft van de hoeve nog bezitten.

*travalje: hoefstal, noodstal waarin een hoefsmid het paard vastzet dat hij beslaan wil.

De tweede hoeve moet rond 1860-1865 van de familie Van der Duyn aangekocht zijn door de familie Bosschaert uit de buurt van Antwerpen.

Deze familie en ook hun nazaten Van Kerkwerve-Boschaert, hadden veel bezittingen op de Zuidgeest en in de Prins Karelpolder bij Woensdrecht tot 150 ha.

Na zo'n 170 jaar Jacobsen als pachters op de tweede hoeve, is hieraan een einde gekomen.

De nieuwe boer is Cornelis Michielsens "de Vlamink" uit Lillo, gehuwd met Maria Gislaine Mol uit Stabroek.

Het valt op dat de Hinkelenoord een aantrekkingskracht gehad moet hebben bij de bewoners van Lillo en Doel.

De Van Puttes, Jacobsen, Jacobs-Michielsen, Verkouteren en weer Cornelis Michielsens, ze kwamen allemaal van Lillo. Ook veel personeel en dijkwerkers kwamen hier vandaan.

De vrouw van Cornelis, Gislaine Mol kwam van de boerderij die bij het kasteel Ravenhof [Moretus] hoorde.

Gislaine Mol die haar naam had van haar peettante, de barones van het Ravenhof, zou op het kasteel regelmatig eieren, groente enz. van de boerderij bezorgd hebben.

Zo was ze de oogappel geworden van de barones en werd ook genoemd als erfgename van Diert van Kerkwerve-de Pret [bezitters van het Ravenhof].

De overlevering vertelt dat de 2de hoeve van Hinkelenoord rond 1865 bezit was van de familie Van Kerkwerve. De kadastrale leggers wijzen uit dat het bezit is van baron Bosschaert van de

*Gislaine Mol:
die ruim 30 jaar
de 2de hoeve zal
leiden. Eerst met
man C. Michielsens
en later als weduwe
met 11 kinderen.*

Werve. Mogelijk zijn deze adellijke families in elkaar getrouwd en had barones Van Kerkwerve inspraak in de verpachting van de hoeve.

De barones gunde het pachten van de hoeve in Hinkelenoord aan haar petekind Gislaine Mol. Deze kon toen aan elke vinger wel een boerenzoon krijgen om met haar te trouwen, werd verteld. Een boerderij met goede kleigrond was erg in trek.

Cornelis Michielsens werd de uitverkorene van Gislaine. Tussen 1867 en 1881 zouden 10 kinderen worden geboren.

De in 1878 geboren Petrus Hendricus [Peer] Michielsens zou de boerderij later van moeder Gislaine overnemen.
 Deze had na de vrij vroege dood van haar man Cornelis in 1885 de boerderij als weduwe met 10 kinderen leiding gegeven tot ± 1904.
 De 2de hoeve en landerijen moeten ± 1880 weer teruggekocht zijn door de familie Völcker-Van der Duyn.
 In deze periode werd door de rijke adel met boerderijen en landerijen geschoven, zoals men nu doet met aandelen op de beurs.
 Buiten de drie Völckers en de oudste tak van de familie Van der Duyn ziet men als grootgrondbezitters in de polders graaf Bentinck, freule Martini, Senarclens de Grancy, E.R. en E.L. Taets van Amerongen, barones van Wassenaar, Van Aldenburg Bentinck, gasfabriek Hengelo en N.V. Wilhelmina.

Café "La Bellevue" aan het begin van de Grintweg al sinds 1813. Foto 1946.

HET CAFE AAN DE HAVEN

Het ambachtshuis had lange tijd dienst gedaan als plaats waar een kan of pint bier gedronken kon worden. In 1809 zagen we dat rentmeester Lauwrentius Geep nog met de vergunning af komt en zich beklagt dat er niet getapt wordt.
 Bij het begin van de Grindweg op nr. 1 was in 1813 Anna Catharina Melsen de herbergierster geworden na de dood van haar man Jan Baptist Verswijveren dat jaar.
 Een jaar later, in 1814, worden hier gronden openbaar verpacht.
 De herberg droeg de naam "La Bellevue", waar tot ver in de 20ste eeuw getapt werd.
 W. Brooymans was in het begin van die eeuw de uitbater waar honderden gemeten granen en erwten te velde werden verkocht uit de nieuwe polders [Dames-, Anna-Maria- en Völckerpolder]. De naam zal bij oudere mensen bekend in de oren klinken.

Rond 1860 werd de aanzet gegeven voor een herberg verder in de polders. Het wordt een café aan de haven.

Na 1861 ligt de haven van Hinkelenoord bij de noordwesthoek van Hinkelenoord.

In 1860 was er een openbare verkoop in opdracht van de weduwe en kinderen van Johannes Dietvors uit Woensdrecht. We veronderstellen dat dit de landmeter was die in het begin van de 19e eeuw en percelen in de Nieuwe Hinkelenoord opmat voor de verpachting.

Dietvors die in de herberg of tapperij “de Kroon” in Woensdrecht woonde was in zijn leven in bezit gekomen van veel kleine perceeltjes grond.

Een landmeter wist als een van de eersten wanneer door dood of tekort aan geld er iets te koop kwam.

Als de prijs niet te hoog was, was hij er dan als de kippen bij om het voor zichzelf te kopen.

Zo komen er op die 27 maart 1860 23 perceeltjes grond te koop.

De 21^e koop is een perceel weiland en rietgors gelegen te Woensdrecht in de Oude-Hinkelenoordpolder, groot 58 roeden en 49 ellen.

Dit perceel wordt gekocht door Adriaan de Moor, herbergier te Woensdrecht, voor f 800,00.

Adrianus de Moor, gehuwd met Anna Catharina Wuijts, was visser en herbergier te Woensdrecht.

Hij moet kort na 1861 een huisje [herberg] gebouwd hebben bij de haven van Hinkelenoord.

Hij was visser en een woonhuis annex herberg vlakbij de haven waar hij kon aanmeren met zijn visserschuit [hengst] was gemakkelijk.

Van huis uit kon Adriaan zo door de Woensdrechtse Kil richting Schelde varen.

Ook viste hij met netten en fuiken in de Buitenkil en schorren van Woensdrecht.

In 1874 doet de dijkgraaf alle achterliggende polders een verzoek om Adriaan de Moor het vissen met visgerei in de as van de Buitenkil te verbieden.

De fuiken en netten zouden een goede ontwatering van de polders beletten en er zouden zich zandbanken gaan vormen.

Met de bedijking van de Damespolder in 1885 lag het visserscafé niet meer rechtstreeks aan de haven. De haven kwam ten westen van de hoeve Peter Michielsens in de Damespolder.

Als vissercafé was het niet meer zo interessant, want de boten lagen dan een eind verder weg.

In 1893 verkopen Adriaan de Moor en zijn vrouw de herberg aan hun dochter Adriana Wilhelmina de Moor. Het gebouw bestond toen uit twee woongedeelten.

Adriana moet haar broers en zusters zijnde, Johannes Josephus, Anna Cornelia, Maria Catharina, Cornelis Damianus, Pieterella en Willem de Moor, na de dood van de langst levende ouder, ieder f 300,00 betalen.

Voor de rest moet Adriana haar ouders inwoning geven en bij ziekte verzorgen. En als er geneeskundige hulp bij te pas moet komen dat te laten doen op haar kosten.

Ook zal zij de kosten van de begrafenis en de uitvaart moeten betalen en deze te celebreren met een mis in een ochtenddienst om half negen.

Notaris Gruting uit Bergen op Zoom kwam met koetsier Theodorus Vermunt met het rijtuig naar de Oude-Hinkelenoord om de verkoopakte op te maken.

De koetsier en Johannes Wagenaar, kastelein en landbouwer te Woensdrecht, waren de getuigen.

De visserij van Adriaan de Moor is voortgezet door zijn zoon Cornelis Damianus die na zijn huwelijk met Petronella Withaegs zich op Calfven vestigde. Ook hier hadden ze weer een café.

De boot, een “hengst”, had toen de Ossendrechtse en Woensdrechtse haven als aanlegplaats.

De kinderen en kleinkinderen hebben het vissersberoep van de familie “Stekele” Moor voortgezet tot 1947.

Toch moet de hang naar het café van grootvader Adriaan de Moor in Hinkelenoord nog groot geweest zijn.

De 94-jarige Dien Machiels, die ik enkele jaren geleden nog mocht spreken, wist me te vertellen, dat, toen ze nog jong was en in Völckerdorp woonde, de vissers van Stekelemoor in het cafeeke van Jan de Vreng [Hinkelenoord] zich goede vangst indronken.

Wanneer het water hoog genoeg was ze zich begaven naar de Woensdrechtse haven. Een beetje beneveld door de drank knotsten de hengsten tegen elkaar bij het verlaten van de haven, vertelde Dien.

Adriana de Moor, die dus de herberg in 1893 had gekocht van haar vader en inmiddels getrouwd was met Johannes Verhezen, moet het beroep van herbergier[ster] niet zo zien zitten, want in 1900 worden de 2 huizen verkocht voor f 3.500,00.

Mijns inziens waren het 2 huisjes onder een kap. In de ene helft woont nu Johannes de Moor, de oudste broer van Adriana.

Of hun ouders gestorven zijn of uit de polder vertrokken, weet ik niet.

De nieuwe koper moet Johannes de Moor het recht geven om kosteloos gedurende zijn gehele leven te blijven wonen.

Jan de Vreng, 36 jaar, vader van 6 kinderen, is de koper.

Jan is geboren te Woensdrecht en had al een werkzaam leven achter de rug wanneer hij uit zijn toenmalige woonplaats Kirberg bij Keulen besluit naar Hinkelenoord te komen.

Hij was een werkmans zoals er velen waren uit deze omgeving die rond 1900 hun leven sletten in de keten bij grote [water]werken in Nederland en Duitsland.

Foto van het vernieuwen van de waterleiding in 1928. Achter mid. het café "Polders welvaren" dat zondags druk bezocht werd door de bewoners van 18 Huizen [Völckerdorp]. Na de hoogmis: de boeren om te kaarten en biljarten. 's Middags en 's avonds bezoek van knechts en boerenzonen uit de polder. Gebouw links acht: De hoeve van Coster Pijnen en de Van der Duijnsolder.

Toch moet er ook plaats geweest zijn voor zijn vrouw Anna Cornelia van Zundert in de keten om kinderen te baren.

Jacoba, 1889 werd geboren te Breukelen

Johanna, 1890 te Zuylen

Petrus, 1894 te Besooyen

Josephina, 1896 te Riesenbeek [D]

Louis, 1899 te Brühl [D]

Bij de komst van Jan en Anna in de polder krijgt de herberg de mooie naam van Café Polders Welvaren.

Familie De Vreng bij het sluisje onder de dijk bij de Grintweg.

Staand v.l.n.r.: Jos F. de Vreng, Louis Hugens, Louisa de Vreng, Johanna de Vreng.

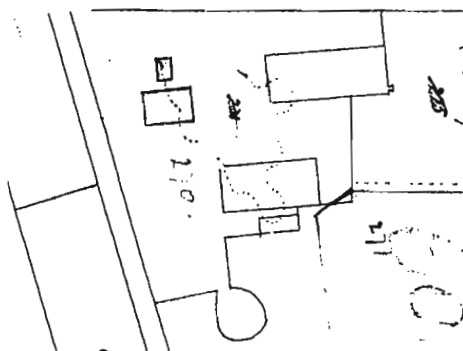
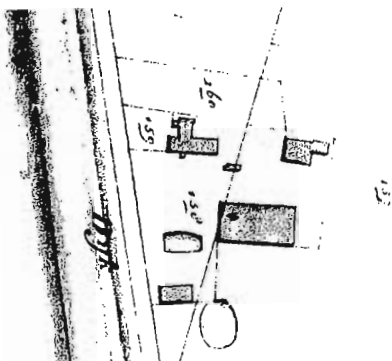
*Zitt. ouderen: Petronella Jansen, Petrus de Vreng, Jan de Vreng, Alfons Plompen en
Jacoba de Vreng.*

Kinderen: Lucia de Vreng, Maria Plompen, Siena Plompen, Flor. Plompen.

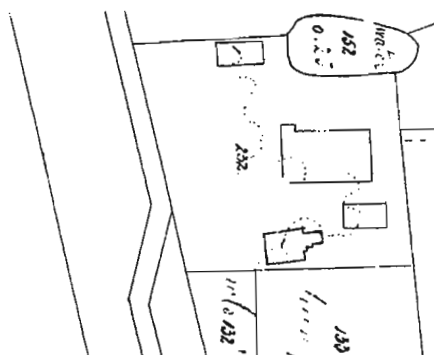
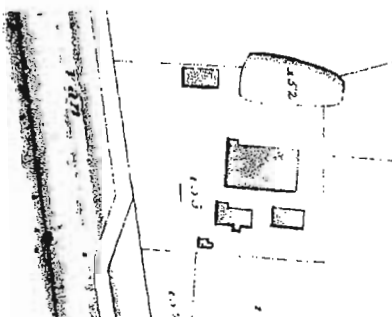
Kadastrale intekening hoeve's
± 1833

± 1883

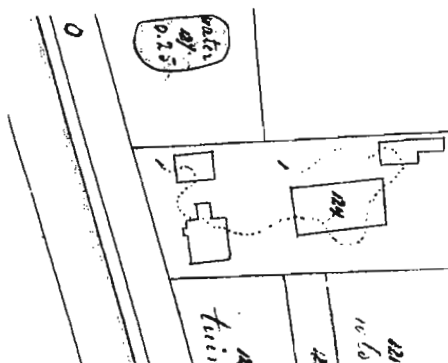
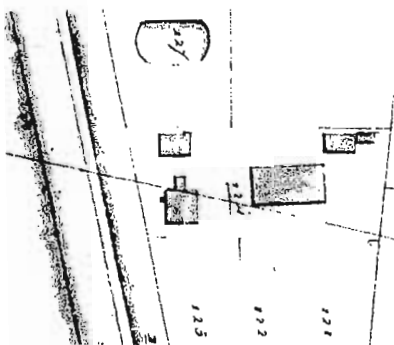
1^e hoeve

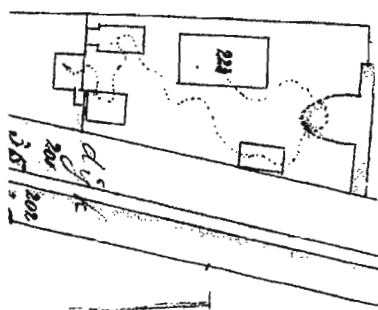
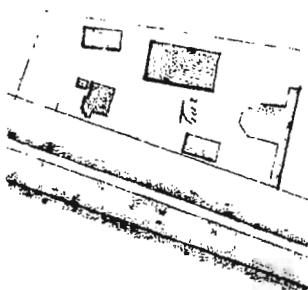
2^e hoeve

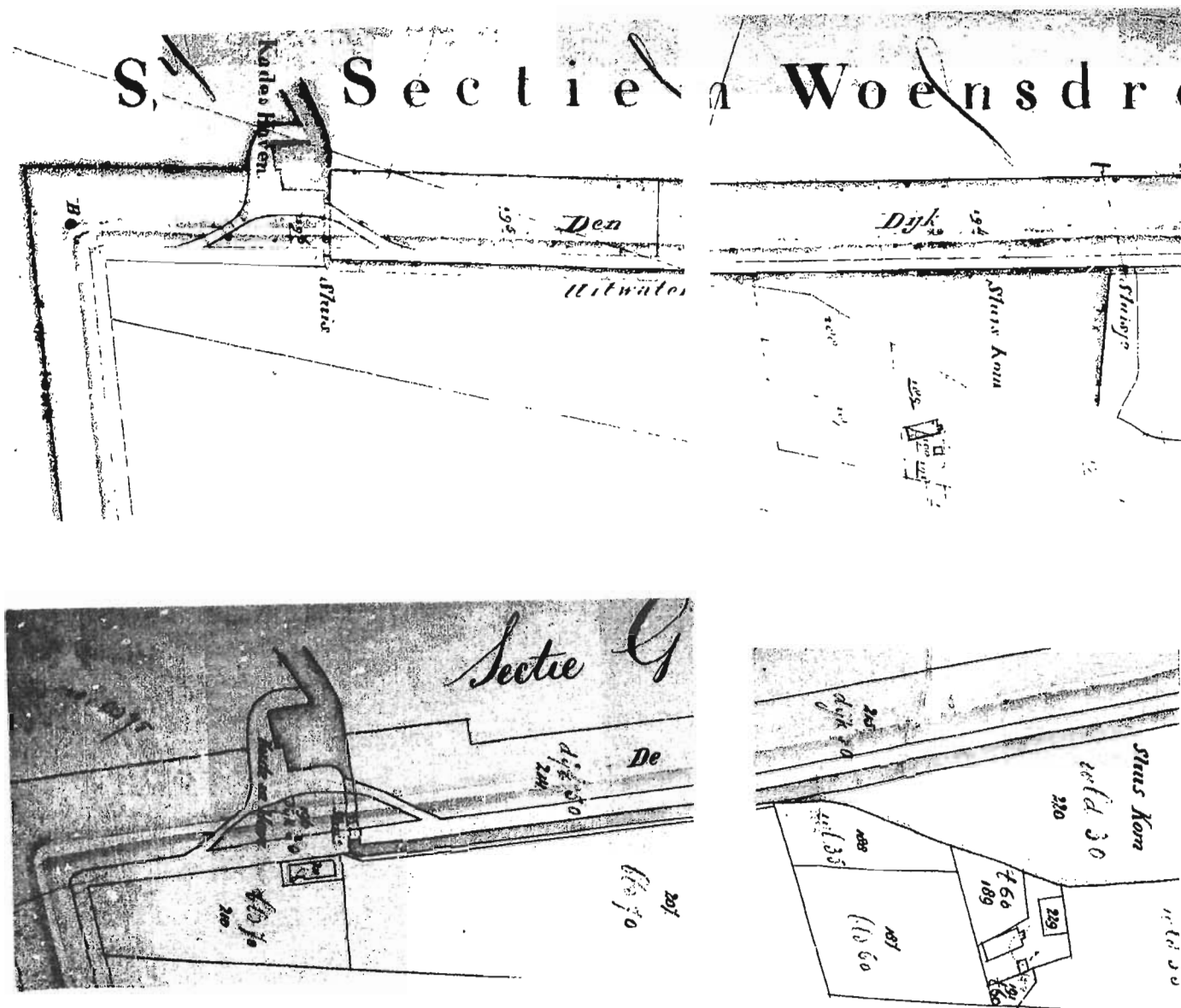

3^e hoeve

4^e hoeve

Boven: situatie ± 1830 van haven en rechts oude Ambachtshuis en spui kom.
 Onder: zelfde situatie in 1885 bij de haven. Nu de herberg van A. de Moor.

Rekening van 1882

1ste met februari geveest

meting 1ste met februari 1882

2ste met februari 1882

3ste met februari 1882

4ste met februari 1882

5ste met februari 1882

6ste met februari 1882

7ste met februari 1882

8ste met februari 1882

9ste met februari 1882

10ste met februari 1882

11ste met februari 1882

12ste met februari 1882

13ste met februari 1882

14ste met februari 1882

15ste met februari 1882

16ste met februari 1882

17ste met februari 1882

18ste met februari 1882

1882

1ste met februari 1882

2ste met februari 1882

3ste met februari 1882

4ste met februari 1882

5ste met februari 1882

6ste met februari 1882

7ste met februari 1882

8ste met februari 1882

9ste met februari 1882

10ste met februari 1882

11ste met februari 1882

12ste met februari 1882

13ste met februari 1882

14ste met februari 1882

15ste met februari 1882

16ste met februari 1882

17ste met februari 1882

18ste met februari 1882

Woensdrecht Ambachtshuis

“Het kasteeltje”.

1900-1950

AMBACHTSHUIS – AMBACHTSHOEVE

Als rentmeester voor de Völckers is Ferdinand Hombach zijn vader opgevolgd.

Een persoon waar lang na zijn dood nog over gesproken werd in de polders.

Onder zijn leiding werd in 1904 het ambachtshuis [kasteeltje] opnieuw gebouwd.

Op de kadasterkaarten van 1880 staat nog het oude ambachtshuis, maar dan zouden er geen personen meer wonen.

Vroeger was het ambachtshuis meestal bewoond geweest door de sluiswachter met gezin en enkele inwonende personen.

Het in 1904 gebouwde ambachtshuis zou dienst gaan doen als kantoor voor rentmeester Ferdinand Hombach.

Regelmatig moesten landarbeiders met paard en wagen niet onknappe secretaresses met koffers afhalen van de Woensdrechtse statie voor werk op het “kasteeltje”.

Ook werd het kasteeltje gebruikt wanneer de “heren” met gevolg na de drijfjachten nog een feestje wilden bouwen. De overlevering vertelt hierover dat het er dan nogal wild aan toe ging.

In 1950 komt Jef Pijnen op het kasteeltje. Voordien had Gaston Michielsens na het kapotschieten van zijn woonhuis [1944] in de Damespolder er 5 jaar gewoond.

Ook de schuur wordt dan door Jef Pijnen ingenomen. Jef had zijn bouwland over verschillende polders verspreid liggen.

Tot zijn dood in 1983 woont Jef met zijn vrouw Angelina op het kasteeltje.

Het kasteeltje dat door zijn vader Jef inmiddels was gekocht zou nog enkele jaren in bezit zijn van zijn zoon René Pijnen.

Door verkopen gaat het dan in vreemde handen over.

Voor de bouw van het nieuwe ambachtshuis was daarnaast al een hofstede gebouwd. De woning, schuur en varkenshok zijn ± 1890-1900 gebouwd.

Vanaf de bouw van de hoeve heeft Piet Heyboer, die al aan de polder werkte, er gewoond met zijn vrouw Maria Pieterella Joh. Van Leerdam.

Maria van Leerdam zien we bij de laatste bewoners van het oude ambachtshuis rond 1860 en is in 1862 met Piet getrouwd. Ze zouden 13 kinderen krijgen.

Opvallend is de schuur met de paardenstallen. Bij de hoeve waren maar enkele hectares grond. Die paardenstallen waren voor de paarden die werk deden voor de polder.

Dat was grondwerk, rijwerk voor wegen en haven.

Daarbij was de taak om de buitenkil op diepte te houden. Soms werden voor dit zware werk in de schorren wel 2 span van 3 paarden ingezet, die om en om werden voorgespannen om ze de tijd te geven te rusten.

De zonen van Piet Heyboer zullen dit werk later nog doen, maar dan vanuit Völckerdorp.

Op de ambachtshoeve wordt Piet Heyboer omstreeks 1910 opgevolgd door Piet van Wijk, de broer van Jac van Wijk, de jachtopzichter in de polders.

De Ambachtshoeve, gebouwd ± 1890-1900.

Piet van Wijk zal de hoeve huren tot ± 1949. Zijn vrouw draagt zorg voor schoonmaak, was- en zilverwerk op het ambachtshuis.

Ook droeg zij zorg voor de kippen en koeien op de boerderij. Met de fiets naar Bergen op Zoom, om de zelfgemaakte boter en eieren te verkopen op de marktdag, was de taak van de boerin.

Voor de feesten zorgt zij ook voor kook- en bedieningspersoneel. Ja zelfs werden meisjes uit Woensdrecht aangezocht om een dansje te maken.

Het woonhuis van de ambachtshoeve zal na de familie Van Wijk worden bewoond door de laatste jachtopzichter in de polder, Charles Groffen.

Het nieuwe huis en de schuur is nu in eigendom van de familie Kuylen-Soffers.

Ambacht Hoeve

Ondergeteekende Jan Völcker, grondeigenaar wonende Huize 't SPYK onder de gemeente Gorsel, verklaart te verpachten aan F. C. O. M. Hombach wonende te Cappellen, met recht die pacht overtredend aan de N. V. Handel en Landbouw Maatschappij v/h Kantoor Hombach, gevestigd te Hulst, die verklaart in pacht te aanvaarden:

Eene hofstede, genaamd AMBACHT HOEVE, bestaande uit een woonhuisje-schuur varkenshok, met de navolgende perceelen weiland, zynde Sectie gemeente Woensdrecht polder Oud Hinkelenoord, no 207 280-188-187-247-282-184 in totaal groot Drie hectaren zes en negentig Aren en zeventig centiaren verder als erf 1 Are drie en twintig centiaren, als water genaamd "DE AGGER" groot vyf hectaren vier Aren en zeventig centiaren.

De voorwaarden van verpachting zyn als volgt:

Huursom De pachter is verplicht een jaarlyksche huursom te betalen ad vier honderd gulden, op den vervalldag den eersten October van ieder jaar Termyn De huur en verhuring is aangegaan den eersten October van het jaar 1900 en twintig, en zal eindigen op den eersten October 1900 negen en twintig.

Lasten Alle lasten die geheven of zullen geheven worden op het verpachte zyn en blyven door rekening van den eigenaar verpachter.

De pachter is evenwel verplicht die by voorschot op de juiste vervaldagen te voldoen, en daarvan quitant te overteleggen by het betalen van de huursom.

Onderhoud gebouwen Alle ~~gadenkend~~ van de gebouwen, die het eigendom zyn van den verpachter, komt ten laste van den pachter, die het onderhoud zal moeten doen, zoo als het betaamd, en ten genoeg van den verpachter. Ter regeling van het zegelrecht wordt dit onderhoud geschat per jaar te bedragen 350 gulden.

Algemeene Bepalingen Het zal den pachter vry staan, in de gebouwen zoo danige veranderingen aantebrenghen als voor zyn bedryf noodig zyn, en geacht kunnen worden een onderdeel te vormen van het landbouw bedryf, zoo als het inrichten van een lokaal voor zuivel bereiding, met alle de daarvoor door pachter noodig geoordeelde werktuigen, zonder te kunnen vergen dat by het eindigen van den pacht, de verpachter verplicht zou zyn, die instellingen te vergoeden. Verder zal het den pachter ook geoorloofd zyn, gebouwtjes of loodsen op het gepachte aantebrenghen of te stichten, mits deze niet nadeelig kunnen zyn voor het landbouw bedryf, en met de verplichting, zoo de verpachter dit mocht wenschen, die gebouwen te verwyderen by het eindigen van den pacht, zullende in geen geval door den verpachter eenige vergoeding worden gegeven voor die gebouwen die by het eindigen van den pacht, niet door pachter mochten worden ontruimd. By ontruiming moet de grond waarop de gebouwtjes gestaan hebben geheel in goeden staat worden gebracht, en de toestand worden hersteld, zoo als die was, voor het stichten er van.

De weilanden zullen behoorlyk met vee moeten worden belegd, en doelmatig worden bemest, terwyl alle zorgen moeten worden besteed voor een goede waterloozing. Het rietveld met Agger, ter grootte van vyf hectaren vier Aren zeventig centiaren, worden gratis in pacht gegeven op voorwaarden, dat de pachter alle zorgen zal besteden, tot grond aanwinning, door het maken van slooten, ophoogen van terrein enz zoo veel doenlyk zal blyken. Alle kosten op deze overeenkomst vallende, zyn voor rekening van den pachter.

Aldus overeengekomen en geteekend den

Gorsel 2 Juli 1901

Cappellen 16 Juni 1901

F. C. O. M. Hombach

Opgetuigd en geregistreerd te Hulst

28 Juli

Het achtkantige varkenshok bij de Ambachtshoeve.

Op de 1ste hoeve zal Hendrik van Putte, geboren 1871, zijn vader Johannes in 1897 opvolgen op de boerderij in Hinkelenoord.

Hendrik die in de volksmond Arrie werd genoemd, woonde er met zijn twee ongehuwde zusters, Catharina en Isabella.

Hendrik zou nogal last gehad hebben van de dominatie van de zusters. Dat was misschien de reden dat hij nogal graag op stap ging met landbouwer Van Gorsel van de Langeweg uit Ossendrecht.

In die periode omstreeks 1925 zou hij al in een “Pontiac” gereden hebben.

Zijn zusters [tweeling 1859] gingen ook in hetzelfde jaar, 1922, dood.

Hijzelf hield het toen ook voor gezien in Oud-Hinkelenoord en vertrok in 1923 naar de deftige Langeparkstraat in Bergen op Zoom.

De 24 jarige Mientje Goossens, geboren te Woensdrecht en komende uit Amsterdam zou daar zijn huishoudster zijn.

Op de boerderij kwam toen Cornelis [Koster] Pijnen-Bril als zetboer voor Hendrik van Putte. Toch kwam Hendrik van Putte nog regelmatig met zijn auto in de polder om de bouwplannen te bespreken en de lonen uit te betalen.

Hendrik had de naam niet zo’n gemakkelijke boer te zijn voor zijn volk [arbeiders].

Hij moest onverwachts uit een hoekje komen om te zien of zijn arbeiders wel doorwerkten.

Een verhaal gaat dat hij wel eens zijn hoed op de wandelstok had gezet, die dan net boven de dijk uitstak. De op afstand wiedzende landarbeiders zouden dan gedacht hebben dat Van Putte hen in de gaten hield. Zelf was hij dan zonder hoed en stok verder gegaan.

Als het niet waar geweest is, is het toch mooi om te vertellen.

“Akkoord Van Putte”, een woord dat Hendrik altijd gebruikte bij een transactie en dat ver in de 20^e eeuw nog gebruikt werd door mensen uit onze streken als zij iets overeen kwamen.

Met de dood van Hendrik in 1937 is er een einde gekomen aan 250 jaar boeren door de Van Putte’s op de 1ste hoeve. Moord, overvallen, rijkdom, alles had deze familie hier meegemaakt. Bij zijn dood liet hij 10 ha grond na uit de Van der Duynspolder aan zijn achterneef Pieter Johannes van Putte, huidarts te Goes en achternicht Isabella van Putte [getrouwd Nieuwenhuizen] uit Kamperland.

*Hendrik van Putte [1871-1937]
de laatste Van Putte in
Hinkelenoord met naast
hem hoogstw. Pieter Jan v. Putte,
later huidaarts te Goes.*

In 1933 was de familie Mattheus Wolfert-van de Nieuwenhuizen op de boerderij gekomen in plaats van Cornelis Pijnen.

Deze zullen de boerderijen en landen later kopen, die toen bezit waren van de NV Wilhelmina en de familie de Grancy-Bink uit Vught.

Mattheus Wolfert die 100 jaar werd in 2001 zal de boerderij [Hinkelenoord] overdoen aan zijn zonen Cees en Henk Wolfert.

Tot op de dag van vandaag wordt door hen de hoeve gebruikt voor akkerbouw.

Op de 2de hoeve was het rond 1900 de weduwe van Cornelis Michielsens [Gislaine Mol] die de touwtjes in handen had.

Zoon Petrus Hendricus die in 1904 trouwt met juffrouw Louise Melsen zal dan ook wel de boerderij zijn gaan leiden.

Rond 1927-1928 is Peer Michielsens naar de "Dameshoeve" gegaan in de Damespolder.

In de nieuwe Dames- [1885], Anna Maria- [1897] en Völckerpolder [1904] werden de boerderijen altijd geleid door zetboeren.

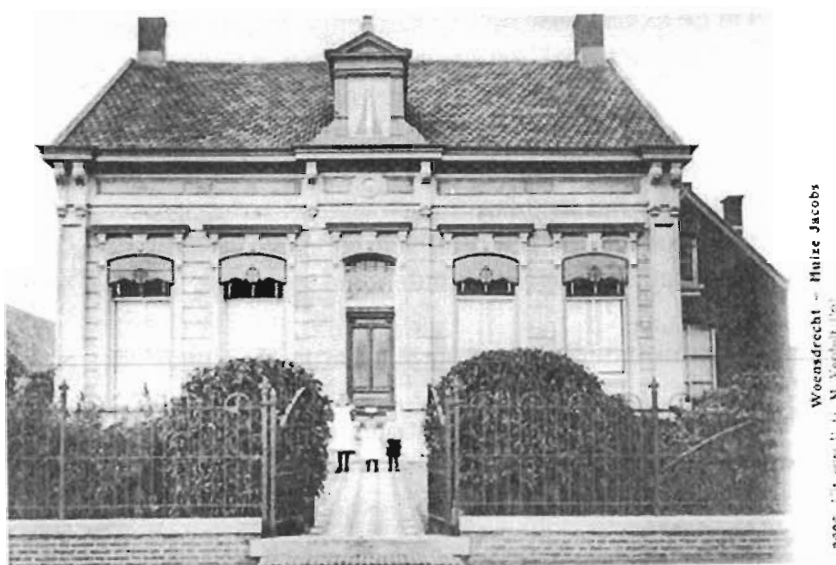
Mismanagement en de crisisjaren deden deze polders weinig of niets opleveren voor de heren Völcker.

Via hun nieuwe rentmeester Lenshoek uit Goes [Kloetinge] die de warboel had overgenomen van Ferdinand Hombach wordt gezocht naar degelijke boeren die de hoeves in de nieuwe polders voor eigen rekening zouden pachten.

Omdat Peer Michielsens drie flinke zonen had kwam hij in aanmerking voor de Dameshoeve. De pachtafdrachten zouden dan wel gegarandeerd zijn. De 2de hoeve moet in de periode van Cornelis Michielsens zijn huidige vorm gekregen hebben [± 1880]. Nieuw huis, varkenshok en verbouw schuur. De nieuwe bewoner [boer] in 1928 wordt Jan Baptist van Lakwijk-Schrauwen. Boer Van Lakwijk sterft te vroeg in 1941 en de weduwe moet met haar nog drie jonge zonen de boerderij voortzetten. Als de zonen ouder worden vertrekt Jo van Lakwijk naar de Noordoostpolder. Frans en Leon doen het bedrijf samen tot 1977 wanneer Völcker de boerderijen aan de pachters verkoopt. Dan worden de gronden gesplitst. Leon bouwt een huis op de plaats van het cafeeke van Frans van Zundert en boert van hieruit de gronden in d'hoef. Frans blijft op de boerderij en is inmiddels opgevolgd door zijn zoon Johan van Lakwijk, die buiten de landerijen in de Oude-Hinkelenoord ook kavels grond in andere polders beboert. Maar dat geldt voor alle vier de boeren uit Hinkelenoord. Opmerkelijk is dat op de 2de hoeve altijd meer aan veeteelt werd gedaan dan op de andere hoeves. Op een kaart van 1893 is een brede strook weiland te zien van de dijk tot aan de Agger toe. In 1950 had de weduwe Van Lakwijk met haar zonen 25 melkkoeien met een melkmachine. De ontwatering bij deze hoeve ging via de Agger, naar noord of zuid naargelang de hoogte van het water bij de ontwateringssluizen. Nadat het watergemaal in de Noordpolder van Ossendrecht er in 1958 gekomen was trok het water zuidwaarts beter weg. De weigronden werden gedraineerd en veranderden in akkerland.

De 2de hoeve anno 2004 van John van Lakwijk.

Het "Herenhuis" van Pieter Jan Jacobs te Woensdrecht.

De 3de hoeve:

Pieter Jan Jacobs boerde tot 1922 op deze hoeve. Hij woonde vanaf 1903 in het prachtige herenhuis dat zijn schoonvader in 1895 in Woensdrecht had gebouwd [nu Van Pol]. Van hieruit bestuurde hij de boerderij.

Ook hier had Pieter Jan lichte paarden en stalling voor zijn rijtuigen om de rit te maken naar de hoeve in de polder.

Op de boerderij kwam in 1903 de meesterknecht De Jong te wonen. Die droeg zorg voor vee en paarden enz. als Pieter Jan er niet was.

Op een dag had Pieter Jan met de arbeiders afgesproken wat ze de andere dag moesten gaan doen.

Hij zou dan de andere dag om 10 uur komen kijken of het werk zo verliep als hij wilde.

De arbeiders, die het land in orde aan het maken waren voor het zaaien vonden wel dat Pieter Jan lang weg bleef. Later vond men hem dood ten gevolge van een hartstilstand.

De boerderij werd toen overgenomen door Louis Willemsens uit de Nieuwe-Zuidpolder van Ossendrecht.

Door het huwelijk van de dochter van Louis Willemsens met Constant van den Maegdenbergh uit Zandvliet kwamen de hoeve in 1925 onder de hoede van Van den Maegdenbergh.

Constant van den Maegdenbergh wordt na zijn dood weer opgevolgd door de gebroeders Van den Maegdenbergh [zonen] die het bedrijf nu nog beboeren. Alfons van den Maegdenbergh-Bovee is nu de bewoner van de 3de hoeve.

Op de 4de hoeve zien we Alfons Jacobs-Migielsen.

De boer die we bij zijn koeien zien staan zal rond 1938 opgevolgd worden door zijn zonen Leon en Petrus Jacobs-Migielsen. In 1941 neemt Leon de exploitatie alleen op zich.

Rond 1970 voor de koop van boerderij en gronden neemt zoon Felix Jacobs-Migielsen het heft in handen. Na de dood van zijn vader is het nu het woord aan Gino-Jacobs-Migielsen om de hoeve rendabel te houden.

De lage prijzen van de laatste jaren in de akkerbouw noodzaken jonge boeren om uit te zien naar andere mogelijkheden. Felix en zoon Gino hebben gekozen voor intensieve kippenhouderij. Hopen voor hem heeft hij de goede richting gekozen.

Op de gronden van deze hoeve lag vroeger, voor de bedijking, de stelle* van Woensdrecht wat wil zeggen dat hier de hoogste aanwassen waren.

Bijzonder was dat hier een zoetwaterbron in het land lag.

Antoon Jacobs [oud-boer uit de Hinkelenoord], die een brief schreef naar de familie Van der Duyn [toen Völcker] vertelt hierin over de 300 jarige verbondenheid tussen de families Van der Duyn en Jacobs.

Ook schrijft hij dan dat er een zoetwaterbron in de polder staat, waaruit al eeuwen zoet water werd gehaald door bewoners uit de polder.

Felix Jacobs-Migielsen vertelde me dat de bron vroeger een stenen ombouw had die rond 1940 is afgebroken met het leggen van drainages.

Mogelijk is de bron al gebruikt voor de bedijking van 1685 voor drinken van de schapen op de schorren. Een soort hollestelle.

Het ontstaan van deze bron komt doordat regenwater dat valt op de Brabantse wal zich communicerend door verticale en horizontale zandlagen in de polder naar boven drukt.

Het zou wel jaren duren voordat het regenwater in Hinkelenoord boven de grond komt.

Brief die Antoon Jacobs [dijkgraaf en boer] uit de Nieuwe Hinkelenoord schrijft aan de familie Völcker.

Deze brief die in 1940 geschreven is laat ons zien wat er nog juist is van een overleveringsverhaal.

In 1651 werd onder de gemeente WOENSDRECHT ingedykt de Hinkelenoordpolder. Deze indyking geschiedde door Baron van der Duyn van Maasdam, veldoverste van den Stadhouder Prins Willem. Eenige jaren nadien werd deze polder verdeeld in vier boerderyen.

In 1656 werd eene daarvan betrokken door den pachter JACOBUS JACOBS, geboren te Ossendrecht, op het Spaansch Kasteel (gelegen halfweg Aanwas en Kerk- ten zuiden- aan het thans nog bekende Kasteelstraatje), en gehuwd met PETRONELLA DE BRUYN, geboren op het eiland Saeftingen, en die vandaar is moeten vluchten, toen hoge watervloeden alle dyken rondom Saeftingen hadden weggeslagen- na dertien uren op het water te hebben rondgezwalpt is zy in een klein bootje in Santvliet aangeland.

Van dien tyd af, van 1656 tot op heden 1940, is de pachter op een dezer boerderyen door dezelfde familie JACOBS aangevuld, en is de familie Van der Duyn in het bezit dier gronden gebleven- zoodat de familie van der DUYN en de familie JACOBS byna 300 jaar als eigenaar en als pachter tegenover elkaar staan.

De oude tak van de familie van der Duyn is gebleven tot 1889, de hofstede is toen verkocht en overgegaan aan den Weledgeb.Heer Völcker-van der Duyn.

Betreffende deze boerdery wordt melding van een fonteintje met zoet water, dat reeds aanwezig was in 1656. Ditzelfde fonteintje bestaat thans nog, en is by drooge zomers nog steeds het toevluchtsoord voor goed drinkwater. Dit als bewys dat het de boerdery moet zyn thans bewoond door LEON JACOBS, dus de naam JACOBS teekent met jonge kracht door.

WEGEN EN WATERLEIDING

Op 14 april 1905 wordt een voorstel gedaan om door alle polders over een lengte van 12.343 meter kei- en macadamweg aan te leggen, waarvoor een geldlening van f 74.000,00 zal worden aangevraagd met een aflostijd van 40 jaar.

Het voorstel wordt aangenomen.

De Grindweg die er al lag als keislagweg zal hiermee worden onderhouden.

Maar de weg zal de komende 40 jaar een ramp worden.

De Waterleiding Mij. Zuid-Beveland zal in 1911 een pijpleiding aanleggen van Ossendrecht naar Zeeland [Goes] onder de Grindweg door.

De vele lekkages van de slechte leiding zullen voortdurend het wegdek zeer slecht berijdbaar maken.

Stapels klachten en wederzijdse voorstellen om de toestand te verbeteren volgen.

Voorstellen om drainage naast de waterleiding te leggen werden aan de polder gedaan.

In 1937 legt August van Dijk-Petit er voor f 7.850,00 weer een laag asfalt beton op.

Na 35 lekken in 1938 wordt de weg weer voorzien van 20 cm Belgische hoogoven slakken die aankomen in de Woensdrechtse haven.

Maar in 1948 wordt er weer gesproken van een hopeloze toestand van het wegdek.

Na een keer vernieuwd [1928] te zijn naast het wegdek, verhuist de leiding in 1955 in de dijk naast de Grindweg.

Dat jaar zorgt A. Theuns [oud Woensdrechtenaar] van de Halsterseweg in Bergen op Zoom, voor een nieuw wegdek van 1.250 meter voor f 65.210,00.

Leon Jacobs-Migielsen ondertekent het contract.

Hiermee komt dan een einde aan de ellende van de Grindweg.

*stelle: [eertijds] opgeworpen hoogte of heuvel op schorgronden waar het vee zich bergt wanneer het water opkomt, ook stelberg geheten. In het midden van de stelle is in de regel een gegraven drinkwaterput.

Kaart: 1893 van het poldergebied bij Woensdrecht.

JACHT

Jacht was een heilige bezigheid voor de “heren”.

Op de drijfjachten kon men zijn vrienden of zakenlui uitnodigen.

Na de jacht kon in een goede ambiance zaken gedaan worden in het ambachtshuis.

Tot de jachtvrienden van de Völckers behoorde ook Z.K.H. prins Hendrik.

Om het wild te beschermen tegen de stropers hadden ze jachtopzichers in dienst in de polders.

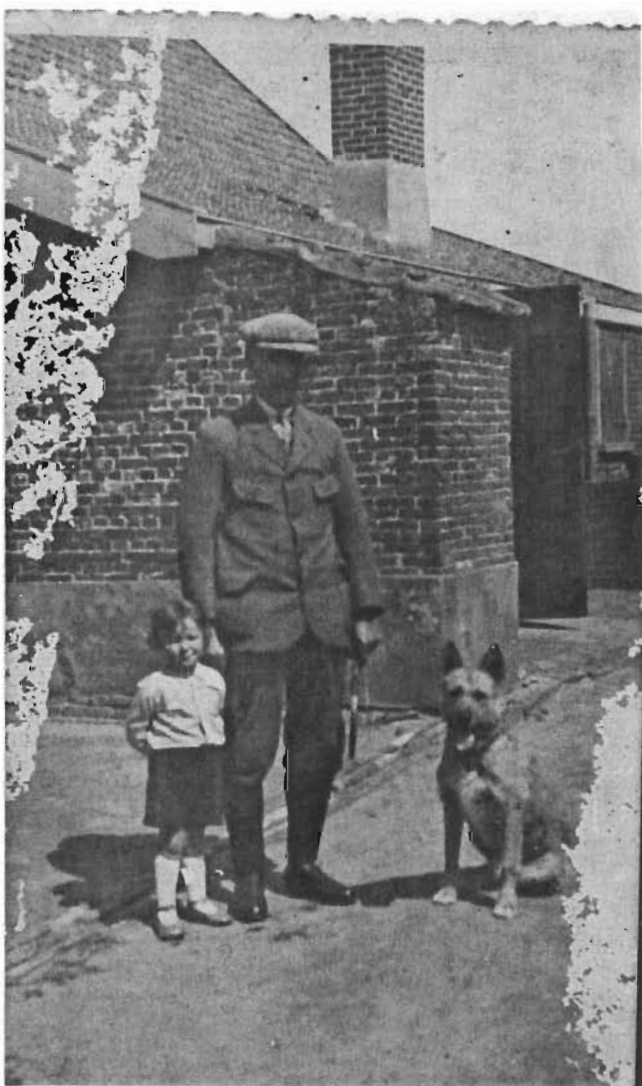
Franciscus Neve was de eerste rond 1900, wonende te Völckerdorp.

Hij zou opgevolgd worden door Cees Stuijts, Jac van Wijk en Charles Groffen.

Niet alleen de stropers waren onveilig voor de jachtopzichter, ook boeren, die het niet te nauw namen, werden verraden.

Zij waren de ogen en oren van de rentmeester in de polder. Het was in het voordeel van de jachtopzichter dat er veel geschoten werd op de drijfjachten.

Tien cent per geschoten stuk wild was de premie dat nog aangevuld kon worden met een premie op het maken van een proces verbaal op stropen.

*Jachtopzichter Jac van Wijk
bij zijn huisje [2 Huizen]
in de Damespolder.*

Wendrecht 31 jan 1932

Wel Edle Heer Völcker

Van Wijk, en ik, beiden nog goed
gerond en wel. Er zijn op Hoogen-
bog al tamelijk, veel huizen, doch
nu en dan, vinden wij er nog bloede
toch nog niet in erge mate. postijen
heel veel, net of er niet gevingel
is. Met de stroopers" loopt het
bij ons nog goed af, in de
te ichten tijd, wij houden het
erger verwacht. Een keer hebben
wij in December eens beraet ge-
had, met den Licht-bak, in
den vroegen morgen omstreeks
half vier.

2.
wij waren om half drie nog in
die Bunt geweest dien vrocht,
toen was er niets te zien, het
was half vier toen wij in de wele
verste achter in de van der Duijn
polder hoorde schieten, doch toen
wij daar kwamen, was niets meer
te zien, het heeft niet lang
geduurd. Doch er zal wel geen
jacht zijn, waar nooit iets gebeurd.

Ja Abbr, Volcker, u draagt mij
iets over die Strooper, die in
Stuyts op 6 Dec 1931 gepakt
heb. Daar hij woont in een
eigen huis, in de van der Duijn
polder, het huis slot in 1930

Brief van de jachtopzichters Stuyts en Van Wijk aan Völcker over het pakken van een
stroper. Bolders was de schaapwachter die in het huis woonde in de Anne Mariapolder,
vlakbij de hoeve Kamoen in de Van der Duijnspolder.

hoe u weet, in gelikent
 was. zijn naam is *Robbers*
 een echte stropers, en politie
 hater. Long reeds hebben wij
 lust, door hem gehoord, door
 hij moedigt te krijgen was
 onlust hij in een veld te sein
 voort, en niet te dacht hij
 zijn erf te komen was, door
 hij een goede stank konst
 heeft, dat liet hij uit, docht hij
 niet konst genoeg waren, om
 hem te troefen. Want ik
 weet wel wanneer ik gaom
 moet, zij hij, en als hij in
 het dorp komt, gaet hij veel
 met echte bekende stropers om.

4
 oft heb ik meer dan eens gezien
 dat een wijd oplooper van zijn
 erf kwam. De nacht van 5 op 6
 Juli 1931, waren wij uit geweest
 in een van wijck, door het heel
 hard winderde, ik kwam onder de
 morgen thuis, nu een uur of drie
 ander deel. gaamen te hebben, in
 ik te weg, de paden in, met die
 beoelting op verdochte, en mocht
 ik die morgen, omstreeks 10 1/2 uur
 het gaamen troefen hem op het
 te blaad, te bekeeren, met op
 een hand te schieten, tot om
 zijn woning, op een eigen land.
 Toen ik dat gelien had, ging ik
 direct naar zijn woning, waar hij
 in gaom was, en stelde hem met
 het gebede, in kame, en vroeg
 hem zijn juistzake, en de gunning
 om door hem te mogen schieten
 doch bekende met dat dat alles
 te bevesten. en heb hij gevee in
 bestang gaamen, want hij mij op "al
 docht hij" nog, een steelde stropers
 in zijn huis had, dus twee
 dubbele gevee. Dit alles ging
 gebeurd met het wot onder
 schiktheid, oft van zijn naam
 hoe ik hoor "moet hij de kerk
 of gaumst hebben, bij den
 kantonrechter te Bergen op Zoom

Wat hem natuurlyk heel
 out geolens geest vol hebben

En nu is er niet anders te
 rekele brief, by de deelen
 Leestocht hemmer geform
 'ker som byzide, om ons
 nog wat te hebben, waar in de
 meest about dat wy ook stroopen
 en nog al, dat wy delen
 home, den dandlauer L. van
 Meer, waar wy een groot
 stuk heeft van hebben in den
 den dandlauer, wat
 hem eigenom is, en deier
 de de dandlauer op den land
 deierde eenstogt by dandlauer
 of hem eender dandlauer, en
 er bostende rekele dandlauer
 en hy het niet meer van dandlauer
 en op een oever dandlauer met
 een geest meer toe dandlauer
 een dandlauer de lacht in
 'geet om de eender de ver
 dandlauer, en dandlauer by dandlauer
 wat rekele dandlauer dandlauer dandlauer
 reent is geest, dandlauer hy dandlauer
 dandlauer op den dandlauer dandlauer
 dandlauer dandlauer, en dandlauer
 van Meer niet dandlauer dandlauer
 hebben, om dat wy overtuigd

Wat om de meer het niet
 deest om te stroopen en nog
 te meer, dandlauer wy hem de
 rekele, grote dandlauer de
 dandlauer dandlauer by ons de dandlauer
 dandlauer, en dandlauer wy dandlauer
 dat dit is niet dandlauer dandlauer
 van hem, dandlauer dit is

Dus als dandlauer het is van
 die dandlauer hem op dandlauer
 meer met dandlauer, dandlauer de
 dandlauer dandlauer by dandlauer
 op dandlauer dandlauer.

M (Edl) moet natuurlyk dandlauer
 wat is dandlauer, meer al dandlauer
 dandlauer dandlauer, dandlauer met
 dandlauer, dandlauer hy dandlauer met
 dandlauer, hy is al dandlauer dandlauer
 dandlauer, dandlauer dandlauer was
 dandlauer dandlauer dandlauer.
 hy heeft een eigen dandlauer in
 dandlauer dandlauer.

Wat alle dandlauer

E. dandlauer.

dandlauer dandlauer

ECONOMIE EN LANDARBEIDERS

Hadden rentmeester Hombach en jonkheer Vredenburg, neef van Völcker uit Tholen, als lid van de Nederlandse Automobielen Club op 28 juni 1910 met een demonstratieve tocht door de polders richting Zeeland een gevoel gegeven dat er aan de welvaart nooit een einde zou komen?

Deze tocht met 30 auto's was bedoeld om een ontsluiting van Zeeland te bewerkstelligen.

Ter hoogte van de latere Kreekrakpolder was alleen schor en geen [auto]weg. Een stuk van de rit liep onder de spoordijk op de rand van de schorren om Rilland-Bath te bereiken.

De weg zou er in 1916 komen door de Hogerwaardpolder.

De eerste twee decennia van de 20^e eeuw waren nog rooskleurig geweest voor de landbouw.

Pieter Jan Jacobs van de 3de hoeve en Alfons Jacobs-Migielsen hadden ieder 2 of 3 prachtige kleppers [lichte paarden] om uit te rijden met hun rijtuig of sjees [gerij].

Boodschappen doen, naar de landbouwvergadering, een koopdag of zondags naar het café of de kerk, overal was het rijtuig met klepper bruikbaar voor.

Toch was dit niet alleen van de 19e en 20e eeuw.

Want op de koopdag van de kinderen van schout Cornelis van Putte in 1735 koopt zijn broer Boudewijn van Putte de speelwagen voor 50 gulden.

Een speelwagen was in de 18e eeuw een vierwielig wagentje dat met of zonder huif gebruikt kon worden om uit te rijden of als boodschappenwagen.

De Eerste Wereldoorlog had tot gevolg dat de graanprijzen verdubbelden en dan spreken we nog niet over prijzen van smokkelgraan dat hier door de schorren van Woensdrecht en Zandvliet over de grens ging.

Ook de prijs van vlees en zuivelprodukten steeg naar ongekennde hoogte, wat voor de boeren nooit slecht was.

Maar bij het begin van de jaren twintig geraakte de landbouw in een crisis, die voorlopig zou duren tot W.O. II.

Zoals ik al vertelde werden wegens negatief saldo de zetboeren vervangen in de nieuwe polders. Maar ook de boeren in Hinkelenoord hadden een moeilijke tijd om hun hoofd boven water te houden. Zij hadden moeite om de pachten te betalen. Völcker laat dan via zijn rentmeester weten dat hier in de streek bijna geen aardappelen gezet worden die hogere geldopbrengsten hebben. Hij raadt hen dan ook aan aardappelen te gaan verbouwen.

In zo'n crisistijd zijn er snel conflicten tussen boeren en landarbeiders.

De boeren willen 22 cent per uur betalen, de pas opgerichte landarbeidersbonden eisen 24 cent.

Völcker laat zijn rentmeester weten dat hij in Gelderland verplicht is met het "tuig" van de arbeidersbonden samen te werken en dat zint hem niet.

In het begin van de eeuw moet er een bijeenkomst geweest zijn in "Bellevue" in Woensdrecht tussen landarbeiders en werkgevers en er zou 1 cent loonsverhoging uitgekomen zijn.

Nou was het voor vaste arbeiders die soms inwonend waren moeilijk partij te kiezen.

Je kon als knecht of meid zo rond 1900 beter bij de boer aan tafel schuiven, want het eten was er beter dan thuis in de arme grote gezinnen.

Dan had je nog de koe- en schaapwachters, die soms wees waren of niet 100% volwaardig, en blij waren werk te hebben met een volle buik en een dak boven hun hoofd.

In de tweede helft van de 19^e eeuw tot in de 20^e eeuw aten de knechten en dienstmeiden de maaltijden gezamenlijk met het boerengezin in de grote keuken. Zo ontstonden er vriendschapsbanden en over de lage beloning werd niet gauw geklaagd.

Hier in de westhoek was het gezegde: het is een boer en het blijft een boer, als je hem omdraait is het nog een boer.

Pieter Jan Jacobs op de klepper. Foto ±1905.

Dames: Kaat Brooijmans en Johanna de Jong [meiden, ongehuwd].

Meesterknechts: Cornelis Jacobus de Jong [ongehuwd] houdt de teugels vast. Deze personen zullen later opgevolgd worden door Piet de Jong en tussen 1904 en 1922 de boerderij bewonen.

Pieter Jan was een echte herenboer, die buiten de Hinkelenoord nog een boerderij had tegenover zijn herenhuis in Woensdrecht met zo 'n 60-70 gemet grond in de Prins Karelpolder.

Er zijn ongetwijfeld “rotboeren en rotboerinnen” geweest. Daar staat tegenover dat er knechts en dienstmeiden waren die ook niet deugden, die de lijn trokken [niet hard werken] en de boer bestalen.

Het was niet voor niets dat de boer het graan boven de huiszolder had. Knechts hadden de gewoonte gaatjes te maken in de piser [graanzolder] om zo graan in zakjes te laten lopen en te kunnen verkopen.

De boeren uit Hinkelenoord slopen ook de loopbrug over de Agger die in het verlengde van de Zouteweg lag. Dit om diefstal op landerijen en schuren te voorkomen. De loopbrug was gelegd om de looptijd voor de arbeiders uit Woensdrecht en Hoogerheide korter te maken. Arbeid ten behoeve van het dagelijks voedsel moest goedkoop zijn, was het streven van de regering. En dat is nog niets veranderd en geldt ook nog voor 2004. Het is de reden dat men nu op een landbouwbedrijf geen arbeiders ziet.

De lonen in de landbouw hebben altijd achtergelopen bij het andere bedrijfsleven.

De onderbetaling van landarbeiders kwam ook doordat er een overaanbod was van deze mensen.

Oudere boeren geven wel toe dat vroeger de verhoudingen wel erg scheef waren.

De landarbeiders hier in het zuidwesten waren niet georganiseerd [geen CAO] en de boeren waren dat wel.

Hierdoor werd de machtsverhouding nog schever ten nadele van de landarbeider.

NOEM MAN EN PAARD

Een gezegde uit het begin van de 20^e eeuw, waaruit blijkt hoe belangrijk een paard toen was. Of, “ridder zonder paard”, laat ons weten dat je zonder paard eigenlijk niets was.

Iedereen uit Woensdrecht, die van voor de oorlog is, zal wel eens bij de hoefstal van De Smet of Suijkerbuijk in Hoogerheide en in Ossendrecht bij Van Keulen of Rijk op de Aanwas hebben staan kijken naar het beslaan van een paard.

Werd je niet getrokken door het kabaal, dat soms een paniekerig paard maakte dat niet in de travalje wilde, dan moet het toch zeker het roodgloeiend ijzer geweest zijn. Het sissende geluid en de rookwolken trok alle kwajongens van de straat af, die zich dan met grote ogen afvroegen of dat het peird geen pijn had.

Het was natuurlijk voor het paard een beproeving dat op een afgelegen boerderij in polder elk paadje of stal kon naar de drukte bij de smid in het dorp waar het geblaas van de blaasbalg en het geklop op het aambeeld niet van de lucht was.

Achteruit met de oogkleppen op en oppassend voor de machtige achterpoten waar het dan een flinke trap mee uit kon delen, slaagde men erin het paard te beslaan.

De meeste paarden gingen ook gewillig in de hoefstal.

Als ik er aan terugdenk, herken ik nog na 60 jaar de geur van de walm van het hete ijzer op de hoornen hoef.

Peerke van Dijk als knecht bij de familie Wolfert op de 1ste hoeve in de vijftiger jaren. Achter de wagen geladen met aardappelen staat de tractor al klaar om de paarden op te volgen. Maar ook Van Dijk zal een van de laatste vaste boerenknechts zijn in de polder.

Het hoogste aantal paarden was tussen 1900-1925 in de polder aanwezig. Op grote boerderijen waren toen zo'n 12 tot 16 paarden aanwezig.

Het aantal paardenknechten was dan al gauw vier, die met een tweespan of driespan [ploegen] reden.

Meestal reden de knechts met dezelfde paarden, waar ze dan echt een band mee hadden. Hier in West-Brabant waren op de boerderijen paarden van Belgisch-Zeeuws ras. Machtig waren deze goedmoedige koudbloedige paarden, gefokt met het doel, zoveel mogelijk kracht in één paard te verzamelen. Geen ander dier heeft vanaf 1685 een groter stempel op de Oude-Hinkelenoord gedrukt dan het paard.

Zonder trekpaarden zou op de zware kleigrond geen landbouw mogelijk geweest zijn. Heel de vooruitgang van de landbouw kwam op rekening van deze paarden, die een zachtmoedig en aanhankelijk karakter hadden.

Tot ± 1950 worden de steeds groter wordende machines en ploegen door paarden getrokken. Het spreekwoord "jong te paard, oud te voet" werd door de Zeeuwse landbouwdeskundige Ir. M.A. Geuze omgevormd tot "jong te paard, oud per trekker".

Waarmee hij bedoelde dat jonge boeren die in 1950 nog met paarden reden in 1965 op de trekker zaten.

De liefde van de boer voor zijn paarden was heel groot.

In de Zuidwesthoek deed een verhaal de ronde dat een boer, toen het begon te regenen, tegen zijn knecht zei: "zet de paarden maar op stal en ga zelf maar mest breken [mest verdelen]".

De boer hield meer van zijn paarden dan van zijn knecht.

Ook is een geval bekend van een boer die zelf niet naar de marktdag kon. De paardenknecht moest toen maar met zijn vrouw om de boodschappen te doen. Onderweg sloeg het paard op hol en het hele zaakje belandde in de sloot, maar van zware verwondingen was geen sprake. Toen men de boer het voorval kwam vertellen, was zijn allereerste vraag: "is het met Marie [paard] goed, mankeert ze niks?" Hoe het met zijn vrouw en knecht ging interesseerde hem kennelijk minder.

Zelf op een boerderij opgegroeid herinner ik mij de vosruin "Vic" waar ik als manneke van 10-12 jaar mee mocht rijden. Als je dan met het gareel omhoog aankwam stak hij zelf zijn hoofd er door, zo graag ging hij werken.

Eerlijk moet ik bekennen dat het goed was dat "Vic" slimmer was dan ik, anders was er misschien niet veel van het werk terecht gekomen.

Ondanks de liefde voor hun paarden verlangden de boeren wel eens teveel van deze dieren [te zwaar laden]. Zelf zie ik in gedachten de paarden terug in de jaren 50.

Een mistige novemberdag, de paarden voor een bijna volle wagen met bieten.

Aan weerskanten de boeren met de ricken, die de bieten erop scheppen.

Een nat najaar heeft ervoor gezorgd dat de banden van de wagen vastzuigen in de diepe sporen die de wagens maken.

De wagen werd steeds zwaarder. Dat voelen de paarden ook en worden steeds onrustiger. Hun lijven zijn omgeven door wolken van dampen. Hun adem die met pluimen uit hun neusgaten komt lost op in de natte mist.

"Nog 4 hooppen", beslissen de boeren. De oren van de intelligente dieren luisteren mee. Of ze het verstaan hebben, weet ik niet, maar hun lichamen beginnen te trillen. Juj gelijk komen strengen strak en de zware wagen komt heel langzaam in beweging en komt bij de laatste 4 hooppen, die nog opgeladen moeten worden.

Eigenlijk veel te zwaar. Tijdens het laden zijn de paarden niet rustig te houden. Hun zware poten staan af te trappelen van ongeduld, wetend dat er zodadelijk een ultieme krachtexplosie moet plaatsvinden om de zware wagen met bieten op gang te brengen.

De wagen is geladen, de leidsman begeeft zich naar links en de ander staat bij het rechterpaard om een tik te geven, want het is nodig dat de paarden gelijktijdig aanzetten.

Dat weten de paarden ook. Degene die laatst aanzet is verloren en kan tikken verwachten.

Heel snel maar voorzichtig maakt de leidsman de lanten los van de wagen. De spanning in de paarden is ten top gestegen, trillend en trappelend staan ze klaar. Ho, ho, roepen de boeren.

Dan de lanten [leidsteugels] zijn los. De oren die nog omhoog stonden gaan naar achteren en de 2 paarden vallen zonder een aansporing als 2 schaatsers op de 500 meter in de strengen.

Onder het juj, juj roepen van de boeren komt er in de wagen langzaam, maar heel langzaam beweging. De lichamen zijn kort geworden door het stuwen in de krakende garelen. De wagen gaat langzaam vooruit. De boeren lopen ernaast, proberen zelf nog mee te duwen. De strengen staan gespannen als staaldraden. Nu nog een laatste aanzet naar de weg over de altijd omhoog lopende dam, die ook vol diepe sporen zit.

Als zware zuigers van een stoomwals gaan de machtige benen van de parden op en neer. Geen macht ter wereld kan ze tegenhouden. De wagen moet snelheid houden, dat weten de boeren maar ook de paarden.

Ho, ho, we zijn op de weg. Het is weer gelukt.

Drijfnaat en met slaande lendenen staan de paarden voor de wagen uit te rusten. Er is weer een topprestatie geleverd door de 2 paarden, maar dan wel op een mistige novembormorgen op een kavel bietenland, met niet meer publiek dan 2 boeren en ikzelf.

Een klopje in de nek en misschien 's avonds een extra schep haver, waren de te behalen prijzen.

DE BEVRIJDING 1944

Op zaterdag 7 oktober 1944 was door de Canadezen in Ossendrecht een stoutmoedig plan gemaakt om via het poldergebied op te rukken naar de strategische toegangsweg naar Zeeland.

Maandagmorgen waren ze al over de Boomkesdijk genaderd tot de hoeves van Van den Maegdenbergh en Wolfert.

De Duitsers zaten toen nog bij het cafeeke van Frans van Zundert en op het hoeke van Pijnen over de dijk in de Van der Duynspolder.

Die werden toen nog beschoten door de Canadezen.

De Duitsers hadden bij Jan de Vreng het biljart voor de achterdeur gezet om zich hier wat achter te beschermen.

Bij Gaston Michielsens hadden, buiten de familie zelf, Frans van Zundert [de schoonzoon en nieuwe uitbater van het café van Jan de Vreng] met gezin en de familie J. Pijnen en Brammetje Ponse van het arbeidershuis van Zandee zich in de kelder veilig gesteld.

Op woensdag 11 oktober werd rond 12 uur een aanval gedaan door de Canadezen op het café en boerderij van Jef Pijnen die vanuit de kelder van Gaston Michielsens net naar het hoeke was gegaan om de paarden te voeren. Hij was er nog aanwezig toen het man tot man gevecht ontbrandde tussen de Duitsers en Canadezen. Hij verstopte zich tussen twee stromijten die op de werf stonden.

De handgranaten die over de stromijten werden gegooid bezorgden hem angstige momenten.

Net als de Duitsers werd hij gevangen genomen. Hij probeerde de Canadezen duidelijk te maken dat hij de boer was van het hoeke, maar omdat hij de Engelse taal niet machtig was werd hij over de Boomkesdijk afgevoerd met de Duitsers om gevangen gezet te worden.

Constant van den Maegdenbergh en zoon Jac, die buiten stonden en de afvoer van de Duitsers en Jef gadesloegen, konden op vragen van Jef om de Canadezen duidelijk te maken dat hij van de polder was, ook niet helpen, want zij kenden ook geen Engels.

Enkele dagen later werd de ingang van de kelder van Gaston Michielsens door granaten vernield en moesten ze verhuizen naar de zuidelijk gelegen boerderij van Goense in de Damespolder.

Dorsen bij Coster Pijnen net over de dijk bij Hinkelenoord in de Van der Duynspolder. Rechts naast de koelketel Henry van Putte. Vrouw met kinderen Cornelia Pijnen-Bril.

Jef Pijnen, Frans van Zundert en Brammetje Ponse gingen van Goense uit nog een keer naar de boerderij en café om de stand van zaken op te nemen en werden weer door de Canadezen opgepakt en opgesloten in het kafkot bij Van den Maegdenbergh. Dit was het einde voor “Polderswelvaren” van Frans van Zundert-de Vreng. De strijd die hier nog enkele weken zou aanhouden hadden er een niet meer op te bouwen ruïne van gemaakt. Onvoorzichtigheid met een petroleumtoestel door de Canadezen deed op 20 oktober het woonhuis uit 1758 van de familie Van den Maegdenbergh in vlammen opgaan en de grote familie Van de Maegdenbergh moest voor enkele jaren in de schuur bivakkeren. Door het oorlogsgeweld [schieten] braken de paarden van Van den Maegdenbergh uit het weiland en vluchtten richting Woensdrecht waar ze op één na allemaal sneuvelden. Ook de schuur van de ambachtshoeve had zoveel geleden dat men hem af wilde breken. De f 2.350,00 zullen toch weer opgebracht zijn om te behouden, want hij staat er nog steeds. Twee schaapsstallen bij Gaston Michielsens en Marientje Almenkinders gingen ten onder aan het oorlogsgeweld. Maar ook de hierbij staande woonhuizen. De nieuwbouw van de woonhuizen van Van den Maegdenbergh en G. Michielsens liet lang op zich wachten, want de heer Völcker die toch bij de boeren goed gezien was voelde er niet veel voor om weer grote woonhuizen bij de landerijen te zetten. Kleinere zou nog wel gaan, maar daar hadden de pachters met grote gezinnen weer niet veel zin in. De nieuwe woonhuizen zijn er toch gekomen, maar wel met vertraging! Jammer dat een V1 de schuur met schilddak van Wolfert in 1945 vernielde.

BOMEN OP DE DIJKEN

Net voor de oorlog begon werden 489 stuks Canadabomen [populieren] op de Hinkelenoordijk geroid. Deze waren in 1907 geplant.

De olmen die om en om stonden met de populieren zouden omstreeks 1957 geroid worden. De herplant van 1958 is eind 2003 weer opnieuw geroid. De nieuwe aanplant van 2004 zal ervoor zorgen dat deze oude Zeedijk zijn naam Bomekesdijk kan blijven dragen.

In 1940 zijn ook de bomen op de Schenkeldijk en doorlopend tussen de Noordpolder van Ossendrecht en Nieuw-Hinkelenoord geroid. Deze bomen zouden toen eigendom geweest zijn van de familie Jacobs-Migielsen. Herplant heeft niet plaats gevonden.

Het recht was aan de heer om bomen op dijken en bermen te planten.

P. WESTSTRATE & ZONEN

ZEELAND'S GROOTSTE KLOMPENHANDEL

GOES

NUMMER 480 2700

27 December 1939 .

NUMMER 112470

TWENTSCHE BANK

Den Heeren Gebr. Lenshoek
Kloetinge .

Mijne Heeren,

Voor de door U ten verkoop aangeboden 3 perceeler Canada boomen in totaal + 489 stuks, staande aan den dijk tusschen Oud en Nieuw Hinkeloordpolder onder de gemeente Woensdrecht, kunnen we inschrijven, in afwijking van de door U gestelde voorwaarden, dat de boomen op 1 Mei 1940 zullen geroid en met het afkomende hout weggevoerd zullen zijn, een totaalbedrag van / 3050.00 (Drie duizend en vijftig gulden).

Gaarne vernemen we van U of de boomen ons voor deze som en onder die voorwaarde toegewezen kunnen worden.
Hoogachtend,

Aanwyzing desgewenscht door den heer Jac. van Wyk, Jachtopziener Damespolder, Woensdrecht.

Voorwaarden en nadere inlichtingen te bekomen by de heeren Lenshoek, Marktveld te Kloetinge, alwaar inschryvingsbiljetten per perceel worden ingewacht vóór 28 December 1939.

Contract voor rooien van bomen in Hinkelenoord.

De prachtige “Boomkesdijk” van Hinkelenoord 2003.

De restanten van de oude rivier de Agger meanderend tussen Zuidp. en Hinkelenoord. Agger betekent het kenteren van het water in een door-gaande kreek, waar het water van weerskanten binnendringt.

Twee daders bij inbraak in kasteel Soelen

(Van onze speciale verslaggever)
TIEL, Maandag.

Het parket uit Arnhem heeft zich er Zondag ter plaatse van overtuigd, dat de inbraak in het slot te Zoelen moet zijn gepleegd door twee mannen.

De schoenafdrukken (in de wal van de slotgracht naast de hoofdboort en in de grond onder het slotvenster waar de daders naar binnen zijn gekwommen) en het feit, dat de zware ladder welke zij gebruikten, niet door één man is te hanteren; spreken voor zichzelf. Hun wijze van optreden buiten en binnen het slot verschaft

de zekerheid, dat de kring waarbinnen tipgevers en daders moeten worden gezocht, klein is.

Museum

Het slot Zoelen is zeer fraai ingericht. De collectie kunstvoorwerpen is van die aard — vooral de verzameling Chinees porselein is indrukwekkend — dat het slot op de lijst van de kasteel-musea is geplaatst. Het wordt bewoond door de multi-millionnaire en fruithandelaar H. J. G. Völcker van Soelen (63), wiens echtgenote stierf bij de geboorte van de zoon Adolf (22), die thans in Amersfoort in militaire dienst is.

De slotheer heeft sedert jaren de gewoonte, zich tussen 8.30 en 9 uur te ruste te begeven. Het dienstmeisje, Adrie de Weljers (25), was die avond, aldus haar verklaring, om negen uur gaan slapen.

Het licht in haar zitkamertje brandde nog, toen de tuinman A. F. Pluim (42) ca. halfnegen de poort ontsloot om de stroom in het koelhuis om te schakelen. In zijn gezelschap bevond zich de gepensioneerde chauffeur D. van Maren uit Zoelen.

Op slot

De tuinman is er zeker van, dat hij de poort zowel bij zijn komst als bij zijn vertrek achter zich op slot deed. Toen hij het terrein verliet, lag de lange ladder nog op dezelfde plaats, waar de met een verbouwing belaste werklieden deze hadden neergelegd.

De inbraak moet zijn gepleegd tussen 11 en 12 uur. De beide mannen zijn over het hek voor de poort geklommen, hebben zich langs de afweerijzers gewerkt, hebben de ladder voor de garage weggenomen en deze tegen de muur geplaatst.

Via de ladder kwamen zij op het platte dak voor de kamer, welke thans wordt verbouwd. Het venster schoven zij half open. Van deze kamer uit moeten de inbrekers naar de ongesloten slaapkamer van de kasteelheer zijn geslopen. Van zijn tafel namen zij de sleutels weg, welke hij o.a. voor zijn bureau gebruikt. Het gouden horloge en de gouden sigarettenkoker op de tafel lieten zij onaangeroerd...

Slotheer H. J. G. Völcker van
Soelen (63)

H.J.G. Völcker afgebeeld in de Telegraaf in 1954 na een inbraak in kasteel Soelen.

PERIODE 1950-2003

Met de dood van de "oude" heer H.J.G. Völcker van Soelen in 1955 lijkt het wel dat aan de eeuwenoude [handwerk en paardenkracht] wijze van het uitvoeren van de landbouwwerken een einde is gekomen.

De begrafenis van de heer Völcker in 1955 zal bij de boeren in de polders, maar ook in Woensdrecht, emoties hebben losgemaakt.

H.J.G. Völcker had met de burgemeester en gemeentebestuur van Woensdrecht en de harmonieën “Aurora” en “Scheldezones” goede contacten gehad. Regelmatig werden de harmonieën, waarvan hij beschermheer was, op kasteel Soelen uitgenodigd om een serenade te geven.

Die zullen dan ook op zijn begrafenis aanwezig zijn.

Een wens van Völcker was dat de 8 boeren uit Woensdrecht die een boerderij bewoonden hem naar zijn laatste rustplaats zouden dragen.

Zij waren die warme dag aanwezig om aan die wens tegemoet te komen.

Bij het oppakken van de kist was het wel even schrikken. De loden binnenkist zorgde ervoor dat alles “lood”zwaar was.

Door het lange eind lopen in combinatie met de hoge temperatuur, moest de zware kist dikwijls weggezet worden; de sterke boeren uit Woensdrecht wisselden dan van kant om de “moeie” schouder uit te laten rusten.

Bij zo’n wisseling zei Jef Pijnen [stilletjes]: “nou heeft hij ons toch nog te pakken”, doelend op de zware loden kist die Völcker had laten maken.

Völcker zal op het einde van zijn leven het begin van de mechanisatie nog hebben meegemaakt.

Maar niet alleen mechanisatie zorgde voor een agrarische revolutie; gewasveredeling, bestrijdingsmiddelen, kunstmest, betere ontwatering, enz. konden de opbrengsten geweldig doen toenemen.

Een toename van 350% k.g. aan opbrengsten van het begin van de 20^e eeuw tot het einde van die eeuw.

Na de ramp van 1953, waar Oud-Hinkelenoord niet mee te maken heeft gehad, zal het watergemaal “de drie polders” ervoor zorgen dat het water beter uit Hinkelenoord trekt.

Wat dan weer minder “val”* en hogere opbrengsten geeft.

Door die goede ontwatering [drainages] werden de kavels groter en rendabeler. Maar ook wel kaler en eentoniger.

Met de komst van de combine na 1950 werd het oogstwerk van maaien, op hopen zetten, binnenrijden, en dorsen, dat enkele maanden duurde, gereduceerd tot enkele dagen werk.

De aantallen landarbeiders verdwenen als sneeuw voor de zon. Had Wolfert in 1950 nog 6 vaste arbeiders, in 1965 nog 2 en na 1970 geen meer.

Het aantal paarden nam evenredig af aan het aantal arbeiders.

De boeren van Hinkelenoord, die nog landerijen hadden in andere polders konden vanwege het grote aantal ha. die ze beboerden de prijs van de mechanisatie betalen.

Investeren in alsmat duurder wordende machines was niet voor kleine boeren weggelegd.

Het beeld van Oud-Hinkelenoord is de laatste 50 jaar wel sterk veranderd, strakker, kaler, geen paarden, geen koeien of schapen én geen arbeiders op de akkers.

Geen eggende of ploegende knechten of krooien [ploegjes] met jongens en meisjes die wieden of oogsten.

Ik vertelde u dat er in 1880 op de 4 boerderijen 96 mensen woonden die allemaal hun werk hadden in de polder. Ook de mooie grote schuren in Oud-Hinkelenoord hadden na 1950 hun oude functies verloren.

Na het verdwijnen van de paarden en het vee deed de zijbeuk geen dienst meer. De tasruimtes voor het graan waren overbodig geworden. Aanvankelijk werd de schuur nog gebruikt voor de opslag van pakjes stro van achter de combine, maar dat gebeurde later ook niet meer.

De schuur had zijn functie verloren.

Na 1960 werd de schuur gebruikt voor de als maar groter wordende landbouwmachines.

Jammer was dan dat de deurgaten in de kopgevel groter moesten worden en die werden dan voorzien van schuifdeuren, wat dan ook weer geen goed deed aan het beeld van de oude schuur.

*val: natte stukken grond, niet geschikt voor akkerbouw.

*Paarden in "den drenk" op de 1^e hoeve [Wolfert].
Foto vóór 1940. Deze drenk of pit is nog steeds aanwezig.
Jammer ging de schilddakschuur in 1944 verloren door een V1 inslag.*

Men kon dan wel door het deurgat naar binnen, maar dan stonden de gebintstijlen weer in de weg waardoor men niet draaien of keren kon. Zware H balken werden er gelegd om de dakconstructie op te vangen en zo de gebintstijlen weg te kunnen zagen. Er was nu ook weer plaats gekomen voor een aardappelbewaarpplaats.

Het gebouw werd er niet steviger op. De bijgebouwen, wagens, schuren en schaapskooien zijn allemaal verdwenen. Alleen bij John van Lakwijk is aan de aanbouw van het woonhuis nog een rijtuigruimte en een mooi varkenshok.

Een varkenshok zien we ook nog bij de familie Kuylen-Soffers op de ambachtshoeve, maar dan achtkantig!

De staat van onderhoud van de gebouwen is achteruit gegaan.

We kunnen ons er niet van af maken door te zeggen: "dit is de prijs van de vooruitgang of welvaart". De inkomsten van de akkerbouw zijn de laatste decennia in zo'n neergaande lijn gekomen, dat onderhoud door de boeren zelf niet op te brengen is.

Bij rijk, provincie en gemeentes schieten monumentencommissies als paddestoelen uit de grond voor behoud van oude boerderijen enz. Dat is een goede zaak! Maar veel te laat.

De vraag is of zij voor geld kunnen zorgen voor behoud en/of restauratie.

Zo niet, dan is het gevolg dat de boer naast de oude schuur een damwandschuur zet die veel efficiënter is. De oude monumentale schuur is dan gedoemd te vervallen. Tien, vijftien jaar geen onderhoud, een zware storm en de laadschop kan er aan te pas komen om de zaak gelijk te maken.

Weg monument van 200 jaar.

Als de commissies alleen maar zeggen dat er niets mag veranderen en de eigenaar heeft geen geld voor onderhoud stevent het gebouw in sneltreinvaart op een ruïne af.

De monumentencommissies zouden het ook als een taak kunnen zien: geld vrij te krijgen voor restauratie. En dan in samenspraak met de eigenaar tot een akkoord komen.

Bijvoorbeeld: er is nog een schuur die het behouden waard is, maar de boer wil een grote inrit, deze aanvaardbaar voor beide partijen te maken in de achtergevel en zodat het niet storend is het geheel.

En heeft de boer toch nog economisch nadeel, dan meebetalen in de kosten.

Een boer heeft een bedrijf en is nog geen hobbyist.

De gemeente Woensdrecht zou enkele jaren geleden aan het waterschap Scheldekwartier zelfs vergunning gegeven hebben om de 270 jaar oude "stenen" sluis in de zuidoosthoek van de Oude-Hinkelenoord op te graven en af te voeren.

Deze had behouden kunnen blijven door gewoon de nieuwe pijp er 10 meter naast te leggen.

Dijken van 350 jaar en evenoude sluizen zijn evenzo goed monumenten en kosten veel, veel minder aan onderhoud dan gebouwen, maar hier is dan door de commissie[s] toendertijd niet goed over nagedacht.

Herinneringen van Jac van den Maegdenbergh aan Hinkelenoord.

In 1925 werd mijn vader, C. van den Maegdenbergh, pachter van een van de 4 boerderijen in de Oud Hinkelenoordpolder (ingedijkt 1685).

Het was een mooie boerderij, die steeds goed onderhouden werd door de eigenaar de heer Völker van Soelen, dit in steeds prettige samenwerking met mijn vader.

In 1926 werd ik (Jac. v.d. Maegdenbergh) als eerste op de boerderij geboren: er zouden er nog vele volgen. Al zeg ik het zelf, de eerste jaren liggen mij nog vers in het geheugen (1930-1945).

De gebouwen zijn waarschijnlijk kort na de inpoldering gebouwd en waren in de jaren 1930 nog in vrij originele staat.

Enkele gebouwen zijn in de 19de eeuw bijgebouwd of gerestaureerd.

De grote schuur (38 meter) werd gebruikt voor de opslag van de graanoogst en peulvruchten. Verder volop ruimte voor paarden, melk- en mestvee.

Ook een keurige slaappleats met twee bedsteden voor 4 man personeel. In mijn tijd sliep er 1 huisknecht.

Ook was er een kleine schuur met graanzolder (1895).

Het gebouw links van het huis was bestemd voor de auto. Verder stonden er 5 varkensboxen, dan nog wat kippen, ganzen, konijnen, en ik had het beheer over een duivenhok.

Ook was er een maalderij ingebouwd en ruimte voor de dorsmachine en de Fordsontractor (1930).

Het woonhuis was bijna nog geheel in de staat als in het bouwjaar 1758. De voorgevel was ook voor een groot gedeelte bedekt met klimop, het dak was dichtgelegd met oudhollandse rode pannen.

Ook stond er op het dak een torentje met een bel er in.

De muren waren opgetrokken met gele ijsselsteentjes.

De aanbouw was van lateren datum ± 1860. Hierin was een groot washok met een fornuis voor het koken van krielaardappelen voor de varkens. Ook een grote bakoven was aanwezig.

In het huis zelf grote kamers met vele bedsteden, ingebouwde kasten en hoekkasten. Verder een brede gang, een dubbele kelder en een grote open zolder waar nog twee bedsteden waren ingebouwd.

Er waren plavuizen (blauw) en planken vloeren en in de gang lagen mooie tegeltjes.

In vroeger tijden werd de voorraad graan altijd op de huiszolder bewaard, daarom waren er dikke balken aangebracht in het plafond.

Er was in drie vertrekken een aansluiting voor kachels, en in de grote woonkeuken een grote platte buis voor verwarming en om op te koken in de winter. In de zomer werd op petroleumtoestellen gekookt.

Er was geen stroom (pas in 1966), geen telefoon (1957) en geen waterleiding (1943). In de woonkeuken werd in 1936 butagasverlichting aangelegd.

De watervoorziening kwam uit een grote gemetselde vergaarbak voor regenwater onder het huis. Het water kon dan weer worden opgepompt. Dit water was zeer slecht dus niet geschikt voor consumptie. Daarom was er de beschikking over een tankwagentje, inhoud 800 liter. Bij de familie Alphons Jacobs Michielsens mochten wij water oppompen uit een 'welput' die midden in hun boerderij lag. Om ons tankwagentje vol te krijgen moesten we 2 uur met de hand pompen. Dit water was prima in orde.

De beveiliging van de boerderij was (en vooral naar deze tijd) uitzonderlijk. Daarom wil ik daar meer over zeggen.

In mijn tijd was het rustig in de polder. Ik kan me niet herinneren dat er op dit gebied wel eens wat gebeurd is.

Smokkelaars en stropers waren soms actief.

Bij de burens Jacobs Michielsens werden scheren-sliepers en zwervers voor de nacht opgevangen. Ze kregen goed eten en mochten de nacht doorbrengen in de schuur. Volgens de familie hadden ze nooit last van deze mensen gehad.

Maar in de 18e en 19e eeuw was dat wel even anders. Daar waren bewijzen en documenten van.

Rofovervallen vonden soms plaats. Hiertegen werden maatregelen getroffen.

Van het hele huis waren alle ramen, ook de 4 raampjes van de zolder, afgeschermd met zware tralies. Alle blinden waren voorzien van een ijzeren strip die aan de binnenkant vergrendeld werd met een spie. De voor- en achterdeur waren zwaar uitgevoerd met verticale en horizontale planken, en voorzien van 3 grendels, een ketting en ook weer de ijzeren strip en dan als extra in het midden van de deur een 'kaperkel' (houten paal).

En als het moest kon er nog alarm geslagen worden met de bel boven op het dak. In sommige onrustige tijden was er zelfs een nachtwaker actief, voor de vier boerderijen samen. En dan waren er nog de 4 kostganger-knechts aanwezig. Ook dan nog de drie kettinghonden schrikten menig inbreker af.

De twee op- en afritten en het hele erf waren verhard met keislag met daar overheen kool-as, dat ieder jaar werd aangevoerd met paard en kar vanuit de spiritusfabriek te Bergen op Zoom. Iedere week werd alles aangeveegd met berken bezems.

Ook een flinke vijver ('den drink') was aanwezig. Op het erf stonden ook 3 machtige olmebomen, die in 1940 gekapt zijn omdat ze een gevaar opleverden voor de gebouwen.

Er was natuurlijk ook een flinke boomgaard die zeker een 70 a 80 fruitbomen bevatte. Ieder voorjaar werden de stammen gewit met kalk. De meeste bomen waren oud tot zeer oud. Zodoende moest er wel eens jonge aanplant gezet worden. 1 Boom kreeg altijd iets meer aandacht omdat zijn vruchten zo lekker waren, namelijk de 'moerbeiboom'.

Op een keer werden neefjes en nichtjes uitgenodigd om de lekkere zwarte vruchten te komen proeven. De boom was makkelijk te beklimmen en in een mum van tijd zat heel de boom vol met jong volk. Op een gegeven moment waren de sporen van het moerbeien eten duidelijk zichtbaar op de bloesjes en jurkjes, maar dat mocht de pret niet drukken. En daarna had mijn vader nog een verrassing in petto. Hij zou met de hele bende een autotochtje door de polder gaan maken.

Maar, door plaatsgebrek zou niet iedereen mee kunnen. Hier kwam een hele rel door en moeder en een paar tantes moesten er aan te pas komen om de zaak een beetje te sussen. Uiteindelijk werd het deksel van de koffer geschroefd zodat er een aantal in de koffer meekonden. Maar ook dat gaf problemen omdat we allemaal in de koffer wilden zitten. Het kwam allemaal weer goed, de koffer zat propvol, al staande konden de meesten maar net over de rand heen kijken. En in de auto zelf hadden er best nog een paar bij gekund. Bij terugkomst had mijn moeder nog een verrassing, ze had nl. met twee tantes pannenkoeken aan het bakken geweest. En dit werd hoog gewaardeerd. Kortom: het familie-feestje was goed geslaagd.

Voor de komst van de fiets was er veel inwonend personeel (4 man in de schuur en 1 dienstbode in huis). Na 1920 kwam iedereen met de fiets.

In het voorjaar werd het werk aangevangen met 5 a 6 paarden en ± 8 man.

Zaaien en vooral wieden, dat ging zo door tot de oogst. En dan kwam de Fordson (op ijzeren wielen) in actie.

Op het land werd karwij, spinaziezaad en maanzaad met de dorskast gedorst. De tarwe, haver en erwten werden met paard en kar 'binnen-gereden', ook werd tussendoor gehooïd (lucerne). De aardappelen werden gerooid en met de hand opgeraapt in zakken en met paard en kar van het land gevoerd.

De bieten werden met de hand 'gestoken' en afgevoerd met de paarden naar b.v. het station te Woensdrecht, de Aanwas te Ossendrecht of de kaai (haventjes te Woensdrecht en Ossendrecht). Tussendoor werd er geploegd en wintertarwe gezaaid.

In de winter werd de schuur leeggedorst. Dit duurde ongeveer 10 dagen.

Een werkweek bestond toen uit 6 dagen van 8 uur, in de winter, en in de zomer 6 dagen van 10 uur. Op zondag werd er niet gewerkt, behalve dan het voeren van de veestapel.

Jac. van den Maegdenbergh

Woensdrecht, 1-12-1999.

De fam. Van den Maegdenbergh voor de schuur waar zij na de brand van hun woonhuis in 1944 vijf jaar moesten wonen. Zie schouw en ramen in de schuur.

± 1945-1950 Petrus Jacobs-Migielsen [Onderstal] beboert de grond van de familie Jacobs-Migielsen in de Zuidpolder van Woensdrecht met fruitteelt en aardbeien.

Hier op de foto tegen het riet van de Agger,

Bovenste rij v.l.n.r.: Jan Pals, Pauw den Ouden, Mans de Dooy, Wies van Gool, Jaan Kortus, Marie van Paasen.

Onderste rij v.l.n.r.: Keeke Maas, Jaaske Theuns, Roos van Loon, Lie Theuns, Jaas Kwik, Corke van de Berg, Stefanie Nagels.

WAT BRENGT DE TOEKOMST?

Zoals ik al in mijn voorwoord vaststelde: wanneer de akkerbouw in Nederland de kans niet krijgt om te overleven, zal zeker het beeld van Hinkelenoord snel veranderen. 300 jaar heeft hier hoofdzakelijk akkerbouw plaats gevonden.

In de 18^e en 19^e eeuw waren op de boerderijen kuddes schapen aanwezig.

De ligging van de polder [aan de schorren] en de onbekendheid van kunstmest maakten dat deze dieren ook in het economisch plaatje van Hinkelenoord pasten.

Regelmatig werden er op de hoeves meer melkvee gehouden dan voor eigen gebruik. Door deze wijze van boeren [akkerbouw, paarden, koeien] zijn in de 18^e eeuw de boerenschuren ontstaan, zoals we die nu nog kennen. Al hebben zij door onderhoud [daken] en aanpassingen aan de tijd veel van hun originaliteit verloren.

Lagere landbouwsubsidies, nieuwe Europese leden met een groot landbouwareaal, maken de toekomst onzeker voor de akkerbouwbedrijven.

De eerste tekenen van verandering op agrarisch gebied in Hinkelenoord kunnen we nu al zien.

Het nieuwe bedrijf van Roefs aan de Grindweg met een stallenoppervlakte van ruim 10.000 m² huisvest 700 zeugen plus de aantallen biggen. Daarbij is er plaats voor 5.000 mestvarkens.

Roefs heeft de kleigronden van Hinkelenoord niet nodig om zijn bedrijf uit te oefenen, of het zou moeten zijn dat de mestafzet nu korter bij kan plaats vinden.

Kwalijk kunnen we het hem niet nemen. Hij probeert zijn investering er uit te halen én winst te maken. En als dat gebeurt in de modernste stallen in Hinkelenoord moeten we daar vrede mee hebben.

Op de 4de hoeve waar Felix Jacobs-Migielsen al gestart was met moderne stallen voor kippenmesterij ligt de situatie anders.

Deze familie [inmiddels Gino Jacobs-Migielsen] zien we al vanaf 1720 [Michielsen] op deze plaats boeren.

De economische neergang van de akkerbouw zal Jacobs-Migielsen proberen te compenseren met de intensieve kippenmesterij en kan hierdoor het oude akkerbouwbedrijf, dat zijn voorouders hier altijd uitoefenden, behouden blijven.

Het nieuwe varkensbedrijf van Roefs in Hinkelenoord.

Silhouet van de nieuwbouw bij de oude hoeve van Jacobs-Migielsen aan de Hollandse dam.

Voor de andere akkerbouwbedrijven, waarvan er twee binnen enkele jaren aan bedrijfsovername toe zijn, hopen we dat de kwaliteitsprodukten, die de Nederlandse boer produceert, de prijs opbrengt die de akkerbouw in Nederland doet overleven. De boeren uit Hinkelenoord zien de toekomst van de bedrijven niet negatief in. Mogelijk kunnen op andere plaatsen uitgekochte boeren [met een zak geld] weer nieuw bloed en energie stoppen in Hinkelenoord. Specialisatie en schaalvergroting [steeds meer hectares per bedrijf] zal ook hier niet uitgesloten zijn. Wel moet de tegenwoordige boer [ondernemer] kennis hebben van regelgeving, kunstmest, gewasbescherming, fiscaliteit en machines enz. Voorwaarden waar boer Jacobus Jacobs uit 1720 nog weinig van gehoord had.

Van der Duyn en Hinkelenoord

De eerste Van der Duyn die zich heer van Hinkelenoord mag noemen is **Adam Adriaan van der Duyn (1683 - 1753)**.

Hij was gehuwd met Anna Cornelia Elisabeth van Dorp (1688 - 1749), dochter van Charles Philippe van Dorp, heer van Maasdam, en Anna Elisabeth de Huybert van Hinkelenoord. Dus Hinkelenoord is via zijn vrouw in de familie Van der Duyn gekomen.

Volgende heer was een zoon van Adam Adriaan:

Aarnout Joost van der Duyn (1718 - 1785). Hij erfde van zijn vader de heerlijkheden 's Gravenmoer, Maasdam, Benthorn en Hinkelenoord.

Na het overlijden van Aarnout Joost (1785) nam de ongehuwde zoon:

Adam Francois van der Duyn (1745 - 1793) de heerlijkheden over.

Een broer van Adam Francois erfde de heerlijkheden in 1794: **Willem van der Duyn (1749 - 1813)**.

Deze liet aan zijn zoon: **Adam Francois Jules Armand van der Duyn (1771 - 1848)** de familiebezittingen in 's Gravenmoer, Maasdam, Benthorn en Hinkelenoord na. (In 1823 verkocht hij de bezittingen in 's Gravenmoer).

Hierna kan ik de 'Van der Duyn's' niet meer volgen.

De eerste 'Völcker' die 'heer' was van Hinkeloord was:

Jan Leonard Völcker (1868 - 1939), zoon van Hendrik Gerard Johan Völcker (1840 - 1908) en Eleonore Anna barones van der Duyn (1838 - 1904). Hij was vermoedelijk ongehuwd.

Hij werd opgevolgd door zijn neef (oomzegger): **Hendrik Gerard Johan Völcker (1891 - 1955)** en deze door zijn enige zoon: **Johan Adolph Völcker (1932-?)**. Deze vertrok in 1971 naar Frankrijk.

r.j.
31 juli 1997

Stamboom Van Putte.

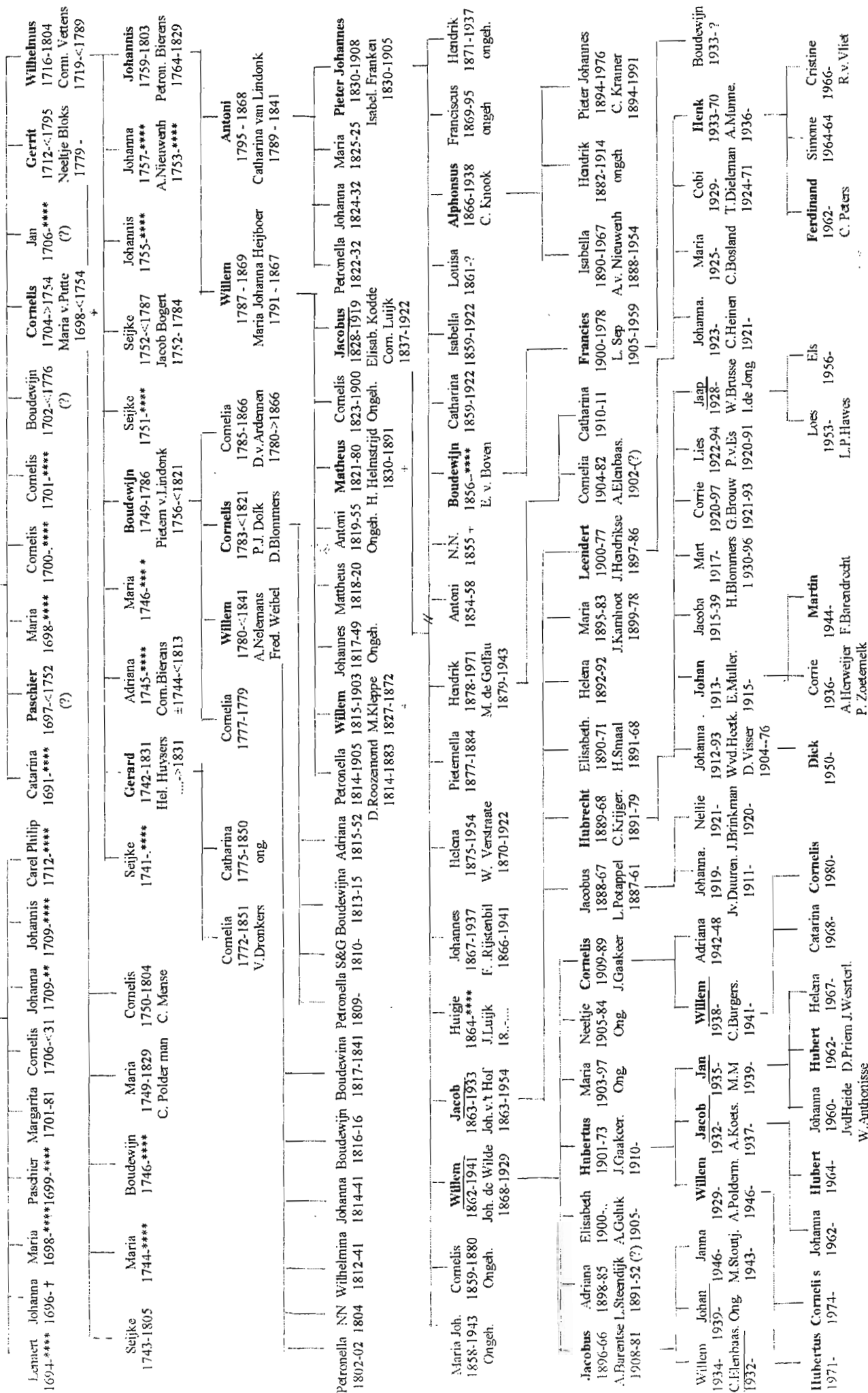
STAVABOOM "VAN PUTTE"

Cornelis van Putte
1665 - 1727

Cornelia Leenderse van Oosdorp
1670 - < 1734

- Boudewijn van Putte -
± 1670 - ± 1740
Sijke Cornelisse Vatiens
± 1670 - ± 1734

Jan van Putte

BEWONERS VAN DE HOEVES IN OUD-HINKELENOORD

1ste hoeve

- ± 1685 Hoogstwaarschijnlijk Dirk Marcus
- ± 1692 Boudewijn van Putte x Sijke Vettens
- ± 1740 Willem van Putte x Cornelia Vettens
- ± 1804 Catharina van Putte [ongehuwd] dr.v. later G. van Putte x Helena Huysers
- ± 1826 Anthony van Putte x Chr. van Lindonk
- ± 1856 Petrus van Putte x Isabella Franken
- ± 1902 Hendrik van Putte met 2 zusters [ong]
- ± 1923 Cornelis Pijnen x J. Bril
- ± 1937 Matheus Wolfert x Nieuwenhuizen
- ± 1970 Gebroeders Cees en Henk Wolfert
- 2004 Cees Wolfert [bewoner]

2de hoeve

- ± 1685 Hoogstwaarschijnlijk Geert Meyers
- ± 1692 Jacob Jacobs x Johanna Brans
- ± 1711 Anthony van Orduijnen x Johanna Brans [boven]
 - xx Maria Aartsen 1713
 - xxx Petronella de Bruin 1718
- ± 1720 Jacobus Jacobs [de jonge] x Petronella de Bruin 1720 [boven]
- ± 1765 Pieter Jacobs x Johanna M. Hossenschreuder
- ± 1820 Jacobus Jacobs x Anna Catharina Michielsens
- ± 1855 Cornelis Jacobs x Maria Jacobs-Migielsen
- ± 1870 Cornelis Michielsens x Gislaine Mol
- ± 1885 Weduwe Cornelis Michielsens [Gislaine Mol] en kinderen
- ± 1902 Petrus [Peer] Michielsens x Louisa M.J. Melsen
 - xx Maria C. van de Kar 1934
- ± 1928 Jan Baptist van Lakwijk x Schrauwen
- ± 1942 Weduwe Van Lakwijk met zonen Leon, Jo, Frans
- ± 1977 Frans van Lakwijk. Leon van Lakwijk naar de Grindweg
- ± 2000 John van Lakwijk

3de hoeve

- ± 1685 Hoogstwaarschijnlijk Lange Jan
- ± 1690 Cornelis van Putte [schout] x Cornelia Leenderse van Oosdorp
- ± 1725 Weduwe Cornelis van Putte
- ± 1734 Wezen van Cornelis van Putte
- ± 1735 Adrianus Swagemakers x Digmena van Orduijnen
- ± 1748 Na de dood van Adr. Swagemakers koopt Jacobus Jacobs 80% van alle paarden en bouwgereedschap. Hoogstwaarschijnlijk heeft Jacobus de boerderij voortgezet met zijn zoon Anthony, die in 1758 trouwt en de boerderij gaat bewonen.
- ± 1758 Anthony Jacobs x Maria Michielsens
- ± 1793 Michiel Jacobs x Elisabeth Moors
 - xx J. de Bie
- ± 1830 Anthony Jacobs x Johanna van de Moer
- ± 1870 P.A. Jacobs, zoon van Antoon
- ± 1890 Pieter Jan Jacobs [Cornelis zoon van de 2de hoeve] x Maria Joh. Jacobs [dr. van P.A. Jacobs].
- ± 1904 Bewoondee meesterknecht Cornelis Jacobus de Jong met zuster Johanna de Jong en later Piet de Jong de boerderij tot 1922

- ± 1922 Louis Willemsen
- ± 1925 Constant van den Maegdenbergh x Willemsen [dochter van Louis Willemsen]
- ± 1970 Gebroeders Van den Maegdenbergh
- 2004 Alfons van den Maegdenbergh x Bovee [bewoners]

4de hoeve

- 1685 Jan van Cat x Geertruij Verstraten
- ± 1710 Pieter van den Heuvel x Govaerts
- ± 1717 Jan Cornelissen
- ± 1725 Machiel Cornelissen x Maria Jacobs van de 2de hoeve
- ± 1745 Cornelis Machielsens [zoon van bovenstaande] x Catharina Bavens
- ± 1772 Jan Machielsens
- ± 1793 Jac Michielsens x Anna C. de Bie
- ± 1812 Jacobus Jacobs [Mich[g]ielsens] x Isabella Migielsens
- ± 1860 kinderen Jacobs-Migielsens [boven]
- ± 1869 Petrus Jacobs-Migielsens x Catharina Jacobs
- ± 1903 Alfons Jacobs-Migielsens
- ± 1938 zonen Petrus en Leon Jacobs-Migielsens
- ± 1941 Leon Jacobs-Migielsens
- 1973 zonen Felix en René Jacobs-Migielsens
- 1978 Felix Jacobs-Migielsens
- 2003 Gino Jacobs-Migielsens

Bronnen

In R.H.C. in Bergen op Zoom:

- Archief Woensdrecht
- Archief Oud-Hinkelenoord
- Archief Zuidpolder Woensdrecht en Hinkelenoord
- Archief Nieuwe-Hinkelenoord
- Archief Caterspolder
- Notarieel archief Ossendrecht
- Genealogie: Prof. Dr. J.M.G. Leune [Rotterdam]
- Drs. Martin van Putte: het geslacht "Van Putte".

Archief rentmeester Lenshoek-Völcker

Literatuur: C. Dekker: "Zuid-Beveland"

G. Smallegange: "Op 't hof"

P.J. van Cruyningen: "schone welbetimmerde hofsteden"

Eugène Jansen
mei 2004

